

Endurreisn Kvæðanna

SÓLFINN HANSEN

Endurreisn Kvæðanna

Fróðskapur
Faroe University Press
Tórshavn 2006

Upprunalig høvuðsritgerð til cand.phil.-prógv í norðurlenskum,
serliga føroyskum máli og bókmentum á Fróðskaparsetri Føroya.
Bókin er givin út við stuðli frá Grunni Onnu Djurhuus til áminnis um Sverra Fon,
Mentanargrunni Landsins og Norðoya Sparikassa.
Permumyndin er sniðgivin av Hans Juul Nystrøm Hansen.
Umbrotið, prentað og heft: Føroyaprent, Tórshavn

ISBN: 99918-65-00-4

Faroe University Press, Tórshavn 2006

FORORÐ

Í 2001 fór Føroyamálsdeildin á Fróðskaparsetri Føroya undir lestrarevnið føroysk kvæðayrking, ið byrjaði sum verkætlan við seks studentum undir leiðslu av Eyðuni Andreassen, professara, har høvuðsdenturin varð lagdur á formulyrking og bygging av føroysku kvæðunum. Lestrarevnið endaði í 2002, men evnið hugtók almikið, so gjørt var av at arbeiða víðari við tí í høvuðsritgerðini, og verður hendan nú givin út í bókaformi.

Seinnu árin er áhugin fyri føroysku kvæðunum øktur í stórum. Føroya kvæði verða útgivin av nýggjum og ískoytisbind verða gjørd til gomlu útgávuna hjá Christiani Matras og Napoleon Djurhuus av handritunum hjá Jørgen Bloch og Svend Grundtvig; nýggj lög verða sett til kvæðatekstir, og verða hesir framfærdir á konsertum; og skúlarnir eru eisini aftur farnir at taka kvæðini til sín í frálæruni. Hesin økti áhugi fyri skaldskapararvi okkara er forkunnugur á fleiri hættir. Hvussu ber tað til, at hesin forni skaldskapur í Føroyum verður drigin fram aftur ferð eftir ferð heldur enn at fána burtur og gerast ein fornleivd, eins og honum hevur verið fyri aðrastaðni, ber til at spyrja. Hvussu ber tað til at kvæðini yvirhøvur hava fyri neyðini at koma framaftur; hví eru tey ikki altíð ein livandi partur av mentanini, ber til at spyrja hinvegin. Hvaðani komu tey, hvussu eru tey yrkt, og hvat ger tey til nakað serstakt? Hendan bók er ætlað at svara nøkrum av hesum spurningum.

Bókin hevur til endamáls at nøkta ein part av tí tørvi, ið leingi hevur verið á ástøðiligum viðgerðum av føroysku kvæðunum, og var upprunaliga skrivað sum cand. phil.-ritgerð á Føroyamálsdeildini á Fróðskaparsetri Føroya.

Tað sigur seg sjálv, at ein høvuðsritgerð er tíðar- og orkukrevjandi, og tískil vil eg takka míni konu og børnum fyri at hava tikið fyrilit fyri hesum arbeiði í gerandisdegnum. Tøkk til Grunn Onnu Djurhuus til áminnis um Sverra Fon, Mentanargrunn Landsins og Norðoya Sparikassa fyri fíggjarligan stuðul til útgávuna. Tøkk til Granskingarráð Føroya og Fróðskaparsetur Føroya fyri góðar arbeiðsumstøður. Tøkk til stud.mag. Paula Guðjonsson fyri gevandi kjak um evnið og til Hans Juul Nystrøm Hansen fyri sniðgeving av kápumynd. Ein serstøk tøkk til vegleiðara mín, professara, dr.phil. Eyðun Andreassen, ið hevur verið ein hollur stuðul við sínum beinraknu kritisku viðmerkingum og leiðbeining. Utan tykkum hevði hendan bók neyvan komið út.

Við undantaki av rættingum av einstøkum másligum villum og uppsetningi er hendan bók neyvt tann sama sum upprunaliga høvuðsritgerðin.

Keypmannahavn, 22. november 2005.

Sólfinn Hansen

INNIHALDSVIRLIT:

1. Inngangur	9
1.1. Innleiðsla og ætlan	9
1.2. Mannagongd	11
1.3. Háttalög og bókmentir	12
1.4. Tilvísingar o.a.	13
1.5. Frøðiorð	14
2. Kvæði í söguligum baksýni	15
2.1. Inngangur	15
2.2. Hættir at tíðarfesta kvæði	16
2.3. „Gullaldurin“ hjá kvøðingini	18
2.4. Fyrstu føroysku uppskriftirnar	22
2.5. Corpus Carminum Færoensium	25
2.6. Kvøðing og kvæðaútgávur í 20. øld	28
2.7. Samanumtøka av 2. parti	30
3. Kvæðanna innaru eyðkenni	32
3.1. Inngangur	32
3.2. Strukturur	33
3.3. Formlar	37
3.4. Innihald og frásagnir – kvæðabólkar	54
3.5. Samanumtøka av 3. parti	57
4. Kvæðanna ytru eyðkenni	60
4.1. Inngangur	60
4.2. Kvæði og samleiki	61
4.3. Føroyskur dansur	69
4.4. Aðrir hættir at framføra kvæði	77
4.5. Kvæða- og dansifrálæra	79
4.6. Samanumtøka av 4. parti	81
5. Mótstøða og endurreisn	84
5.1. Inngangur	84
5.2. Nýggir skaldskaparformar gera innrás	85
5.3. Áskoðanir vekingarrørslunna á kvøðing	86
5.4. Mótstøða móttvegis kvæðafrálæru	88
5.5. Samanumtøka av 5. parti	89

6. Samanumtøka og niðurstøða	91
Fylgiskjøl	98
Fylgiskjal 1: Yvirlit yvir formlar og parallellrindi í <i>Gongu Rólvs kvæði</i> . . .	98
Fylgiskjal 2: Yvirlit yvir kvæðasekvensar í <i>Brúsajøkils kvæði</i> (CCF 25A-C) .	115
Fylgiskjal 3: Yvirlit yvir útgávur av føroyskum kvæðum	118
Tilvísingar	121
Bókmentaskrá	130

1. Inngangur

1.1. INNLEIÐSLA OG ÆTLAN

Ígjøgnum øldir hava kvæði sett sín dám á fólkalívið í Føroyum. Hesi hava verið við til at mynda bæði høgtíðir og gerandisdag hjá føroyingum. Enn í dag seta kvæði sín dám á samfelagið, hóast tað ofta og í fleiri umførum tykist hevur verið líkt til, at hetta skaldskaparslag var við at missa sína støðu til fyrimuns fyri útlenskan skaldskap og onnur meira nútímans sløg av skaldskapi, umframt til tónlistina. Eftir at hava verið niðri í hesum aldudølum, er nú aftur líkt til, at kvæðini eru komin fyri seg aftur, og eru at meta sum á støði við útlenska tónlist, tá ið tað kemur til undirtøku millum manna. Verður samanborið við grannalond Føroya, so hómast ein líknandi gongd ikki. Kvæði verða har ofta mett sum ein fornleivd, og einans verður trivið í tey av antikvariskum ella nostalgiskum orsökum. Nakar livandi partur av fólkkamentanini eru tey ikki longur.

Ein náttúrligur spurningur, ið tekur seg upp í hesum sambandi, er, hvussu tað ber til, at føroysk kvæði hava vunnið so stóran frama í føroysku fólkkamentanini. Havandi í huga, at tey eru gomul, verða ofta mett at vera stereotyp í strukturi og sniði, og at skaldskapur av hesum slag er ikki serstakliga opin fyri nýgerðum og broytingum, átti ein kanska at væntað, at kvæðini fingi somu lagnu í Føroyum, sum tey hava fingið í okkara grannalondum. Orsøkirnar til, at hetta ikki gekst soleiðis, er evnið, ið skal verða kannað í hesi ritgerð.

Ein høvudsspurningur í hesum sambandi er, hvat upprunaliga hevur verið orsøkin til, at føroysku kvæðini vunnu sær gróðrarfesti í Føroyum. Ein spurningur, sum ofta verður settur um kvæði, viðvíkir soleiðis eisini teirra uppruna. Hvussu komu kvæði higartil lands, og í hvønn mun stóð hetta í samband við føroyska dansin? Tað er eyðsæð, at føroysku kvæðini og føroyski dansurin hava, í hvussu er í 19. øld, tykst sum ein symbiosa; tveir lutir av somu mentanarligu heild, ið hoyrdu saman. Tó so, munur eigur greitt at verða gjørdur á hesum báðum. Kvæði eru ikki neyðuga dansiskaldskapur, og føroyski dansurin kann væl hugsast at verða dansaður til annan skaldskap enn kvæði. Men hesi bæði fyrbrigdini verða tilsamans nýtt sum sýmbol uppá *føroyska mentan*, kanska tey mest framherjandi sýmbolini uppá hesa.

Tá ið kvæðini verða granskað sum skaldskapararvur, verður dentur eisini lagdur á teirra struktur og snið. Hetta sama kann verða gjørt, tá ið gáast skal um orsökina til undirtøku kvæðanna manna millum. Eru strukturellar fortreytir fyri, at kvæði eru vælumtøkt? Hvussu ger formlatilfeingið seg galdandi í føroysku kvæðunum, og í hvønn mun stendur tað í samband við innlæringina? Er ein orsök til undirtøkuna at finna í sjálvum skaldskaparslagnum? Og er hetta galdandi fyri øll kvæði?

Er tað hinvegin einans galdandi fyri einstøk kvæði, er meiri nærliggjandi at hugsar sær, at tað eru innihaldsligar fortreytir í kvæðinum sjálvum, sum liggja til grund fyri hesum.

At kvæðini ofta verða roknað sum ein partur av føroysku samleikanum, er í dag ein góðtíkin veruleiki, hóast sannleiksvirðið í hesum er heldur ivasamt. Kvæðini hava verið sett í samband við føroyska tjóðskapin og ímynda saman við øðrum mentanarligum fyrbrigdum „tað serføroyska“. Hesi bæði fyrbrigdi – samleiki og tjóðskapur – í sambandi við undirtøku kvæðanna skulu verða viðgjørð í hesi ritgerð.

Samantvinningin millum kvæði og føroyska dansin eigur, hóast ikki at verða ovurmett, so heldur ikki tað øvugta. Tað er greitt, at sambandið ímillum hesi bæði hevur verið framherjandi, og tískil kann eisini hugsast, at undirtøkan fyri tí eina kann hava smittað yvir á hitt, eins væl og hetta kann hava gingið báðar vegir. Sum liðir í størri mentanarligari heild standa bygdasamfeløgini og seinni í tíðini dansifeløgini, ið hava havt høvuðsleiklutin við at halda lív í bæði kvæðum og føroyska dansinum – samstundis. Í hesum sambandi havi eg (í novembur 2001) verið úti hjá dansifelagi við spurnarbløðum um kvøðing og dans, og verða hesi at tæna sum leiðbeinandi til ávísar spurningar í hesum høpi. Inn komu 30 svar, sum á ongan hátt kunnu sigast at vera umboðandi fyri øll tey, ið varða av kvæðum, men sum heild verður met, at hesi svar kunnu síggjast sum eitt íkast til heimildirnar.

Umframt tað, ið eyðkennir kvæði og kvøðing í sjálvum sær, hava kvæði eisini onnur eyðkenni, ið eru tengd at útrykkssíðuni, men sum ikki hava við dans og framførslur at gera. Tað er eyðsæð, at hesin parturin av kvøðingini ikki hevur havt eins stóra ávirkan á føroyska mentan, sum kvøðing í samband við tann føroyski dansin hevur, men hann hevur tó verið við til at mynda kvæðini og kvøðingina, og eigur tí eisini at verða tikin upp til viðgerðar.

Illa hevði borið til í eini ritgerð sum hesi at sloppið undan at tikið støðu til „aldudalarnar“ hjá kvæðunum ígjøgnum søguna. Hvat liggur til grund fyri nærum æviga óttanum hjá kvøðarum, dansifólki, málgranskarum og mongum øðrum fyri, at kvæðini fara at forfarast? Hvar liggja hóttanirnar ímóti hesum skaldskaparslagi, og hvaðani og hvussu eru tær íkomnar? Og ikki minst, hvørjar avleiðingar hevur hetta

fingið fyri kvæðini og teirra ytru karmar? Í hesi ritgerð skal gerast ein roynd at svara eisini hesum spurningi.

Samanumtikið kann sigast, at metast má, at tá ið kannast skal eftir, hvussu tað ber til, at kvæði hava vunnið so stóran frama í føroyska samfelagnum og í føroyskum mentanarlívi, sum tey hava, má leitast eftir orsökunum í uppruna, kvæðunum sjálvum, og umhvørvinum, har kvøðingin varð framförd. Hetta er so tað, ið skal roynast gjørt í hesi bók. Tá ið hetta er sagt, er longu greitt, at ein ávís mótstøða má hava verið kvæðunum fyri, og nertast skal eisini við hesa, uttan tó at fara í dýpdina á hesum økinum.

1.2. MANNAGONGD

Bókin er skipað á tann hátt, at fyrst verður gjørt greitt fyri háttaløgum, framferðarhátti, nýttum bókmentum og nýtslu av frøðiorðum.

Síðani verður fyrst søguliga baksýnið fyri kvæðum og kvøðing viðgjørt. Her verða tikin fram evni sum upprunin hjá kvæðunum, elstu heimildirnar o.a., umframt at nortið verður við kvæðadansin – t.e. dans í sambandi við kvøðing. Arbeitt verður kronologiskt upp ígjøgnum øldirnar, soleiðis at tað, sum fleiri granskarar meta hefur verið „gullaldirin“ og síðani „fallið“ hjá kvæðunum, verður viðgjørt seinast og tænilir sostatt sum ein inngangur til tær seinnu viðgerðirnar. Tó verður eisini stutt komið inn á „endurreisnina“ hjá kvæðunum í hesum kapitli.

Eftir søguliga baksýnið, sum í høvuðsheitum er ætlað at tæna sum yvirlit, verður komið inn á innaru eyðkennini hjá kvæðunum. Her verða fyrirbrigdi sum formlar, mnemoteknikkur, metrikkur, rútmá, rím, snið, ørindislag, strukturur, innihald, frásagnir og tema viðgjørd. Høvuðsendamálið við hesum er at fáa kunning um innlærviðurskifti, orsakir og miðlar til útbreiðslu av kvæðunum í Føroyum.

Síðani verða viðgjørd kvæði sum liður í størri mentanarligari heild; tað, sum kann lýsast sum *kvæðanna ytru eyðkenni*. Herundir koma so spurningar um samleika og tjóðskap í sambandi við hetta skaldskaparslag, umframt sjálvsagt føroyski dansurin, framførslur, dramaturgi, dansifeløg og onnur kvøðing enn til dans. Eisini verður í hesum kapitli nortið við frálæru innan kvøðing.

Eftir hetta skal verða viðgjørdur spurningurin um mótstøðuna ímóti kvæðunum og eisini føroyska dansinum. Hugt skal vera at spurninginum um, hvussu onnur rák hava ávirkað kvøðingina og tess ytru karmar, og eisini skal vera gjørd ein meting av, hvussu kvøðingin og framførslurnar hava avmarkað seg sjálvar.

Til endans verður í VI. parti tikið samanum og niðurstøða gjord. Tikið verður samanum undir fyrri þørtunum hvør sær, og niðurstøðurnar, ið kunnu útleiðast av hesum, verða so settar í samband hvør við aðra, við tí fyrri eyga at gera eina heildarmynd av orsökini til undirtøku kvæðanna.

Aftast í ritgerðini eru fylgiskjøl, ið fevna um eina greining av *Gongurólus kvæði* við atliti at formlum, *Brúsajøkils kvæði*, hvat viðvíkur strukturi og søgugongd og til seinast ein fullfíggið bókmentaskrá yvir tey verk, sum hava verið við til at mynda hesa ritgerð.

1.3. HÁTTALØG OG BÓKMENTIR

Tað er eyðsæð, at tað til eina ritgerð sum hesa krevst meira enn ein einstakur framferðarháttur. Hetta vegna tess, at hóast kvæði ikki eru serliga nógv granskað í Føroyum, finnast nógv bókmentir, ið koma inn á kvæði sum part av størri heildum, m.a. fólkalívslýsingar, søguligar viðgerðir, og onnur tema, har kvæði hava tangerað evnisøkið. Harumframt sjálvsagt eisini tey vísindaligu verk, ið hava fingist við kvæði burturav.

Til 2. part, søguliga baksýnið, er ætlanin at nýta søguvísindaligar og fólkalívfrøðiligar lýsingar, bæði føroyskar og útlenskar, av tí, ið er av týðningi fyrri søgu kvæðanna. Ov umfatandi verður at reksa upp her allar bókmentirnar, og verða hesar eisini nýttar rættiliga nógv í hinum þørtunum av ritgerðini eisini. Vert er tó í hesum sambandi at taka fram verkið VII. bind av *Føroya kvæði*, sum Kaj Larsen og Michael Chesnutt góvu út í 1996. Eitt yvirlitsverk, sum saknur leingi hevði verið í.

Til partin um kvæðanna innaru eyðkenni verður høvuðsdenturin lagdur á doktararitgerðina hjá Flemming Andersen, *Commonplace and Creativity – The Role of Formulaic Diction in Anglo-Scottish Traditional Balladry* (vol. I, 1985) og doktararitgerðina hjá Patriciu Conroy, *Faroese Ballads and Oral-Formulaic Composition* (1974). Harumframt verða aðrar viðkomandi bókmentir og vísindaligar greinar tiknar við. Av kvæðatilfari er til hesa ritgerð valt at leggja høvuðsdentin á fyrsta bind av *Føroya kvæði* (CCF 1-30), bæði av tí, at hetta bindið inniheldur kvæðaslagið *kappakvæði*, ið á einum stað innihalda sera nógv av teimum evnum, ið eru týðandi fyrri eina kvæðagreining, og av tí at hetta bindið við sínum fleiri enn 30.000 ørindisreglum má metast at vera nógv stórt í vavi til at vera umboðandi fyrri føroysk kvæði í síni heild. Eisini verða onnur kvæði enn hesi tikin í nýtslu.

Kvæðanna ytru eyðkenni verða lýst sera spjatt í teimum ymsu gjøgnumgongdunum og vísindaligu avrikunum, ið eru til taks. Hetta einamest tí, at kvæði hava verið ein

inkorporeraður partur av mentanini hjá føroyingum, og tí stingur seg upp í ymiskum hópum, alt eftir hvat høvuðsevni, tær ymsu viðgerðirnar leggja seg eftir at lýsa. Tískil hevur verið mettt neyðugt at nýta ein í vavi rættiliga umfatandi part av bókmentunum til hendan partin. Høvuðsdenturin verður náttúrliga lagdur á siðsøguligar og fólkalívsfrøðiligar lýsingar av hesum. Omanfyrenevnda doktararitgerð Patriciu Conroys, *Faroese Ballads and Oral-Formulaic Composition* (1974), nertir nakað við framførslur av kvæðum og føroyskan dans. Doktararitgerð Eyðun Andreassens, *Folkelig offentlighed* (1992), kemur somuleiðis inn á kvæði sum siðsøguligt høvuðselement í føroyskum mentanarlívi í farnu øld. Umframt hesi bæði verk verður dentur lagdur á fólkalívslýsingar, sum eitt nú *Rúsdrekka – siðir og ósiðir* hjá Elin S. Jacobsen (1995), ið fæst nakað við dansisiðir, og søgulig yvirlitsverk sum *Føroya Sögu 3* (2000) hjá Hans Jacob Debes. Eisini verða aðrar viðkomandi bókmentir nýttar.

Til partin um mótstøðu og endurreisn (part 5), verður høvuðsdenturin lagdur á tíðina frá 1850 og uppeftir, tá ið brotið við eindarmentanina byrjaði at taka seg upp. Her hava prestarnir Petur Martin Rasmussen við síni *Den færøske sprogrejsning* (1987) og Gerhard Hansen við síni *Eindarmentan føroyinga og vekingarrørslurnar* (1987) gjørt nakrar lýsingar av fólksliga lívinum í Føroyum um hetta mundið. Av tí at hesin parturin í størri mun enn hinir viðvíkur nýggjaru tíðini, eru eisini dentur lagdur á at nýta blaðgreinar sum grundarlag undir honum.

Nevndu bókmentirnar eru einans nøkur høvuðsverk, ið liggja sum grund fyri hesi ritgerð. Aftast í ritgerðini er eitt yvirlit yvir allar tær bókmentir, fyrilestrar, blaðgreinar og sendingar, ið liggja til grund fyri henni. Harumframt hava spurnarbløðini frá Klaksvíkar Dansifelagi tænt sum leiðbeinandi tilfar.

1.4. TILVÍSINGAR O.A.

Tann tilvísingarskipan, ið vald er at nýta í hesi ritgerð, er tann sonevnda Harvard-skipanin, har endurgevingar verða fluttar inn á síðuna við høvundsnavni, árstali og síðutali aftaná í endanotu. Høvundsnavn, árstal og síðutal í klombrum verður gjørt við tilvísingum í sjálvum tekstinum. Hesar tilvísingar sipa síðani til bókmentaskráanna aftast í ritgerðini, har fullfíggjað bibliografi er at finna. Viðmerkingar til tekstin annars verða tilskilaðar í endanotum.

Tá ið víst verður til kvæði, verður tað vanliga gjørt við CCF-nummari, í tann mun, kvæðini eru at finna í CCF. Tilvísingarnar til variantar, uppskriftir og tættir fylgir eisini CCF-talmerking. Sum tað framgongur av stutta innleiðslubrotinum til fylgiskjal 1,

hefur verið mettt frægast at vísa til ørindisreglur í kvæðaøringum við bókstavum (*a*, *b*, *c* og *d*) heldur enn við tølum (1, 2, 3, 4). Hetta fyri at brongl ikki skal koma í, tá ið skiljast skal ímillum kvæðaøringi og ørindisreglur.

1.5. FRØÐIORD

Áðrenn farið verður víðari, skal gerast vart við nøkur hugtøk, ið annars kanska kunnu tykjast at vera ørkymlandi.

Í hesi ritgerð er valt at nýta orðið *strukturur* um viðurskiftini ímillum form og innihald, heldur enn tey føroysku *bygnaður* og *vond*. Hetta tí at orðið *bygnaður* kann nýtast bæði um *struktur* og *kompositión*, og *vond* man tykjast enn meira fremmandakent enn *strukturur*.

Hinvegin er valt at nýta orðið *formul* um bæði enska navnorðið *formula* og hjáorðið *formulaic*, av orsökum, ið eru tengdar at einari av niðurstøðunum í III. parti, nevnliga, at føroysku og ensk-skotsku kvæðini eru so ymisk av formi og formkrøvum, at tað, sum á føroyskum kann kallast fyri *formul*, kundi á enskum verið annaðhvørt (*a*) *formulaic (phrase)* ella *formula*.

Eisini havi eg valt at nýta orðið *traditiún* heldur enn føroyska orðið *siðvenja*, vegna tess, at orðið *traditiún* hevur ein annan týðning innan siðsøgu og mentanarfrøði, nevnliga viðvíkjandi fyrbrigdinum *tradering*. Tá ið ikki verður sipað til hesa merking, verður orðið *siðvenja* tó nýtt.

Tá ið orðið *frásøgn* verður nýtt í hesi ritgerð, meinast við narrativu funktiónina í tí ávísa kvæðinum. Tá tosað verður um innihaldsligu søgugongdina, verða nýtt heitini *søga*, *frásøga*, *søgugongd* ella *hendingagongd*, alt eftir hvørjum sambandi orðingin er at finna í.

Við *kvæðaøringi* verður mettt tað, sum á enskum nevnist „stanza“, t.e. eitt annaðhvørt tvíreglað ella ferreglað heiløringi, og ikki tað, sum verður nevnt „vers“ á donskum, ið, heldur ógjøgnumført, skiftir ímillum at merkja tað sama sum øringi og *ørindisregla*. *Ørindisregla* merkir tað, sum eisini verður nevnt „vers“, tá ið øringið verður nevnt „strofe“, sum fevnir um fyra herðingar í tvíreglaðum øringum, og annaðhvørt fyra (1. og 3. regla) ella tríggjar (2. og 4. regla) í ferreglaðum øringum.

2. Kvæði í søguligum baksýni

2.1. INNGANGUR

Ígjøgnum størsta partin av teirri føroysku søguni, um roknað verður frá fyrstu norrønu niðursetumonnunum, ið komu higar til lands umleið ár 800, og fram til okkara dagar, hava kvæði verið við til at sett sín dóm á lívið og mentanina í Føroyum. Stóri spurningurin er tó, júst nær tikið varð við hesum. Onkur vil vera við, at frumkvæði, ið seinnu kvæðini eru sprottin burtúr, komu saman við niðursetumonnunum, meðan onnur meta, at kvæði neyvan eru eldri enn umleið frá 1400 (t.d. Andreassen 2001, Myhren 1981). Við øðrum orðum er sera stórur munur á, nær granskarnir tíðarfesta byrjanina til kvøðing í Føroyum. Møguleikin fyri, at kvæði hava verið havd við úr Noregi, og eru komin higar til lands av teimum fyrstu norrønu niðursetumonnunum, hevur verið havdur á lofti.¹ Aðrir granskarar (teir flestu) meta, at kvøðing neyvan er byrjað í Føroyum fyrr enn umleið ár 1300-1400.

Elstu heimildirnar, ið vitað er um, eru vísubrotini hjá Ole Worm frá 1639, sum Peder Syv (1631-1702) nevnir í 1695.² Worm hevur fingið hesi úr Føroyum,³ allarhelst frá prestinum Hans Rasmussen, hóast hetta ikki kann sigast við vissu. Hesi eru 1 heilt ørindi, 4 hálv ørindi og 2 ørindisreglur, og kunnu identifiserast sum partar av *Koralds kvæði*, *Torsteins kvæði*, *Hermundi Illa*, *Samsons kvæði* og *Berrings vísu*.⁴

Harumframt nevnir Lucas Debes í 1673 *Ljórnurnar* sum „En meget gammel Aandelig Psalme“.⁵ Jón Helgason metir, at hetta helst merkir, at vísan er komin til Føroya innan 1600. Vísan er upprunaliga íslendisk, og er yrkt av Jón Arasyni (1484-1550) í 16. öld.

Omanfyristandandi umfatar nærum alt, sum við vissu er vitað um føroysk kvæði í Føroyum í 16. og 17. öld, verður sæð burtur frá einstökum brotum (sí seinni). Hetta hevur sjálvsagt ikki gjørt eldhugan hjá granskarum minni, tá ið umráddi at arbeiða seg fram til hættir at tíðarfesta kvæðini. Í fylgjandi skal verða nortið við hesar hættir. Seinni í hesum parti skal vera komið inn á ymisku ástøðini um upprunan hjá kvæðum og kvøðing í Føroyum.

2.2. HÆTTIR AT TÍÐARFESTA KVÆÐI

Eitt av amboðunum, Jón Helgason hefur nýtt til tess at koma fram til omanfyrenevnda úrslit, er málsøgan, ið hann roynir at nýta fyri at tíðarfesta kvæðini, men hann kemur tó ikki við nakrari greiðari niðurstøðu.

Sama amboð, málsøguna – ella rættari diakronu málfrøðina – nýtir Christian Matras í síni roynd at tíðarfesta kvæði, og kemur við teirri beinraknu eygleiðing, at ørindisreglur, sum ikki ríma í nútíðarmáli, hava rímað á eldri føroyskum máli. At eitt orð sum *kne* [kne:] ber uppá rím við *dag* [de:] (til dømis í CCF 16C, ørindi 84), bendir á, at talan er um eitt yngri kvæði, av tí at hesi orðini á eldri føroyskum høvdu ávikavist ljóðvirðini [kne:] og [da:ɣ] (Matras 1969:418ff). Á hendan hátt ber til at staðfesta eitt elstamark fyri nær eitt kvæði er yrkt, bara ein veit, nær ljóðbroytingarnar í føroyskum eru farnar fram. Norrønt (ella „fornføroyskt“) *g* varð vordíð til hiatusinnskot (í hesum føri til [v] í *dagur*, burturdottið í útljóði í hvønnfalli) í 16. øld.⁶ Her kann leggjast afturat niðurstøðu Matras, at umframt at vísa á diakronu viðurskiftini, kundi hesin háttur eisini givið ábendingar um diatopisku viðurskiftini (landfrøðiligar framburðsmunir í málførum), væl at merkja, um tíðarfestingin frammanundan var kend. Dømið omanfyri rímar nevniliga ikki í suðuroyarmálførum.

Hesin málsøguligi framferðarháttur hefur tó tvær avmarkingar, tá ið metast skal um tíðarfestingina av upprunanum á kvæðunum; hann gevur einans eina ábending um nær kvæðið í *fyrsta lagi* kann hava verið yrkt, og hetta gevur vanliga eitt sera stórt spennni; og, enn meira týðningarmikið, hesin háttur kann einans við vissu nýtast til *skrivligar* keldur, nakað, sum sjálvsagt steðgar við 1639. Sum Matras sjálvur viðurkennir:

[...] slíkt rím kundi ein kvæðaskipari, í dansi, ella meðan hann kvað sitandi, havt gjørt fleiri hundrað ár aftan á tað, at kvæðið var yrkt.⁷

Tað er sjálvsagt ógjøriligt at vita, hvussu kvæðini hava ljóðað frammanundan hetta munnborin, við atliti at rímorðum.

Hinvegin er møguligt at nýta aðrar søguligar mátiðættingar enn teir málsøguligu. Andreassen (2001) nýtir innihaldsligu eyðkennini – t.e. sjálvar frásagnirnar í kvæðunum – til at tíðarfesta hesi, og kemur til ta niðurstøðu, at:

[...] hefur hesin yrkingarháttur tikið seg upp í Norðanlondum fram ímóti endanum á 13andu øld við hovið hjá Hákon Magnusson Noregs kongi. Hann livdi frá 1217 til 1267 og hevði kongssæti í Bergen. Hann var hugtikin av europeiskari og serliga franskari mentan og hevði tætt

samband við enska kongin Heindrik III og enska hovið, har alt franskt var hægsti móti tá. Gjøgnum hesi mentanarsambond kom franski høviski skaldskapurin til Noregs, og har av spratt kvæðayrkingin.⁸

Ein frásøgn, ið undirbyggir hetta, er tann í einasta sannsøguliga (sí kap. 3.4.) føroyska kvæðinum, nevniliga *Margretu Kvæði* (CCF 77). Hetta er møguliga elsta varðveitta føroyska kvæðið. Um meting Andreassens er røtt, er hetta harumframt møguliga fyrsta føroyska kvæðið yvirhøvur.

Norski málgranskarin Magne Myhren tykist vera samdur í hesi tíðarfesting. Hann metir tað heldur víða spennid ímillum 1300 og 1450 vera tíðarskeiðið, har „*Dei eldste balladane får si fyrste form. Formeltilfanget vert skapt.*“⁹ Her tosar Myhren um norðurlendsk kvæði í síni heild, og sigur harumframt, at:

„No er det ikkje vist at heile det færøyske tilfanget treng vera so gamalt. Det syner seg at mange færøyske viser har opphav i danske visebøker, og på Færøyane finst det også ein del trollviser og kjempeviser som er ukjende andre stader.“¹⁰

Her er tað serliga vert at leggja merki til orðingina „*heile det færøyske tilfang*“. Við hesum tykist hann viðurkenna, at nakað av tilfarinum kann vera so gamalt sum frá 1300-talinum, og samsvarar hetta við meting Andreassens.

Hans Jacob Debes, søguførðingur, sigur somuleiðis um ringdansin – og nevnr kvæðini í sama viðfangi –, at:

Ringdansurin breiddi seg helst úr Fraklandi til onnur europeisk lond í 13., 14. og 15. øld. [...] Tað var hetta slagið av dansi, sum kom til Norðurlanda og eisini til Føroya longu í miðøld. Í Føroyum vóru ongan tíð ljóðføri nýtt, men kvæði og vísur vóru kvøðin.¹¹

Um hetta skal skiljast soleiðis, at kvæðini so at siga „lógu til reiðar“ til hetta dansislagið, ella at tey komu til Føroyar saman við dansinum, er óvist. Men hetta er so aftur ein greið ábending um, at føroyskur dansur og kvøðing heilt frá seinmiðøld – í minsta lagi, og helst enn longri – hava útgjørt eitt samband av symbiotiskum slagi.

Eftir stendur so ástøðið um „frumkvæði“, sum skal hava verið grundarlagið undir í hvussu er *Sjúrdarkvæðunum*. Hetta verður lutvíst stuðlað av tíðarfestingini hjá Magne Myhren, har hann metir, at har hevur verið eitt samband ímillum eddukvæðini og

tey seinnu norðurlandsku kvæðini. Andreassen (2002) letur upp fyri tí ástøði, at kvæðafrásagnirnar, ið eru bygdar yvir søgulig tema, ið eru munandi eldri enn búsetingin í Føroyum, kunnu hava verið havdar á manna munni áðrenn eddukvæðatraditióin tók við í norrøna økinum og fekk tikið yvirhond. Av tí, at føroysku Sjúrdarkvæðini líkjast so nógv frá íslensku eddukvæðunum og teimum týsku Niebelunge-vísunum, sum frásøgnin í Sjúrdarkvæðunum er ættað frá, verður mett, at hesi kunnu verða sprottin av aðrari rót enn frá hesum vísunum, og verður í sama viðfangi víst til enska kvæðið um *Beowulf*, ið verður mett at stava frá umleið 8. øld (og er tá longu skriftfest), og er sostatt 500 ár eldri enn eddukvæðini. Síðani kunnu Sjúrdarkvæðini vera vorðin tillagað til føroyska dansin (sí seinni), tá ið ein nýggj kvæða- og dansitraditióin hevur gjørt innrás á oyggjunum.

Hesar heldur spjaddu keldur og mótstríðandi metingar um, júst nær kvøðingin er byrjað í Føroyum, ger tað heldur ikki lættari at meta um, nær hesi hava verið í hæddini, við øðrum orðum júst nær sonevndi „gullaldurin“ hjá kvæðunum hevur verið – um yvirhøvur. Hesin spurningur skal verða tikin upp í næstum.

2.3. »GULLALDURIN« HJÁ KVØÐINGINI

Sum skilst á J. C. Svabo, so eru kvæði longu í hansara tíð við at doyggja út, helst sum ein tann seinasti parturin av føroyska málinum. Hansara nógv endurgivna orðing um at føroysku kvæðini „*ligge, formeldelst Hukommelsens Utroeskab, i sidste Aandedræt*“ gevur eina góða ábending um hugburðin mótvegis kvæðunum; ein ótti, sum hevur verið við til at fáa gongd á innsavningararbeiðið. At Svabo leingi stóð til at skula fáa rætt, hvat viðvíkti kvøðingini, sæst av skrivningini hjá Jóhanni í Króki:

[...] den efterkommende Ungdom, at de kunde see hvad fortidens ungdom havde til fornøielse at quæde i deres Danstid, i stedet for at nutidens ungdom saa lidet veed om disse, da de neste var gangne ud af brugen, men ungdommens fornøjelse nu mest bestod i at drikke brendevin og syngte skiøgeviser.¹²

Sí tó Schier 1994:38f, har víst verður á, at hetta stendur í andsøgn til aðrar samtíðarlígar útsagnir frá Jørgen Landt og J. G. Forchhammer. Tó má havast í huga, at bæði Landt og Forchhammer eru útlendingar, og teirra meira bjartskygdu útsagnir um dansin og kvøðingina hava ikki neyðuga tað samanberingargrundarlag, sum Jóhannes í Króki

hefur, við tað at hann er uppvaksin og hefur livað meginpartin av sínum lívi við kvæðatraditióin. So tað er væl trúligt, at føroysku kvæðini í eygunum á fleiri veruliga hava staðið fyri hóttafalli. Umleið 20 ár seinni er støðan ikki stórt betri, ið hvussu er ikki hvat viðvíkur Tórshavn,¹³ tá ið Hammershaimb ger sínar rannsóknarferðir kring landið. Tó er hon heldur ikki vorðin *verri*, og tað merkir, at hvørki Svabo ella Jóannes í Króki hava fingið rætt í teirra heldur dapurskygdu útsøgnum ávikavist umleið 20 og umleið 70 ár frammanundan. Kvæðini hava ikki verið fyri tí mønustinginum, sum hesir báðir innsavnarnir sóu fyri sær, at tey fóru at fáa í næstu framtíð. Av enn størri áhuga er útsøgnin hjá Hammershaimb um Sjóvarbóndan, Jens Chr. Djurhuus. Hesin er sambært Hammershaimb tann einasti (í hvussu er tann einasti, hann nevnið), ið framvegis yrkir kvæði. Væl at merkja „verulig“ kvæði, og ikki teir meira speirekandi *tættirnar*. Hammershaimb sigur, at „*Spotteviser, som det blir flere og flere av, var nesten de eneste færøyske produktene, som ble benyttet her.*“¹⁴ Sum dømi um undantøkini verða nevnd kvæði Sjóvarbóndans, *Ormurin langi* og *Sigmundar kvæði yngra*. Vert er helst eisini at taka fram *Púkaljómur*, hóast hetta ikki hefur vunnið eins stóra útbreiðslu sum hini bæði, og eiheldur er yrkt í samsvari við føroysku kvæðatraditióinina, hvat viðvíkur strukturi og metrikki.

Hóast tað ikki stendur greitt í innganginum til *Føroya kvæði*, at endamálið við innsavningini av kvæðum var varðveitsla til frama fyri seinnu ættarliðunum, er greitt, at arbeiðið hjá Svend Grundtvig og Jørgen Bloch (sí seinni) í ávísan mun bygdi á undangonguarbeiðið hjá Jóanni í Króki og Hammershaimb,¹⁵ hvørs endamál júst var varðveitsla. Nú er tó tann broyting íkomin, at føroyskt mál hefur fingið eitt etymologiskt *skriftmál* (1846), ið ger, at kvæðini ikki longur eru heilt so neyðug, tá ið tað ræður um málvarðveitslu – og tó. Um hesa somu tíð, tá Grundtvig og Bloch gera sítt innsavningararbeiði, má hugsast at almenna metingin hefur verið, at kvæðayrkingin er liðug; samstundis sum eitt umfatandi arbeiði varð gjørt fyri eisini at varðveita annan skaldskap og skaldmentir, ið máttu hugsast at hoyra til eina siðsøguliga fortíð. Við øðrum orðum var *romantikkurin*, nakað seinni enn í restini av Europa, byrjaður at seta sín dóm á føroyskt andslív.

Og í 1925 síggja vit aftur fólk úttala seg á sama hátt sum Svabo, í Króki og Hammershaimb hava gjørt ávikavist 143, uml. 100 og 78 ár frammanundan:

[...] tíverri er tað so, at í nógvi fleiri enn færri bygdum hefur dansurin gingið tungliga aftur á hondina, og í summum støðum er hann nú meira at kalla ein „saga blott“; og tað er enntá komið so langt, at mong av heilum huga siga: „*Várharra varði okkum væl frá dansinum.*“¹⁶

Men nær *var* so kvæðanna „gullaldur“, um hesin yvirhøvur nakrantíð fanst? Hendan semjan um, at kvæðini bæði áðrenn, ígjøgnum og eftir alla 19. öld verða havd á lofti sum verandi „á gravarbakka“, fyri nú at nýta orðing Kallsoys, kundi bent á, at tey høvdu havt munandi betri umstøður einaferð fyrr í tíðini.

Hugsjónin um ein kvæðanna gullaldur er í høvuðsheitinum sprottin úr áskoðanunum hjá týska heimspekinginum og yrkjaranum Johann Gottfried Herder (1744-1803), og førði til ástøðið um ein sonevndan *gesunkenes Kulturgut*, ið var eitt umkjakað evni í skaldskaparligum høpi í Týsklandi seint í 18. öld. Hetta ástøðið umfataði eina meira ella minni gloymda og stórbæra fortíð, sum kvæði, ella rættari fólkatónleikur (*Volkslieder*, ið eisini var heitið á bók Herders frá 1778-1779 við fólkatónleikauppskriftum eftir serliga Shakespeare), vóru leivdirnar av.

Fólkatónleikur, herundir kvæði, vórðu tað „reina“, „ódálkaða“ og „fólksliga“, sum Herder helt, at týska fólk ið átti at venda sær til, heldur enn franskan yvirklassaskaldskap. Hetta førði til býtið ímillum „fólkatónleik“ og „kunsttónleik“, sum enn ofta ger seg galdandi.¹⁷

Sum mótsvar uppá hetta ástøðið hjá Herder, sonevnda *framleiðsluástøðið* („production theory“), sum seinni í nakað endurskoðaðum formi varð undirbyggt av brøðrunum Grimm, kom síðani *reseptiónsástøðið* („reception theory“) frá m.a. R. von Liliencron, John Meier og Renatu Dessauer,¹⁸ harí tað varð ført fram, at arbeidarastættin neyvan hevði verið før fyri at hava ment kvæðini og fólkatónleikin í sínum verandi sniði. Hetta mátti vera yrkt av eini farnari aðalstætt, og varð „arvað“ til arbeidarastættina, tá ið aðalstættin vendi sær til aðrar bókmentir. Hendan áskoðan er eisini at finna millum nútímans kvæðagranskarar:

Diese später so genannte ‚Volksballade‘ überführt das adeliger Vorzeit-kunde dienende ‚Heldenzeitlied‘ in die bürgerliche Welt der Zeitenwende um 1500. Das hergebrachte Corpus solcher Balladen wird insbesondere um ‚Historische Volkslieder‘ (Episodengedichte zu historischen Ereignissen) erweitert und unter mancherlei Abwandlung der Texte (durch ‚Zersingen‘) größtenteils weiterhin mündlich überliefert.¹⁹

Hvat viðvíkur hugskotinum um ein gullaldur, so nevna hvørki Herder og Grimm á aðrari síðuni ella von Liliencron, Meier og Dessauer á hinari, nakað um, júst nær hesin gullaldurin skuldi hava verið veruleiki, tíansheldur *hvar*. Men tað er greitt, at hesin parturin av ástøðunum, sum báðar síður eru samdar um, nevnliga at talan hevur verið

um ein gloymdan mentanardýrgrip, hefur verið við til at gera ímyndirnar um eina riddaraliga miðöld, ekki minst í tí framvaksandi romantikkinum.

Hóast hendan riddaraliga miðöld sambært søguligu heimildunum neyvan hefur verið veruleiki, stendur eftir, at upprunin til kvæði framvegis eru ókend. Ímyndin um ein troubadour, ið gekk frá slotti til slott og yrkti og sang fyrri prinsessuni hefur tískil havt góðar gróðrarumstøður. Ósemjan tykist at vera um, hvørt hesin troubadourur var aðalsmaður ella bóndi. Her skuldi tað vísa seg, at støðan viðvíkjandi føroyskum kvæðum kom at geva eitt rættiliga týðningarmikið ískoyti. Francis Gummere megnaði nevniliga at vísa á, at í Føroyum var framvegis ein livandi traditión at yrkja spontant, ikki longur kvæði, men *tattir*, og varð hetta nýtt sum ábending uppá, at kvæði vóru upprunaliga yrkt í felag av einum dansandi bólki.²⁰ Umframt hetta kann nevast, at í Føroyum hefur ongantíð verið ein aðalstætt, ið kundi havt yrkt tey kvæði, ið eru av serføroyskum slag. Støðan í Íslandi, haðani fleiri føroysk kvæði hava motivir, var eisini líknandi. At ein europeisk aðalstætt kann hava verið upphav til *traditiónina* at yrkja kvæði, kann einans gitast um, av tí at søguligu keldurnar einans geva fáar ábendingar um hetta. Eitt nýggjari ástøði, ið kundi bent á sama bógvin, er tað fylgjandi:

In the eleventh century, Christians of southern France were in intimate contact with the Arabized world of Andalusia, where reverence for the lady in a „courtly“ tradition had existed. Troubadour Poetry represents another facet of the strong Muslim influence on European culture and life.²¹

Sum grundarlag fyrri hesum ástøði nýtir Hill²² millum annað amerikanska granskaran M. R. Menocal.²³ Hill metir, at hesin „Troubadour Poetry“²⁴ hefur ávirkað norðurfranskar høvundar, ið skrivaðu kærleikssøgur og ævintýr í episkum yrkingum. Hann heldur fram:

The songs of the troubadours and trouvères were widely imitated in Italy, England, and Germany, and they spurred the development of vernacular languages. Most of the troubadours and trouvères came from and wrote for the aristocratic classes, and their poetry suggests the interests and values of noble culture in the central Middle Ages.²⁵

Hetta ástøðið verður undirbygt av Esmark & McGuire, sum í teirra yvirlitssøguliga verki føra fram, hóast teir ikki útgreina hetta í smálutir:

De første til at besyngre fin'amors, muligvis under påvirkning af den arabiske højkultur i Spanien, var de sydfranske troubadourer, der virkede ved bl.a. den akvitanske hertug Vilhelm 9.'s fyrstehof i Poitiers. [...] Troubadouren fik snart sit modstykke i den nordfranske trouvère, der blandede troubadourlyrikkens temaer op med den episke fortælletradition og med bl.a. keltisk sagnstof [...]²⁶

Eftir hesum at døma hava upphavsfólkini til receptiónsástøðið grein í sínum máli, tá ið hesi føra fram, at fólkátónleikur varð yrktur av yvirstættunum, og ikki av arbeiðara- og bóndastættini. Hesi brot siga somuleiðis, at høvundurin metir upphavið til europeiska kvæðayrking koma úr Fraklandi í 11. øld,²⁷ og samsvarar hetta væl við ástøðini hjá Andreassen og Debes, um at kvæðatraditióin kom til Føroya uml. í 14.-15. øld. Tað er trupult at koma hesum nærri.

Samanumtikið kann ein sostatt ímynda sær, at kvøðing er komin til Fraklands ígjøgnum tey muslimsku niðursetuðkini í Andalusia í Spania umleið í 11. øld, og í Fraklandi hevur aðalin tikin hana til sín. Harnæst hevur hon spreitt seg til onnur europeisk lond, fyri síðani at missa fótafestið í Fraklandi. Av londunum, sum kvøðingin spreiddi seg til, vóru millum onnur Norðurlond, har kvæðatraditióin móguliga er komin ígjøgnum Ongland til Noregs seinast í 13. øld. Hiðani er hon so komin til Føroya stutt eftir,²⁸ móguliga sporadiskt longu fyrst í 14. øld (sbr. tíðarfestingina av *Margretu kvæði*, CCF 77). Sbr. omanfyri, har Andreassen vísir á, at hovið í Noregi og tað í Onglandi hava havt nógv samband um hetta mundið. Hetta merkir sostatt eisini, at undirstættin (bøndur og arbeiðarar annars) hevur tikið kvæðini til sín næstan samstundis sum yvirstættin (hov og aðal). Við øðrum orðum hevur mentanarliga interaktiúnin ímillum annaðhvørt Ongland og Noreg ella í seinna lagi Noreg og Føroyar verið bæði landafrøðilig og ímillum stættir.

2.4. FYRSTU FØROYSKU UPPSKRIFTIRNAR

Hvussu er og ikki, so stava fyrstu vísindaligu heimildirnar hesum viðvíkjandi ikki frá fyrrenn 1639. Tá fekk Ole Worm, doktari í norrønari filologi við Keypmannahavnar Universitet, sum nevnt, 5 føroyskar vísur í upprunamálinum. Hesar upptekningar eru ikki longur til og eru nú einans kendar frá umtaluni hjá Peder Syv hesum viðvíkjandi. Hóast hesar eru stuttar, so kennast tær aftur, og her var tað serliga tátíðar málnýtslan, ið var av týðningi (Helgason 1924:29ff). Frammanundan nevnið íslendingurin Jón

Ólafsson tó longu í 1616, at til eina veitslu í Lamba var „*upp á føroyskan hátt dansur og ringbrot við sang og kvæðum*“.²⁹

Men frá 1639 ganga meiri enn 150 ár, innan føroysku vísurnar aftur verða umrøddar, verður sæð burtur frá teirri stuttu lýsingini hjá Thomas Tarnovius, sum hóast at vera rættiliga ógreið, tó sigur ikki heilt lítið um føroyska dansin:

[færingar har] adskillige dantse, huor den ene holder i haanden paa den anden, saa at aa en tid kand der vel dantse 12 eller 14 udi en ring dog udi et lid aabet: saa siunger en af den Quæder oc saa danse de efter ligesom Quæderne gaae til, undertiden fast, oc undertiden langsom, undertiden med stampen i gulfvet, undertiden med benenis høyt opløftede.³⁰

Vert er at leggja í geyma, at Tarnovius metir dansin sum eitt slag av líkamsvenjing.³¹ og ikki sum framførslu. Eisini er áhugavert, at hann nevnir *dog udi et lid aabet*; talan hevur kanska ikki verið um afturlatnan, men onnan dansiring?

Svend Grundtvig fylist á, at Lucas Debes, sum í 1673 ger eina lýsing av Føroyum, *Færoæ et færoa reserata*, og har eisini umtalar føroyska dansin og kvøðingina, ikki so mikið sum nevnir eitt ørindi sum dømi.³² Ikki fyrrenn Jens Christian Svabo (f. 1746), sum studentur í Keypmannahavn í 1770' unum ger eitt útkast til eina føroyska orðabók, verður aftur nortið við skrivliga upptekning av kvæðunum. Arbeiðið hjá Svabo var sera víðfevandi av tí, at hann í høvuðsheitum legði seg eftir at lesa náttúruvísindi og búskaparfrøði. Sum dømi kann nevnast, at hann í 1773 gav út eina bók um, hvussu kjøt varð saltað, umframt um svín, eplir og urtagarðar, og í 1779 eina bók um delfinveiðu og føroyskar fiskabankar. Í 1781 varð hann sendur til Føroyar fyri at gera eitt yvirlit yvir náttúruligar hjálparkeldur og búskaparlig vilkor í Føroyum. Hóast hesar lýsingar og kort fyltu sjev kvartbind á Kongaliga Bókasavninum, gav Svabo ongantið út eina lýsing av Føroyum, og tók heldur ongantið nakra embætispróvtøku. Stutt eftir hetta flutti hann heimaftur til Føroyar, og livdi í fátækradømi, inntil hann doyði í 1824.

Við síðuna av hesum náttúruvísindaliga og búskaparfrøðiliga arbeiðinum tók Svabo sær tíð til at gera ikki so heilt lítið við føroysku kvæðini og uppskrivaði fleiri av hesum eftir teimum bestu kvøðarunum, ið hann fann. Tá ið Svabo kom aftur til Danmarkar, fekk hann til uppgávu av Fríðriki krúnprinsi (seinni Fríðrikur VI), at gera avskriftir av hesum uppskriftum, og fyri hetta skuldi hann fáa 2 markar fyri arkið. Á hendan hátt vórðu í alt 52 føroysk kvæði uppteknað í 3 kvartbindum, og krúnprinsurin gav Kongaliga Bókasavninum hesi. Svabo sigur sama stað um hetta arbeiðið, at hann

syntes, at da han i årene 1781 og 82 eftir kongelig befaling rejste i Færø, at det vel var umagen værdt at optegne de gamle færøske kæmpesange og rimer, da de for nærværende tid synes, formedelst hukommelsens utroskab at ligge i sidste åndedræt.³³

Av hesum skilst, at hövuðsendamálið hjá Svabo at uppskriva kvæðini hefur verið tey *málsligu* atlitini – ein varðveitsla av føroyska málinum til frama fyri eftirtíðini. Av hesi orsök verður tíverri lítið og einki gjørt burturúr sjálvari framförluni av kvæðunum.

Í 1817 var ein annar danskur granskari, tann teologiski kandidaturin Hans Christian Lyngbye (f. 1782), í Føroyum fyri at granska taraplantur og fyri at savna tilfar til verkið *Hydrophytologia Danica*. Í fríløtum lurtaði Lyngbye eftir føroysku kvæðunum, ið sambært honum altíð vóru ein partur av føroyska dansinum og samkomum, og har kom hann at kenna Svabo, ið hann umtalaði sum „den lærde Svabo“. Svabo lærði Lyngbye eitt sindur av føroyska málinum, og hetta nýtti Lyngbye til at upptekna nøkur vísufragmentir, sum hann gav Peter Erasmus Müller, professara í fornorrønum. Tá ið hesin las tilfarið, legði hann til merkis, at hetta var elligamla *Völsungasaga* í einum higartil ókendum sungnum formi, og fekk Lyngbye til at útgeva meir av hesum sama og økja um hetta við at fáa til vega fleiri uppskrivingar við hjálp frá amtspróstinum í Føroyum, Hentze, og suðuroyarprestinum Jóhan Hendrik Schröter. Müller útvegaði Lyngbye kongaligan stuðul uppá 500 dalar til útgávu av verkinum, og í 1822 kom fyrsta prentaða savnið av føroyskum kvæðum, „*Færøske Kvæder om Sigurd Fafnesbane og hans Æt*“.

Tá amtspróstur Hentze í 1819 varð biðin um at savna og senda føroysk kvæði til Keypmannahavnar, vendi hann sær til ein bónda á Sandoyinni, Johannes Clementsen, vanligu nevndur Jóannes í Króki, ið hevði eina umfatandi vitan um føroysku kvæðini og harumframt dugdi at skriva, sum var heldur forkunnugt tá á døgum. Hetta at duga at skriva hefur Svabo allarhelst lært hann, av tí at hann nýtir ta ortofonisku stavseting, sum Svabo sjálvur hevði uppfunnið. Jóannes í Króki útflyggjaði síðani Hentze 18 kvæði, sum sendi tey víðari til Lyngbye, og vórðu hesi varðveitt í Kongaliga Bókasavninum í Keypmannahavn. Eftir hetta helt Jóannes í Króki á við at savna inn føroysk kvæði, og frá 1821 og nøkur ár framyvir savnaði hann tilsamans 93 kvæði, ið fyltu 423 síður. Við hvørja vísu viðmerkti hann dagfesting og árstal fyri uppskrivingina, umframt navn og bústað á tí, ið kvæðið hevði fyri honum. Hetta verkið varð kallað *Sandoyarbók*, og varð av arvingunum hjá Jóanesi í Króki selt Svend Grundtvig.

Inspireraður av hesum fór ein annar bóndi, Hans Hansen (Hanus Hanusarson) í

Fugloy at niðurskriva tey kvæði, ið hann sjálvur ella onnur í bygdini dugdu. Hetta verk varð nevnt *Fugloyarbók*, fevndi um 96 vísur og varð givin próvstinum V. U. Hammershaimb sum gáva. Hóast Fugloyarbók má roknast at vera av minni týðningi enn Sandoyarbók, inniheldur hon nógv, ið ikki er at finna aðrastaðni.

Í 1847-48 og aftur í 1853 fór Hammershaimb runt oyggjarnar fyri at uppskriva kvæði og annan varðveittan munnligan skaldskap, serliga við tí fyri eyga at kanna málførini. Burturúr hesum kom nógv tilfar til eina føroyska mállæru (sum kom út í 1854) og eitt umfatandi tal av sagnum og vísium. Fyri Nordisk Litteratursamfund útgav Hammershaimb í 1851 *Sjúrdar Kvæði*, og í 1855 *Færoske Kvæder (2ndet hæfte)*. Sama árið varð hann settur sum sóknarprestur, og hetta starvið fór við so miklari tíð, at ikki kom stórvegis meiri tilfar til kvæðainnsavning frá Hammershaimb.

Meðan Hammershaimb var studentur í norrønnari filologi í Keypmannahavn og búði á Regensen, setti Svend Grundtvig seg í samband við hann fyri at læra føroyska málið og at læra um uppskrivingina av føroysku kvæðunum. Hetta skuldi gerast byrjanin til meginverkið innan føroysk kvæði.

2.5. CORPUS CARMINUM FÆROENSIUM – FØROYA KVÆÐI

Í 1871 gjørdi Svend Grundtvig av at fara undir at innsavna føroysku kvæðini í eitt heildarverk; til hetta endamál lænti hann søvnini hjá Hammershaimb, og við hjálp frá Hammerhaimb lænti hann eisini savnið hjá Nolsøe við avskriftum. Frammanundan átti Svend Grundtvig ein part av uppskrift Schröters, og seinni hevði hann keypt Sandoyarbók hjá Jóannes í Króki frá arvingunum hjá honum, umframt at hann hevði atgongd til bókasavn, arkivið hjá Oldskriftsselskabet og privata savnið hjá George Stephens, professara. Hann setti sær fyri at miðsavna alt, ið hevði við føroyska kvæðayrking at gera, í eitt savn. Frammanundan hevði Grundtvig gjørt eitt yvirlit yvir vísur, ið Hammershaimb var byrjaður at gera, liðugt.

Síðani var farið undir at gera sjálvt Corpus Carminum Færoensium. Hvør uppskrift varð avskrivað fyri seg á bikubu-pappír í kvart-sniði við margu til kritiskar viðmerkingar. Ætlanin var, at arbeiðið skuldi taka 4 ár, og at úrslitið skuldi verða givið einum almennum bókasavni eftir deyða Grundtvigs. Meginreglan var, at verkið skuldi verða „ensartet og sprogrigtigt“ og viðgjørt kritiskt; heilar tekstformatiónir skuldu koyrast burtur, um hesar áttu at vera mettar sum nýgerðir ella tiknar inn úr øðrum keldum, men Grundtvig viðgongur, at hetta er nærum ógjørlegt at gera við fullari vissu.

Ætlanin var, at Grundtvig sjálvur skuldi gjalda fyri verkið úr egnum lumma, men

av tí at kona hansara gjørdist sjúk, noyddist Grundtvig at biða um stuðul. Hetta varð honum játtað av *Den Hjelmsjerne-Rosencroneske Stiftelse* í einum brævi úr Frederiksberg, dagfest 17. oktober 1872. Her biður hann um 500 ríkisdálarar árliga í fyra ár, 300 til Jørgen Bloch og 200 til sín sjálvs.

Hann fær ístaðin játtað 400 ríkisdálarar um árið í fimm ár³⁴ við teirri treyt, at hann gevur teimum eitt yvirlit yvir arbeiðsgongdina. Upphæddin verður bert útgoldin, um arbeiðið, ið roknast við at verða gjørt innan eitt ár, er fullført sama árið (Chesnutt & Larsen 1996:28).

Í takkarbrævinum til stýrið viðlegði Grundtvig sína fyrstu ársfrágreiðing, harí tað stóð, at hann síðani desember 1871 hevði arbeiitt við einum savni av handritum við føroyskum kvæðum, sum nú taldi 200 ørk av teimum upprunaligu 800. Sostatt helt hann seg kunna nýta fimta árið uppá eina endaliga heildarendurskoðan. Tað vísti seg tó seinni, at talið av ørkum var sett ov lágt, serliga vegna lutfalstølini ímillum tekstavskrivningar og kollationeringar (t.e. samanburðir við upprunahandritini fyri at eftirkanna teirra „reinleika“), ið ikki kundu avgerast frammanundan, og eisini av tí, at fleiri nýggjar vísuppskriftir komu inn, í høvuðsheitum frá Hammershaimb, var 5. arbeiðsárið næstan farið, tá ið savnið gjørdist fyribils fullfíggað við íalt 909 ørkum. CCF sá tá soleiðis út:³⁵

- Bind I og II: „indeholde samtlige optegnelser af de *Mytiske og heroiske viser*, der svare til de af V. U. Hammershaims 1851 udgivne *Sjúrðar Kvæði*.“
- Bind III: „indeholder samtlige optegnelser af de *heroisk-historiske viser*, der svare til de af V. U. Hammershaimb 1855 udgivne „*Færøske Kvæder, 2det hæfte*“.“
- Bind IV: „indeholder andre *Norsk-historiske viser*.“
- Bind V: „indeholder oprindelig danske eller i gammel tid *fra Danmark modtagne historiske og romantiske viser*.“
- Bind VI: „indeholder viser, tilhørende sagnkredsen om *Karl den Store og hans jævnninger*.“
- Bind VII: „indeholder viser, der behandle andre evropæiske middelaldersagn, for det meste henhørende til den *Gælisk-Bretonske Artus Cyklus*.“
- Bd. VIII-XII: „indeholde viser, som behandle *romantiske sagn* af forskellig art, nogle svarende til *norske* folkeviser, andre til *islandske* sagaer og *rímur*, andre igen af uvis oprindelse, blandt hvilke en stor del må antages for selvstændig opståede på *Færøerne* selv.“
- Bind XIII: „indeholder *skæmteviser*, dels sådanne ældre, som kunne genfindes

hos de andre nordiske folk, og hvoraf danske, for en stor del utrykte optegnelser foreligge fra 16de århundrede; dels særegne færøske *spotviser*, angående hjemlige forhold og personer, hvilke viser for det meste tilhøre 18de århundrede. – Desuden indeholder denne mappe et tillæg af *nyere færøske viser*, mest af oldhistorisk indhold, efterligninger af gamle sagnkvad.“

Í somu ársfrágreiðing bað Grundtvig um somu veiting í 5 ár afturat, hesuferð til at gera eina føroyska (hondskrivaða) orðabók. Hetta fór við allari tíð Grundtvigs og mátti víðkast til eina 7-ára avtalu við ískoytisveitaran. Vísusavnið varð gjørt liðugt, við tittulsíðum og innihaldsyvirliti, og endaði, sum Grundtvig hevði ætlað, við at fylla 15 bind. Av hesum varð eitt innbundið royndarbind varð framlagt á aðru norðurlendsku filologisku ráðstevnuni í Christiania (Oslo) í 1881. Enn var kortini málsliga endurskoðanin og kritiska gjøgnumgongdin av vísunum eftir. Hetta hevði Grundtvig útsett til seinna partin av 1883, tá ið hann roknaði við, at orðabókin var liðug. Hetta kom hann tó aldri til at uppliva. Svend Grundtvig doyði óvæntað 14. juli sama árið.

Eftir hetta noyddist Jørgen Bloch at arbeiða einsamallur og mátti søkja um loyvi til tess frá sama stýri. Hetta varð honum játtað, og harumframt varð eisini játtað figging til innbinding av verkunum.

Av persónligum ávum kundi Bloch ikki byrja arbeiðið fyrrenn í apríl 1884. Tá ið teksturin til orðabókina var fullfiggjaður, fór hann undir endurskoðanina av vísusavninum.

Hammershaimb hjálpti nakað við at rætta másligar villur, men skjótt gavst hann, og Bloch arbeiðdi aftur einsamallur.

Várið 1887 fór Jakob Jakobsen, sum tá las norrøna filologi, til Føroya. Hetta serliga fyrir at kanna málförini í føðilandinum til sín egna lesnað, men eisini fyrir at innsavna vísur. Tá ið hann kom aftur, hevði hann yvir 100 nýggjar vísur við til Bloch. Millum hesar var fyrst og fremst 474-síðurs stóra kvartsbindið frá 1848, ið var uppskrivað av bóndanum í Koltri, Thomas S. P. Rasmussen. Hetta var eftir sama siði sum Sandoyarbók og Fugloyarbók nevnt Koltursbók og umfataði næstan bert føroysk kvæði og tættir, meðan hinar uppskriftirnar innihildu fleiri nýggjar danskar vísur og nakrar nýggjar føroyskar tættir. Eisini var eitt uppiskoyti til Karlamagnusarkvæði frá Schrøter ímillum tekstirnar, ið Jakobsen gav Bloch.

Av hesum vórðu 13 av vísunum til XVI. bind av CCF, ein varð skoytt uppí XV. bind, 39, ið vórðu settar at verða variantar av verandi uppskriftum í CCF, vórðu tiknar upp í uppskoytini til tey samsvarandi bindini, og hinar 60 vórðu bert nýttar sum referensur viðvíkjandi variantum og uppskoytisørindum.

Umframt hetta, so varð eisini skoytt uppí tekstir, ið frammanundan høvdu verið saknaðir, yvirsæddir ella av misgáum ikki tiknir við frá byrjan av. Men harumframt metir Jørgen Bloch, at Grundtvig við vilja hevur valt at ignorera nøkur verk av átrúnaðarligum orsökum: – *Jólavísa* og *Púkaljómur* (ið hevur motiv úr John Milton'sa *Paradise Lost*).

Til endans, eftir navnaregistarið, varð gjørt eitt yvirlit í stavraði yvir øll nevnd kvæði og tættir, umframt at stevsamlingin og nakrar yvirlitstalvur vórðu tiknar við sum uppskoyti.

Í alt innihildu hesi 8-900 vísuuppskriftir yvir 70.000 ørindi, harav umleið 44.000 eru avskrivað, restin kollationerað.

2.6. KVØÐING OG KVÆÐAÚTGÁVUR Í 20. ØLD

Eftirtíðin sýndi, at arbeiðið hjá Grundtvig og Bloch kom í tøkum tíma. Rákið í Europa um hetta mundið við økjandi urbanisering og ídnaðargerð, saman við broytingunum á tøkni- og vísindiliga økinum, kom at hava stóra ávirkan á føroysk viðurskifti á allar hættir. Ídnaðarkollveltingin, sum í Danmark og Noregi varð byrjað longu undan Napoleonskrígnum, kom nú, umleið 60-70 ár seinni, at seta sín dóm á føroyska samfelagið, og gjörði, at í alt størri mun varð farið frá gamla bóndasamfelagnum til industrialiseraða fiskivinnusamfelagið.

Hetta førði so við sær eina mentanarbylting („cultural clash“), helst ta størstu, ið farin er fram í Føroya søgu, og hendan fekk eisini sína stóru ávirkan á kvøðing og dans í Føroyum. Sera nógv hevur verið hugleitt um orsakirnar til hetta, og serstakliga tykjast tvær av hesum orsökum at vera framherjandi; fyrri tað fyrsta, at fiskitíðin lat seg ikki altíð sameina við kvæðasiðvenjurnar, við tað at skipini ofta vórðu burturi tær ársins tíðir, har áður varð kvøtt og dansað; og fyrri tað næsta, at saman við vekingarrørslunum, ið tóku seg fram í føroyska samfelagnum seinast í 19. øld, fylgdi tann áskoðan, at dansur – men eyðsýniliga tó ikki kvøðing í sjálvari sær – var siðspillandi.

Tá ið hugsað verður um, at hetta annars júst var tann tíðin, har tjóðskaparrørslan tók seg upp, við høvuðsendamálinum at „1) at holde det færøske sprog i hævd og ære; 2) i det hele taget at hævde den færøske nationalitet“ (Debes 2001:166), og kvæðini

uttan javnlíka stóðu sum ímyndin av føroyskari mentan, tykist tað heldur enn ikki paradoksalt, at kvæðini stóðu fyri hóttafalli um sama mundið. Men sum víst hevur verið á í omanfyristandandi, hevur nærurum altíð verið met, at føroysku kvæðini høvdu líttla framtíð lagaða.

Her skal tó viðmerkjast, at útgávuvirksemið hjá Jóannesi Paturssyni, serstakliga hansara *Kvæðabók I-V* (1922-1945), var ein (sera munadygg, vísti tað seg) roynd at standa ímóti hesi minskandi undirtøku, ið kvæðunum vóru fyri.³⁷ Umframt kvæðabøkurnar I-IV gjørdi Patursson seg eisini galdandi við *Føroysk kvæði* ella „*Gyltabók*“ (2. útg. 1979) og *Táttabók I* (1933). Patursson tykist tó at standa rættiliga einsamallur – bæði sum umboð fyri tjóðskaparrørluna og sum heild – sum føroyskur kvæðaútgævari í fyrri helvt av 20. øld, verður sæð burtur frá stakútgávum (sí yvirlit aftast í bókini). Hóast Corpus Carminum Færoensium – Føroya kvæði – vanligar verður met at verða „flaggskipið“ innan føroysk kvæði av eitt nú málførðingum sum Michael Barnes,³⁸ munnu útgávur Paturssons hava verið ájavnt ella kanska enn hægri í metum sum fólkakær ogn. Hesi fimm bindini teljast helst millum tey, ið fólk oftast hava nýtt til tess at læra seg kvæði uttanat við. Hartil kemur, at føroysku bløðini byrjaðu rættiliga tíðliga at prenta føroysk kvæði; t.d. prentaði *Dimmalætting* eina yngri útgávu av *Fuglakvæðnum* longu í 1884. Hetta átak hevur ivaleyst betrað um móguleikarnar hjá vanligum fólkum at venja seg við prentaðar kvæðatekstir. Í hvussu er hava hesar smærru útgávurnar, hóast ikki so stórar í vavi og við fyrsta eygnakasti rættiliga spjaddar innihaldsliga, hvat viðvíkur kvæðatilfari, vunnið sær støðu sum „fólkaútgávur“ í mun til tey stóru kvæðasøvnini, herundir fyrst og fremst CCF.

Ein partur av frágreiðingini um kvæðanna aldudal í fyrri helvt av 20. øld liggur ivaleyst í, at sambandið við útheimin, sum bæði kom ígjøgnum fiskiskapin frá fremmanda marknaðinum, og ígjøgnum átrúnaðarligu vekingarrørlurnar, setti sín dám á føroyingarnar. Tað vil siga, at mentanarvirkkanirnar komu bæði av sær sjálvum til Føroya og vórðu eisini „innfluttar“ av fiskimonnum. Meir um hetta seinni.

Fram til 2. heimsbardaga var lítið og einki gjørt við kvøðing og dans, um samanborið verður við fyrri helvt av 19. øld, har hetta var ein samantvinnaður partur av tilveruni hjá fólkum. Tosað verður beinleiðis um føroyska dansin á gravarbakka.³⁹

Í 1952 varð aftur gjørdur ein vørrur, tá Havnar dansifelag varð stovnað. Hesum á baki vórðu stovnað fleiri onnur dansifeløg, og í dag eru kring landið 17 dansifeløg við einum meginfelagi. Undirtøkan, hesi hava fingið, hevur verið ymisk frá felag til felag, men limatalið í øllum teimum 17 feløgnum verður í dag met at vera umleið 2000. Seinastu tíggu árinum hava kvæðini eisini fingið eina so stóra undirtøku, at ein kann tosa um eina veruliga endurreisn, eisini – og kanska serliga – uttanfyri dansifeløgini. Kvæði

hava staðið á ovastu rók á pop-listunum í útvarpinum,⁴⁰ kvøðing og dansur eru vorðin undirvísingartilboð í fólkaskúlunum, og eisini hava útferðir verið við skúlanæmingum, har endamálið hevur verið framfærsla av føroyskum dansi afturvið kvæðum.⁴¹ *Føroya kvæði* verða eisini í skrivandi stund útgivin av nýggjum, fyrstu bindini komu í 1998. Um hetta avrik er vorðið sagt:

Emil Thomsen hevur gjørt enn eitt bragd. Hann hevur givið ella gevur út »*Føroya kvæði*«, tey fyrstu 20 av 40. Alt er ikki komið enn; men tað kemur. Í skreytútgávu. Hetta er Føroya tjóðskaparverk, sum Emil hevur fingið lív afturí. Og tað er samstundis við til at fáa lív aftur í tjóðskapin.⁴²

Á ein hátt tykist tað, sum um kvæðini ikki *vilja* forfarast; fólkikið *vil* ikki sleppa teimum, hóast insitamentir frá fleiri heraðshornum. Kvæðini eru, sum sitatið eisini bendir á, vorðin ein ímynd av føroysku tjóðini – her verða tey nevnd „Føroya tjóðskaparverk.“

Nærri skal verða komið inn á kvæði, kvøðing, framfærslur v.m. í nýggjari tíð í 4. kapitli.

2.7. SAMANUMTØKA AV 2. PARTI

Tá ið metast skal um, nær og hvussu føroyska kvøðingin byrjaði, slepst helst ikki undan at koma til ta niðurstøðu, at hetta er hent nøkunlunda um somu tíð sum føroyska málið byrjaði at skilja seg sundur frá tí norrøna, t.e. umleið fyrst í 1400-talinum. Tó kann væl hugsast, at byrjanin til hetta er hend væl frammanundan, móguliga stutt eftir 1300, tá ið hendingarnar, ið lýstar vera í einasta føroyska sannsøguliga kvæðinum, Margretu Kvæði, fóru fram. Granskarar tykjast stórt sæð samdir um hetta, hóast teir eru ósamdir um tað móguliga tíðarintervallið, ið føroyska kvøðingin er uppstaðin innanfyri. Tað er tó greitt, at tílíkt ikki hendir eftir einum degi, og at tað væl kann vera gingin long tíð frá tí at siðurin at kvøða hevur tikið seg upp, til hann veruliga hevur vunnid sær fótafesti.

Ástøðið um eitt frumkvæði, ið kom til Føroya saman við niðursetumonnunum, er rættiliga áhugavert, av tí at hetta allarhelst má metast at vera eitt føroyskt dømi um framleiðsluástøðið, men í hesum førinum hevur talan verið um eitt annað slag av kvæðayrking enn tað, vit nú kenna. Hartil kemur, at hetta ástøðið stendur rættiliga einsamalt við fáum keldum. Tó slepst ikki undan tí veruleika, at kvæðaslagið, sum H.

C. Lyngbye innsavnaði í 1820' unum, fyri einum royndum granskara sum P. E. Müller var Völsungasøga í einum „*higartil ókendum* sungnum formi“, og kundi hetta bent á, at kvøðingin líktist frá teimum so kendu eddukvæðunum, ið ávísir granskarar meta liggja til grund fyri føroysku kvæðunum. Áhugavert hevði kunnað verið at fingið at vita, hvat lá í hesum. Hetta verður tó ikki útgreinað nærri.

Hvussu er og ikki, er heilt greitt, nær kvæðini hava staðið í besta blóma – tað hava tey altíð „fyrri í tíðini“. Tá ið uppskrivarar í bæði 18. og 19. øld uppskriva kvæði, er endamálið altíð ein ótti fyrri, at hesin mentanardýrgripur annars fer fyrri bakka – fyrri at vísa ungdóminum, hvussu tey eldru einaferð høvdu hildið sær á gaman. Ungdómurin er altíð tann, sum ikki vil taka við siðaarvinum, men tekur alt nýtt til sín í staðin. Og nærur hvørja ferð vit hoyra kvæðini í 19. øld, eru fólk bangin um, at tey skulu detta niðurfyrri, ja, enntá tíðarfesta hetta til „om 100 ár eller tidligere“. Tíbetur fyrri kvøðingina eru hesar dapurskygdu hugsanir higartil ongantíð vorðnar veruleiki í Føroyum. Aðrastaðni í Norðurlondum hevur kortini gingist júst soleiðis. Hvussu ber tað meðni til, at kvøðingin yvirlivdi í Føroyum, og enntá ofta sæst at hava enn størri undirtøku enn tann tónlistin, sum vann á kvæðunum aðrastaðni?

Hesum spurningi skal verða hugt nærri at í fylgjandi kapitlunum.

3. Kvæðanna innaru eyðkenni

3.1. INNGANGUR

Hvat er tað so, sum hefur gjørt, at kvæði hava fingið so gott fótafesti í føroysku mentanini? Tað er greitt, at svarið neyvan er eittans, og at tað tíansheldur neyvan er tað sama í dag, sum tað var fyri 500-700 árum síðani. Sum inngrógvinn partur av Føroya søgu og føroyskari mentan eru tey sjálvsagt munandi lættari hjá uppvaksandi ættarliðum at venja seg við, enn tá ið talan eitt nú var um „innfluttar“ rímur og vísur frá øðrum plássum í Norðurlöndum. Júst eins og tað í dag er trupult at venja seg við nýggj kvæði og tættir, serstakliga eftir at hesin skaldskaparbólkur er vordin meira ella minni stongdur fyri nýskapan og eingi kvæði komauttanífrá. Harumframt fyriliggja nógvar tey flestu kvæðini nú í skrivligum formi, tvs. tað er gjørligt hjá einstakligum at læra seg kvæðini uttanat uttan hjálp frá øðrum, hóast tað er greitt, at tað einans verður kvæðateksturin (og ikki framfórslan), ið kann innlærast á hendan hátt.

Í hesum parti skal kannast, í hvønn mun kvæðini sjálvi hava appellað til kvæðararnar. Tað vil siga, hvussu innaru eyðkennini hjá kvæðunum manifesterast seg, og kunnu hava verið við til at gjørt tey til føroyskan skaldskap *par excellence*.

Greitt er, at innihaldið – frásagnir, tema og kvæðaslag (genre) – í kvæðunum hefur havt ávirkan; tað sæst skilliga á, hvussu útbreidd summi kvæði eru og summi ikki.

Sjúrdarkvæðini finnast til dømis í 8 variantum og 9 uppskriftum í Føroya kvæði frá Suðuroy, Sandoy (2 variantar), Norðoyggjum (umframt ein variantur úr Fugloy) og Mykinesi, umframt nakrir ónevndir variantar. Umframt hesar variantar eru umleið 30 onnur kvæði, ið annaðhvørt beinleiðis sipa til hendingar úr Sjúrdarkvæðunum og/ella lata kvæðapersónin Sjúrd beinleiðis upptráka. Stórt sæð alt I. bind av Føroya kvæði hefur motiv við sambondum til Sjúrdarkvæðini, og nevnt hesi tí Sjúrdarkringlan (*The Sigurd Cycle*).

Tá ið ein lurtar eftir kvæðum (ella lesir tey), verður ein varugur við, at sera nógvar fastar endurtøkur eru í kvæðunum. Hesir sonevndu *formlarnir* eru kanska teir mest týðningarmiklu byggisteinarnir av kvæðunum. Nakað einfalt kundi ein sagt, at hesir formlar eru tað, sum gera kvæði til kvæði. Tað verður tískil eisini lagdur stórir dentur á at lýsa nýtsluna av munnligum formlum í føroyskari kvæðayrking.

Hesir formlar, ið ganga í arv frá kvæði til kvæði, eru av síni náttúru „mnemotekniskir“; í roynd og veru ímyndin av mnemoteknikki, tá ið tað kemur til kvæðaskaldskap. Tó eru teir ikki einastu mnemoteknisku amboðini, ið hava verið kvøðarunum til taks, tá ið talan var um innlæring og ikki minst um at varðveita tað innlærda, umframt sjálvsagt at stuðla uppundir kvæðaframsøslurnar hjá sjálvum teimum mest royndu kvøðarunum. Fyribrigdi sum metrikkur, rútmá, rím, snið, ørindislag og strukturur annars hava somuleiðis spælt ein stóran leiklut hesum viðvíkjandi. Í hesum partinum skal vera hugt at hesum kvæðanna innaru eyðkennum, strukturi, formlum og innihaldi, við tí fyrri eyga at fáa innlit í, hvussu hesin munnborni skaldskapur hevur fest rót í mentanini.

3.2. STRUKTURUR

Ørindisbygnaðurin

Vanligt hevur verið at bytt feroysku kvæðini upp í kvæði við fyra ørindisreglum, og kvæði við tveimum ørindisreglum.⁴³ Havandi í huga munnborna skaldskaparslagið, ið kvæði eru, er tað tó skeivt at siga, at „*The large majority of Faroese ballads ... is composed in quatrains*“.⁴⁴ Sjálvsagt eru kvæðini ikki yrkt sum ferreglað.⁴⁵ Tað er helst rættari at nýta heitini „langt“ og „stutt“ ørindislag um ávikavist ferreglað og tvíreglað ørindini í prentaðu útgávuunum.⁴⁶ Helst hevur langa ørindislagið, ið nógv tey flestu feroysku kvæðini eru yrkt við,⁴⁷ verið tað upprunaliga í feroyskari kvøðing. Hetta skilst av tí at kvæði, yrkt við stutta ørindislagnum, í høvuðsheitum eru týdd ella umyrkt kvæði. Ferreglaða býtið av kvæðaørindinum er eisini meira stilistiskt enn diplomatískt; í teimum elstu kvæðauppskriftunum verða kvæðini einans skrivað sum tvíreglað; 1. og 2. ørindisreglan í prentaðu útgávuni mynda fyrri regluna, og 3. og 4. ta seinnu.

Í ferreglaðu ørindunum bera vanliga 2. og 4. ørindisreglan uppá rím hvør við aðra, og hava báðar ørindishelvtirnar 7 herðingasterk stavils, sum í tvíbýtinum av reglum ger, at fyrsta og triðja regla fáa 4 og onnur og fjórða regla fáa 3 herðingasterk stavils. Í teimum tvíreglaðu bera báðar ørindisreglurnar uppá rím, og hava hesar 4 herðingasterk stavils hvør.

Eitt vanligt býti ímillum ørindisreglur í einum kvæði við ferreglaðum ørindum er hetta:

- a* innleiðsluregla
- b* ífylluregla
- c* narrativ regla (frásøgn, annaðhvørt frá uttanveltaðum frásagnarfólki ella beinleiðis tala)
- d* framhald av *c* ella ífylluregla

Hvat viðvíkur innihaldi, so er eisini ymiskt, hvussu hetta tillagar seg til kvæðaøringið. Sum tummilfingurregla kann sigast, at 3. og 4. reglan eru tann veruliga søgugongdin, meðan 2. regla sum heild er ífylla. Tó er vanliga eitt undantak frá hesi meginreglu, at tá ið talan er um beinleiðis talu ella frásøgn frá einum øðrum persóni enn skiparanum, og hendan beinleiðis tala ella frásøgn fevnir um alt øringið, er 2. regla eisini frásøguliga informativ. Fyrsta reglan kann vera antin narrativ ella ífylla. Í tvíreglaðum ørindum (stuttum kvæðaøringum) eru báðar reglurnar vanliga informativar.

Umframt ferreglaða og tvíreglaða kvæðaøringið eru 12 dømi í *Føroya kvæði* um onnur ørindisløg; t.d. *Berrings vísa* (9 ørindisreglur), *Jósveins vísa* (8 ørindisreglur), *Koralds kvæði* og *Bevusar táttur* (ið hava 4 reglur, ið bera uppá rím 2 og 2). Hesi kvæði koma vanliga bara fyri í einum varianti og hava vanliga einki niðurlag. Hesi verða ikki roknað upp í skaldskaparslagið Scandinavian Ballads,⁴⁸ og vantandi niðurlagið og útbreiðslan bendir alsamt á, at hesi kvæði hava verið yrkt til høvið.⁴⁹ Bæði *Berrings vísa* og *Koralds kvæði* vóru ímillum tey elstu føroysku kvæðini, vit hava heimildir um (sí frammanfyri).

Eitt dømi um kvæðaøringi, ið fylgir vanligu føroysku kvæðatraditióini, kann síggja soleiðis út (herðingasterk stavilsí við skáksskrift, rímorð við feitari skrift):

- a. *Viljið tær nú ljíða á, (x)*
- b. *mēðan eg man kvøða (a)*
- c. *um teir ríku kongarnar (y)*
- d. *sum eg vil nú umrøða. (a)*

Umframt tær í øringinum ávístu herðingarnar, ið eru av tekstmetriskum slag, kann í framførsluhøpi eisini tosast um *kvøddar* herðingar, t.e. herðingasterk stavilsí, ið eru bundin at munnliga frásagnarstílinum. Hesar fella saman við tekstmetrisku herðingunum, men ikki allar tekstmetriskar herðingar eru av hesum slagi. Hesar eru merktar

við undirstriku í dæminum omanfyri og verða í dansiframfærsluni markaðar við at stíga annan fótin hart í gólvið.

Niðurløg

Andreassen førir fram, at „*kvæðalagið fylgir niðurlagnum, sum kann vera hitt sama til fleiri kvæði*“.⁵⁰ Niðurlagið fylgir sostatt ikki kvæðinum, men er til taks fyri fleiri kvæði. Hinvegin kann sama kvæðið í ymiskum variantum saktans hava ymisk niðurløg. Tað er tískil ikki neyðugt, at sama niðurlagið verður kvøtt hvørja ferð eitt kvæði verður framført; tað veldst eisini um, *hvar* í landinum ein hoyrir hetta framført. Sum dømi um hetta kann nevast *Hermundur Illi* (CCF 66):

A: (Svabo)	D: (Fugloyarbók)	F: (úr Suðuroy)
Nú fellir ríman yvur tann breiða fjørð, har liggur ein bóndi deyður í døkkari jørð. Nú fellur ríman.	Stígum fastari á gólv, sparum ei vár skó! Gud má ráða, hvar vit drekkum onnur jól.	Løtum dans stíga, dreingir, nú stásiliga stíga, Ringurin stendur í væl, frúva, Løtum dans stíga, dreingir!

Her sæst, at ikki einans er ymiskt innihald í niðurløgunum, men eisini ymiskt tal av reglum (tvs. herðingum).

Eins og í bítinum omanfyri ímillum ferreglað og tvíreglað kvæðaørindi eru eisini tvey sløg av niðurløgunum; tað fyrra og mest vanligi leggur seg at ferreglaðu kvæðunum og er somuleiðis ferreglað í prentaðu útgávanum, tvs. fylgir langa ørindislagnum. Tað seinna er tað sonevnda „tvíflættaða niðurlagið“, sum leggur seg at tvíreglaðu ørindunum og kann uppræðka *ímillum* tær báðar reglurnar; tað mest vanligi dømið um hetta slag av niðurlagi er *Ólavur Riddararós*.

Umframt hetta er eitt triðja slag av niðurlagi at finna, og hevur hetta verið nýtt til eitt nú *Nornagests rímu* og *Koralds kvæði*. Hetta niðurlagsslagið, sonevnda *tríflættaða niðurlagið* ella *langastev*,⁵¹ líkist eini samanrenning av tvíflættaðum og „vanligum“ ørindislagi, við tað at 1. og 2. regla verða báðar eftirfylgdar av einkultari niðurlagsreglu, meðan 4. regla verður eftirfylgd av heilum niðurlagi.

Frásagnarlíga kunnu niðurløgin vera narrativ, men av tí at hesi sum nevnt kunnu nýtast til fleiri kvæði, og at sama kvæði ikki nýtist at nýta sama niðurlag í øllum sínum variantum, er virðið av niðurlagnum fyri søgugongdina í kvæðnum avmarkað. Til

ber tó at tosa um ávísar *kvæðabólkar*, har ávís niðurløg kunnu sigast at hoyra til, og har frásagnarliga innihaldið í teimum gevur meining fyri (yvirskipaðu) søgugondina í kvæðnum.

Kvæðastruktururin

Nakað einfalt kann ein siga, at longru føroysku kvæðini fylgja einari ávísari hendingagongd, hvat viðvíkur viðurskiftunum ímillum innihald og form. Eitt grovt uppbyti kann síggja soleiðis út:

1. Innleiðsla: Persónarnir verða presenteraðir
2. Trupulleikin (temað) tekur seg upp
3. Framseting, dramatisering av søgugongd
4. Samanbrestur
5. Útleiðsla

Við nøkrum undantøkum kann sigast, at føroysku kvæðini í høvudsheitum fylgja hesi hendingagongd. Hinvegin er ógvuliga ymiskt, hvussu nógv tíð (t.e. hvussu nógv ørindi) tey ymisku kvæðini nýta uppá at dvølja við teir einstøku sekvensarnar. Eisini kunnu hesir sekvensir verða avbrotnir av eitt nú *ferðaørindum* ella heilum ífyllusekvensum. Hetta ger seg serstakliga galdandi viðvíkjandi framsetingini/dramatiseringini og samanbrestinum. Talan kann eisini vera um meir enn ein samanbrestsekvens, og í einstøkum førum kunnu hinir sekvensirnir eisini verða endurtíknir. Hetta ger seg m.a. galdandi í *Ásmundur Skeinkjari*, ið er eitt kvæði við einum sera høgum tali av fóstum endurtøkum og endurtøkusekvensum. Aftast í bókini er sett upp eitt dømi við kvæðnum *Brúsajökils kvæði* (CCF 25), sum skal geva eina ábending um vanligan kvæðastruktur, bæði hvat viðvíkur sambandinum ímillum tey einstøku ørindini og teir størru kvæðasekvensirnar. Ein samanberandi talva yvir kvæðasekvensir innan tríggjar ymiskar variantar (A, B og C) av hesum sama kvæði er somuleiðis at finna aftast í bókini.

Hetta, at kvæði vanliga greitt kunnu uppbyttast í sekvensir, stuðlar uppundir *reproduktionsástøðið*. Við at nýta byrjanarørindið til tann einstaka sekvensin sum „fixpunkt“, kann skiparin variera hini ørindini. Við øðrum orðum kann man eygleiða einstakar mílapelar í kvæðinum, sum á ein hátt virka sum kapitulyvirskriftir. Hetta merkir samstundis, at skiparin – ella kanska rættari, hvat viðvíkur eldri tíð, enduryrkjarin – ikki var heilt frítt stillaður, tá ið hann enduryrkti kvæðini, men hevði nøkur narrativ „fixpunkt“ at halda seg til.

3.3. FORMLAR

Ástøðilig formlagransking

Ikki kann sigast at formlar, fastar afturvendandi vendingar, hava verið nógv granskaðir í føroyskum høpi. Tó er ikki heilt eiðasørt. Grundleggjandi arbeiðið viðvíkjandi formlagransking varð gjørt so seint sum í 1930'unum, tá ið *Milman Parry* (1902-1935) og seinni næmingur hansara, *Albert B. Lord*, fingi áhuga fyri og fóru at granska í jugoslaviskum munnbornum skaldskapi. Hóast royndir hava verið gjørdar at nýta teirra niðurstøður á føroyskt tilfeingi (O'Neil 1970, Conroy 1974), er greitt, at jugoslaviski skaldskapurin brýtur frá tí føroyska við at vera sera reglubundin og minnir á tann hátt um norrønu eddukvæðini, har strong krøv vórðu sett til metrikk, ørindislongd osfr., meðan tey føroysku kunnu laga seg eftir øðrum umstøðum (sí seinni). Eftir stendur tó sjálv definitiónin uppá ein formul:

[...] a group of words which is regularly employed under the same metrical conditions to express a given essential idea.⁵²

Magne Myhren fer so langt sum at siga, at hann vil vera við, at „*Ein formel inneheld alt som har stivna til fast form*“, og er av teirri meting, at tá ið ein lúkar burtur formlarnar úr kvæðum, stendur ein eftir við tí synkrona samtíðarmálinum.⁵³ Talan er ikki um eitt serstakt kvæðamál, sum onkuntíð hevur verið nevnt, men um gerandismál blandað við formlum.

Flemming Andersen, sum í 1985 skrivaði doktoraritgerð um ensk-skotska kvæðayrking, ger rættliga nógv við formlar í hesi ritgerð. Hóast ástøðini hjá Parry og Lord liggja til grund fyri doktoraritgerð hansara, kemur hann til somu niðurstøðu; at tað ikki er gjørligt at nýta øll hesi í teirra mest reinadyrkaða formi á eitthvørt øki, í hesum føri ensk-skotsk kvæði, og aftur her er tað kravið um reglusemi í skaldskapinum, sum ger seg galdandi. Tó eru tey væl nýtilig við nøkrum tillagingum. Wayne O'Neil, ið er tann fyrsti at nýta formulgransking á føroyska kvæðatilfeingið, verður av Patriciu Conroy endurgivin fyri at hava sett spurnartekin við, um føroysku kvæðini eru upprunaliga munnborin, tá at hann ávísir vantandi samsvarið ímillum hesi og allýsing Parry og Lords í 1970.⁵⁴ Tað, O'Neil sigur er tó einans, at um ein skal nýta formulhugtakið hjá Parry og Lord í tess strangastu merking á føroyskan kvæðaskaldskap, kemst til hetta úrslit. Við øðrum orðum sigur hann einans, at føroysku kvæðini ikki hava somu eyðkenni sum jugoslaviski skaldskapurin, ið ástøði Parrys og Lords vóru ætlað til.⁵⁵

Flemming Andersen er samdur í hesi meira elastisku fatanini av formulhugtakinum og vil vera við, at tað ikki er altíð avgerandi at seta so stór krøv til skaldskapin, sum Parry og Lord gera, og ger vart við, at hesi krøv vóru sett til tann jugoslaviska skaldskapin burturav, og ikki vóru ætlaðar til annað. Heldur eiga hesar at vera sæddar sum eitt lið í roynd Parrys at útiloka av tilvildarligar endurtøkur, sum heilt greitt ikki hava við formlafunktiónum at gera.⁵⁶

Andersen fer til verka við hesum modifikatiónum av formulhugtaki Parry og Lords í huga og roynir at greina ensk-skotska skaldskapin á hendan hátt. Hann kemur til ta niðurstøðu, at formulhugtakið í ensk-skotskum skaldskapi letur seg býta upp í nøkur undirhugtøk: innleiðsluformlar (*introductory formulas*), støðuformlar (*situation formulas*) yvirgongds-formlar (*transitional formulas*) og niðurstøðu- ella útleiðsluformlar (*conclusion formulas*). Endamálið í hesum partinum av hesi ritgerð er at finna fram til, hvussu formultilfeingið í føroyskum kvæðum hættar sær, og um gjørligt er við støði í hesum at gera eina allýsing av formlinum í føroyskari kvæðayrking.

Roynd at allýsa formulin í føroyskari kvæðayrking

Ein leyslig umseting av allýsingini hjá Parry og Lord, *a group of words which is regularly employed under the same metrical conditions to express a given essential idea* (sí omanfyri), kundi t.d. verið hendan: *ein bólkur av orðum, sum verða regluliga tikin í nýtslu undir somu metrisku umstøðum til tess at greiða frá eini givnari týðandi hugmynd.*

Trupulleikarnir koma í, tá ið gerast skal greitt, hvat liggur í *ein bólkur av orðum* og í *einari givnari týðandi hugmynd*. Neyðugt er at gera greitt, at tá ið føroyskur kvæðaskaldskapur skal greinast við atlitum til formul, er *ein bólkur av orðum* ikki at fata sum ein samanhangandi fastlæstur orðasekvensur, men ein rættiliga opin eind, ið loyvur útskipting av smærri elementum, so leingi semantiska eindin er tann sama.

Nær ein hugmynd er týðandi ella ikki, veldst sjálvsagt alt um umstøðurnar, og ein kundi við røttum spurt, um orðið *týðandi* (*essential*) er neyðugt at hava við í einari tilílkari allýsing – er talan ikki um ein formul, um formulsekvensurin ikki er av týðningi? Og nær hann er týðandi, og fyri hvat – kvæðasekvensin, frásøgnina, alt kvæðið osfr., kann saktans føra til eitt, í formlahøpi óneyðugt, kjak um semantiskar umstøður. Ein varislig roynd uppá at allýsa føroyska formulin kundi sostatt verið hendan:

Ein formul er ein semantisk eind, sum verður regluliga tikin í nýtslu undir somu metrisku umstøðum til tess at greiða frá eini givnari hugmynd.

Við öðrum orðum er það týdningsberandi parturinn av formlinum í samspæli við metrikkin og reglusemið, ið myndar formulin, meðan málfrøðiligu eginleikarnir gerast broytiligu elementini.

Sløg av formlum í føroyskum kvæðaskaldskapi

Føroyska ferreglaða kvæðarindið

Tað er helst ikki av tilvild, at ein formul ofta er eins langur og ein byrjanarlinja, ella eins langur og ein byrjanarlinja og ein ifyllingarlinja. Hetta eru fastar vendingar, inngrógvnar í minnið hjá skiparanum. Hetta er allarhelst eisini orsökkin til, at 3. og 4. regla í einum ørindi ofta verða endurtiknar sum 1. og 2. regla í næsta ørindinum. Formlar kunnu eisini vera av somu longd sum eitt heilt ørindi, og í einstøkum førum sum fleiri ørindi.

At størri dentur verður lagdur á metrikkin, t.e. hvussu kvæðini ganga, heldur enn sjálvt orðatilfeingið, kann síggjast av eitt nú hesum dømi:

CCF 8C, ør. 1:	CCF 10C, ør. 1:	CCF 29A, ør. 1:
<i>Eina veit eg rímuna, inni hevur ligið leingi, Hjálprek kongur for ríki ræður, raskar eigur hann dreingir.</i>	<i>Eina veit eg rímuna, inni hevur ligið leingi, gjørð um Virgar Valintsson, og aðrar reystar dreingir.</i>	<i>Eg veit eina rímuna, inni hevur ligið leingi, Ingibjörg hevur os fróðskap kent at ríma um reystar dreingir.</i>

Her eru reglurnar 2 eins, reglurnar 1 og 4 líkjast nógv (*eina* og *eg* hava býtt um pláss), og reglurnar 3 og 4 eru tengdar at frásøgnini í sjálvum kvæðnum og líkjast sostatt ikki. Ørindislongd og talið av herðingasterkum stavilsum eru tey somu. Tað er tískil bara tann parturinn, sum er relateraður til sjálvt temað í frásøgnini, ið víkir frá.

1. Innleiðsluformlar

Bæði Andersen og Conroy eru á einum máli um, at nýtslan av formlum er nakað, ið serstakliga hoyrir *skiparanum* (*the ballad singer*) til.⁵⁷ Restini av dansifólkunum áliggur í høvuðsheitum einans at taka undir við niðurlagnum, umframt teir partarnar av kvæðinum sjálvum, sum tey duga – við öðrum orðum er það ikki kravt av luttakarunum at duga kvæðini til fulnar. Hetta hevur sostatt givið skiparanum eitt slag av fríum spæli til sína framførslu; hann fær hvílt seg undir niðurlagnum og samstundis fyrireikað seg til næsta ørindi. Tað er serstakliga í hesari støðu, at nýtslan av formlum gerst aktuell;

skiparin leitar í sínum minni og formlatilfeingi eftir tí røttu byrjanarlinjuni og skal seta hesa inn í rætta høpið.

Eitt tað mest útbreidda slagið av formlum í føroyskari kvæðayrking eru *innleiðsluformlarnir*.⁵⁸ Hesir formlar, ið vanliga fevna um tvær tær fyrstu reglurnar (eina í tvíreglaðum kvæðum), eru ikki semantiskt informativir, men hava einans til uppgávu at boða frá, at nú byrjar frásøgnin. Til hesa formlafamilju hoyra hesir:

- T.d. CCF 6A-1ab: Eg veit eina rímuna, inni hevur ligið leingi
CCF 24B-1ab: Viljið tær lýða og ljóð geva mær, meðan eg flyti fram
CCF2F-1ab: Viljið tær nú lýða á, mínum orðum á
CCF 24D 1ab: Viljið tær nú lýða á, ljóð geva mær

Ein annar, sera vanligur innleiðsluformul, ið bæði ger seg galdandi innan kappakvæðini og aðrastaðni, er hesin:

Árla var um morgunin,

sól tók fagurt at roða (CCF 2A, ør. 47; CCF 2B, ør. 6, 69 og 86; CCF 2C II, ør. 22-23; CCF 2D, ør. 37, 54 og 78, CCF 2E, ør. 6, 59, 73; CCF 6A, ør. 6; CCF 6B, ør. 48; CCF 7A, ør. 20 og 32; CCF 7B, ør. 20 og 32; CCF 8A, ør. 1, 27 og 63; CCF 8C, ør. 35; CCF 9A, ør. 35 og 85; CCF 9B, ør. 36; CCF 10A, ør. 24; CCF 10B, ør. 39; CCF 10C, ør. 44; CCF 10D, ør. 40; CCF 11A, ør. 66; CCF 12Ab, ør. 51; CCF 14C, ør. 50; CCF 16B, ør. 86; CCF 16C I, ør. 80; CCF 19B, ør. 1; CCF 26A, ør. 77; CCF 26B, ør. 72-73; CCF 29A, ør. 97, 99 og 102)

Seinna reglan kann variera nakað, men viðvíkur í høvuðsheitum sólarriði og er ætlað at geva eina ímynd av myndfrøðiligu umstøðunum, sum, hóast í roynd og veru at vera ein ífylluregla, eisini er ein partur av formlinum. Vert er at leggja til merkis, at hesin formul gongur ofta aftur í variantunum av sama kvæði í nærum sama plássi í struktúrinum.⁵⁹ Hesin formul verður ikki einans nýttur í byrjanini av kvæðunum, sum heitið *innleiðsluformul* kanska gevur eina ábending um, men eisini í byrjanini av kvæðasekvensum. Hann innleiðir í ávísingum færum sjálvst kvæðið, og í øðrum verður hann nýttur við „pallskifti“ í kvæðnum. Harumframt kann man eisini eygleiða eitt samspæl við eina aðra formulfunktiún, nevniliga *vaksandi endurtøkur* (sí seinni).

Eftir hesa innleiðslu byrjar so frásøgnin, og veruligi trupulleikin verður sjóðaður niður í næstu ørindisreglurnar. Vert er at leggja til merkis, at seinni parturin av innleiðslunum („*inni hevur ligið leingi*“, „*meðan eg flyti fram*“, „*mínum orðum á*“, „*ljóð geva mær*“ o.m.a.) ikki er verulig frásøgn, men er at meta sum ífylla. Hesir eru so vanligir og umfangandi í føroysku kvæðunum, at teir hava eina støðu, ið ger, at man kanska kann tosa um *ífylluformlar* sum eitt serføroyskt fyrbrigdi.

2. „Ífylluformlar“:

Hetta formlaslagið er helst tað slagið, hvørs rættindi til heitið *formul* munnu vera mest ivasom – og tó. Tað er givið, at hesir ikki svara til tað, sum Parry og Lord meintu við „*give an essential idea*“ (sí omanfyri), tí júst tað gera teir ikki. Men ikki slepst undan, at hesar føstu vendingarnar, sum einki ítøkiligt informativt virði hava fyri søgugongdina í kvæðunum, eru sera væl umboðað í teimum hóast alt – enn meiri enn fleiri av teimum „veruligu“ narrativu formlunum. Hetta eru fastar vendingar, ið eru heilt vanligar í „bíðistøðuni“ ímillum fyrstu innleiðsluregluna og triðju frásagnarregluna; skiparin vil, eftir at hava byrjað eitt nýtt ørindi, sleppa at greiða meir frá um, hvussu víðari gekst og roynir tískil at avrunda fyrsta partin av ørindinum á ein hátt, sum ikki órógvar sjálva frásøgnina, og sum samstundis hóskar til metrisku umstøðurnar í kvæðinum annars.

Sigast kann, at hendan onnur ørindisreglan ofta legst afturat fyrstu regluni og sostatt gerst partur av hesi, óansæð um hendan er ein formul ella ikki; við øðrum orðum, at 2. regla er partur av formlu. Tó slepst ikki undan at leggja til merkis, at hóast sama ífylluregla legst afturat 1. reglu, og hesar tilsamans útgera ein formul, so kann meiri enn so koma fyri, at 2. regla undir øðrum narrativum umstøðum kemur fyri einsamøll, og kanska enntá sum partur av øðrum formlu.

Hvat frásøgnini viðvíkur, hevði 3. ørindisregla ofta kunnað komið beinleiðis eftir 1. ørindisreglu, var tað ikki fyri metrisku krøvini. Av hesum formlum kann nevast dømið *so er greint ífrá*,⁶⁰ og finst eisini í brigðinum *so er sagt ífrá*.⁶¹ Hinvegin er tað helst ikki uttan orsök, at tær *somu* ífyllingarlinjurnar eru at finna í sambandi við teir *somu* formlarnar. Eitt dømi úr ávikavist *Ormar Tóraldssons kvæði* (24D) og *Gongu Rólvs kvæði* (29A):

47	Tað var signaður Ólavur kongur,	122	Svaraði signaður Ólavur kongur, bæði við bold og ræði: »Um tú livir annaðslíkt, eg gevi tær kost og klæði.«
	hann gerst nú nýtin drongur: »Tak enn á kálv og kynjalegg, vita hvussu gongur.«	123	Tí svaraði Gongurólur, gerst nú nýtur drongur: »Fáið mær prest og skrifta mær, eg vil ikki liva longur.«

Hóast tað í hesum føri helst eru rímumstøðurnar, ið gera, at útfyllingarreglan *gerst nú nýtur drongur* verður nýtt sum rímorð til ávikavist *gongur* og *longur*, kann ikki útilokast, at skiparin í hesum førinum eisini hevur sett hana í samband við í fyrsta lagi regluna *signaður Ólavur Kongur*, ella í øðrum lagi beinleiðis taluna, sum fylgir aftaná í báðum førum.

3. Flutningsformlar

Flutningsformlar verða tiknir í nýtslu, eftir at innleiðslan av kvæðinum er liðug, og dansifólkið og áhoyrarnir eru gjørdir kunnugir við høvuðspersónin og trupulleikan, kvæðið fer at snúgva seg um. Nú skal hetjan út at vinna á hesum trupulleika, og vanliga er hendan ferðin í sær sjálvum fylt við vandum og avbjóðingum.

Hetta slagid av formlum hevur við flutning av persónum at gera og kann bítast upp í 2 undirløg av flutningsformlum; 1) formlar, ið viðvíkja sjóvegis ferðum, og 2) formlar, ið viðvíkja ferðum á hestbaki. Hvørt av hesum sløgum kann so aftur bítast upp í fráferðarformlar og komuformlar. Komuformlarnir kunnu væl vera teir somu fyri bæði siglingsformlar og reiðformlar (og eru tað vanliga).

3.1. Siglingsformlar

Siglingsformlarnir eru munandi fleiri í tali í mun til formlarnar, ið hava við ferðir á hestbaki at gera, hóast fleiri av kappkvæðunum hava fyrimyndir í riddarakvæðunum. Ein orsök til hetta kann hava verið at ytru umstøðurnar, ið riddararnir høvdu í riddarakvæðunum, kunnu hava tykist heldur enn ikki fremmandakendar. Í norðuratlantiskum høpi hava siglingsferðir helst kenst meiri heimligar, og tískil kunnu fólk hava havt lættari at tikið kvæði um siglingsferðir til sín. Hetta er sjálvsagt einans ein giting.

Vanliga fevna siglingsformlarnir um skipið, manningina, ferðina (vandasjógv v.m.) og komuna til ókunnulond.

Niðanfryi er givið eitt dømi um nýtsluna av siglingsformlum, og víst verður til tey ørindini, har formulin er at finna eftir seinastu ørindisreglu í dømunum.

Onkuntíð verður byrjað við, at skipið verður bygt:

Knørrur varð bygður á Norðmýri,
gott var í honum evni,

átjan alin og fjóruti⁶²
var kjölurinn millum stevni.

(CCF 29A, ør. 7; FA 35, ør. 3)

Er skipið longu bygt frammanundan, er nóg mikið at rigga tey til, og síðani verður farið:

Vundu teir upp síni silkisegl,
gull við reyðan brand,
strykar ikki á bunkan niður,
fyr enn við Girtland.

(CCF 2CII, ør. 38; og 47; CCF 2D, ør. 62 og 92 (í *Kráku tátti*); CCF 11A, ør. 21 og 22; CCF 11B, ør. 20 og 21; CCF 12AaII, ør. 36; CCF 12Ab, ør. 11; CCF 12B, ør. 15 og 55; CCF 12C, ør. 18, 19, 50, 51; CCF 16A, ør. 21, 22, 53, 68; CCF 16B, ør. 10, 72, 95; CCF 16CII, ør. 14; CCF 19, ør. 29; CCF 20, ør. 6 og 7; CCF 23A, ør. 13, 14, 19, 41, 42, CCF 23B, ør. 30, 47, 70; CCF 23D, ør. 20, 21, 46; CCF 24A, ør. 16; CCF 24C, ør. 18; CCF 24D, ør. 26; CCF 26A, ør. 15, 55, 73, 90; CCF 26B, ør. 15, 47, 65, 86; CCF 28B, ør. 9; CCF 28C, ør. 12; CCF 29D, ør. 12 og 13; CCF 30AI, ør. 9, CCF 30AII, ør. 86).⁶³

Ofta brestur ódnarveður á teir:

So var veður á sjónum hart,
Justin jall gekk til stýrið,
aldan breyt í bæði borð,
fram dró knørrurinn dýri.

(CCF 14A, ør. 7, 8, 9, 13; CCF 14B, ør. 8, 9, 12, 13, 17, 18]; CCF 14C, ør. 13, 14, 17, 18; CCF 14D, ør. 9, 11, 14, 16, 19, 24; CCF 14E, ør. 5, 6; CCF 29A, ør. 18; CCF 29B, ør. 15, 18, 19; CCF 29C, ør. 21, 22, 23, 24, 25, 26; CCF 29D, ør. 16a, 17, 18, 19; CCF 29E, ør. 18, 19, 20; CCF 29F, ør. 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27)⁶⁴

Men teir vinna kortini upp land:

Kastar síni akkerini
á so hvítan sand,
fyrstur steig Angantýr
sínum fótum á land.

(CCF 16A, ør. 70; CCF 2A, ør. 37; CCF 2B, ør. 36; CCF 2D, ør. 18 og 94 (í Kráku tátti); CCF 2E, ør. 43; CCF 12AaI, ør. 13 og 53; CCF 12B, ør. 17 og 57; CCF 12C, ør. 26 og 58; CCF 12D, ør. 9; CCF 14A, ør. 15; CCF 14B, ør. 20; CCF 14C, ør. 31; CCF 14D, ør. 26; CCF 14F, ør. 15; CCF 15B, ør. 8; CCF 16A, ør. 24,55,70; CCF 16B, ør. 11 og 73; CCF 16CII, ør. 16; CCF 18B, ør. 9 og 39; CCF 20A, ør. 9; CCF 22B, ør. 27; CCF 22DII, ør. 36; CCF 23A, ør. 20 og 43; CCF 23B, ør. 13,32,53,73; CCF 23D, ør. 23, 48, 63, 80; CCF 24B, ør. 50; CCF 24C, ør. 20; CCF 24C, ør. 60; CCF 25, ør. 36; CCF 25, ør. 39; CCF 26A, ør. 56 og 91; CCF 26B, ør. 17, 48, 67, 89; CCF 30AI, ør. 15, II, ør. 86; CCF 30D, ør. 95).

Sum skilst av mongdini av tilvísingum til hesar formlar, eru teir at finna í nærum øllum kappkvæðum, ið hava við sigling at gera. Í seinasta døminum er tað einans navnið á persóninum, ið stígur á land, ið broytist frá kvæði til kvæði. Í teimum flestu forunum eru 2 tær fyrstu reglurnar í hesum ørindi javnsettar (ekvivalentar) við reglurnar 3 og 4 í ørindinum frammanundan, soleiðis at ein kann siga, at ørindisreglurnar *kastar síni akkerini / á so hvítan sand* bæði lýsir endan á siglingsferðini og byrjanina á landgongdini.⁶⁵ Áðrenn viðgerast skal, hvussu leikur víðari fer fram, skal verða hugt at tí alternativa flutningsmøguleikanum, tí á hestbaki.

3.2. *Reiðformlar*

Reiðformlar hava sum nevnt allarhelst fyrimynd í riddarakvæðunum, og sannlíkt er tískil, at hesir formlarnir eru innfluttur til føroyska kvæðumhvørvið saman við kvæðunum. Tann mest framherjandi munurin ímillum siglingsformlar og reiðformlar er tann, at tá ið talan er um flutning til eitt stað, sum hefur við tað *forneska* at gera, eitt nú heimið hjá einum risa, trølli, kelling og tílíkum, so verður oftast farið sjóvegis (sbr. m.a. *Ragnars kvæði*, *Ormar Tóraldssons kvæði*, *Brúsajøkils kvæði*, *Gongu Rólvs kvæði*). Væl at merkja, um hesi risar ella trøll ikki eru at finna nærindis heimini hjá kristnum fólkum (og gera seg inn á tey). Hetta helst fyri bókstaviliga at leggja sjógv ímillum seg og hesi, og ímillum hetjuna og hesi. Er talan hinvegin um fríggjaraferðir, at fáa einari kongsdóttir afturfyri at beina fyri einum fyri kongaríkið lúrandi vanda ella líknandi, verður heldur farið hestbaki (sbr. m.a. *Sjúrdarkvæðini*, *Dvørgamoy I-V*). Eisini er ein annar rættiliga vanligur munur, at flutningur á hestbaki vanligi verður nýttur av einstaklingum, og ikki av størri ferðaløgum, og minnir hetta aftur um riddarafrásagnirnar, har riddarin er einsamallur í sínum bardaga ímóti figgindunum, í summum forum við einstøkum hjálparmanni.

Sjálvsagt eru undantøk til báðar hesar meginreglur. Herundir er eitt dømi um reiðformulin:

Út varð loystur gangarin,
undir hallarvegg,
prýddur var hann við skarlak
niður á hóvarskegg.

(CCF 6A, ør. 7-8; CCF 5B, ør. 3-4; CCF 9A, ør. 4; CCF 9B, ør. 4;
CCF 16C, ør. 22; CCF 19, ør. 17-18)

Í summum av færunum fevnr formulin um tvey ørindi, har tað seinna sær soleiðis út:⁶⁶

Út varð loystur gangarin,
ið Sjúrdur skuldi á ríða,
hann var prýddur við skarlak
niður á miðal síðu.

Í mun til siglingsformlarnar eru reiðformlarnir heldur stuttir og uttan nakra veruliga lýsing av sjálvari ferðini. Eiheldur er nakar endasekvensur av hesi ferð, men farið verður beinleiðis til komuna til málið við ferðini.

3.3. Komuformlar

Vanliga er tað líkamikið, um ferðin er farin fram á hestbaki ella sjóvegis, hvat viðvíkur komuformlunum. Kortini hava summi kvæði ein *eygleiðingarformul*, ið verður nýttur, tá ið skipini nærkast landi. Í hesum færunum er tað vanliga ein geitadrongur ella trælur, ið sær skipini nærkast og skundar sær á borgina at boða frá. Hesin eygleiðingarformul, ið verður nýttur ímillum siglingsferðir og atkomu, sær aloftast soleiðis út:

Allar rekur hann smalurnar
saman á grønan vøll,
síðan akslar hann kápu blá,
hann gár í kongins høll.

Síðan akslar hann kápu blá,
hann gár í kongins høll:
»Eg eri mær av einum luti vísari,
enn tær eruð øll.

Eg eri mær av einum luti vísari,
enn tær eruð øll,
eg síggi skip eftir havi koma,
seglini hvít sum mjøll!«

(CCF 11A, ør. 24-25, CCF 11B, ør. 23-24; CCF 12Aa, ør. 38-39;
CCF 12Ab, ør. 36-37; CCF 12C, ør. 20-22 og 53-55 og CCF 26A,
ø. 17-18)

Omanfyrenevndi formul er nýtiligur at gera eitt slag av inngangi til sjálva komuna, men frásøguliga er hann óneyðugur. Hann tænr tí endamáli at áhoyrarnir frætta, hvussu mótstøðumaðurin hjá tí ferðandi fær at vita, at hann er á veg, men hendan upplýsning er ikki so týðningarmikil, og sekvensurin verður eisini lopin um í fleiri kvæðum. Men í teimum kvæðunum, har hann er við, er niðanfyrirstandandi komuformul *eisini* við, soleiðis at talan verður um ein longri formulssekvens, sum telir upp í 5 ørindi.

Sera vanligi komuformulin í hesum føri, sum umframt at vera komuformul eisini kann roknast at vera innleiðsluformul til næsta kvæðasekvens, er hesin:

Mitt í miðjum grasagarði
akslar síni skinn,
og so búgvín gongur hann
í høgur hallar inn.

Og so búgvín gongur hann
í høgur hallir inn,
sum NN við borðið sat
við monnum hundrad fimm.

(CCF 2E, ør. 44; CCF 5A, ør. 3-4; CCF 5B, ør. 7-8; CCF 10A, ør. 13 (einans fyrra ørindið), CCF 10B, ør. 19-20 og 33-34; CCF 10C, ør. 19-20; CCF 10D, ør. 20-21; CCF 11A, ør. 51-52; CCF 11B, ør. 50-51; CCF 12Aa, ør. 15-16; CCF 12Ab, ør. 14-15; CCF 12B, ør. 12-13 og 61-63 (í ør. 61 tó: *akslar síni bond*), CCF 12C, ør. 28-29; CCF 12D, ør. 10-11, CCF 14D, ør. 34 (einans fyrra ørindið), CCF 14E, ør. 24-25; CCF 16A, ør. 36-37, CCF 16B, ør. 14-15; CCF 16C, ør. 19-20; CCF 20B, ør. 32-33; CCF 24A, ør. 18 (einans fyrra ørindið); CCF 24B, ør. 20-21; CCF 24C, ør. 23-24; CCF 24D, ør. 30-31; CCF 26A, ør. 23-24 og 74-75, og CCF 26B, ør. 19-20, 69-70 og 91-92)

Sum skilst á örindistalmerkingunum, so kann hesin formul bæði koma fyri frammarlaga, miðskeiðis og aftarlaga í kvæðunum. Gjörligt er eisini at aksla síni skinn eftir heimkomuna. Hesin komuformul hefur funktiónina „narrativt pallskifti“, og verður nýttur, tá ið tann ferðandi er komin til plássið, hann ætlaði sær, og beint áðrenn hann fer at hitta mótstøðumannin á máli. Eins og hvat viðvíkur skipastøddum o.a., so er talið *hundrað fimm* her bara ein ábending um, at talan er um *nógv*.

4. Kvøðuformlar (vælkumuformlar)

Til tíðir, eftir at høvuðspersónurin er komin fram hagar, hann ætlaði sær, verður ikki farið beinleiðis til konfrontatiónssekvensin. Heldur tykist dentur verða lagdur á júst ikki at loypa formalitetirnar um. Tann ferðandi skal bjóðast vælkomín á sámuligan hátt, og blíðskapur skal sýnast honum. Narrativt bendir hetta á eitt slag av sleiskni ella móguliga beinleiðis sarkasmu frá tí, sum býður. Eisini kann talan verða um eina klárleggjan av einum stættarforholdi, ið er íbygt hendan formul; tann, sum býður, er vanlig⁶⁷ hægri stillaður sosialt, enn tann, ið boðið verður vælkomnum at vera. Formulin hefur vanligu hetta snið:

»Ver vælkomín, lítli svein,
higar nú til mín,
drekki nú, hvat tær betur líkar,
mjøðin ella vín!«

»Lítið er mær um mjøðin tín,
hálvvæl minni um vín,
onnur havi eg örindini
higar í dag til tín.«

(CCF 20A, ør. 18-19; CCF 26A, ør. 49-50; CCF 10C, ør. 37-38; CCF 11A, ør. 53-54, og CCF 11B, ør. 52-53)

Í hesum formli eru einstøk broytilig element, eitt nú kann í 3. og 4. linju í seinna örindinum verða greitt frá, hvør hefur sent viðkomandi. Í teimum førunum verður í 1. linju í fyrra örindinum brúkt orðingin „Ver vælkomín, *sendisvein*“. Niðurlátandi undirtónarnir eru tó framvegis eyðsýndir, og hetta er helst eisini orsökkin til seinna örindið, ið samstundis markerar, at sendisveinurin, ávikavist hetjan, ikki hefur hug at sýna tí bjóðandi virðing, men heldur vil sleppa beinleiðis til sakina.

Í teimum førunum, har talan er um ein sendisvein, kann hesin formulin eisini verða nýttur áðrenn siglingsformulin ella reiðformulin; hesin er ikki eins tengdur at strukturellu viðurskiftunum í kvæðinum sum teir frammanundan nevndu.

Meðan teir fyrstu tríggir vanligu sekvensarnir (sí kap. 3.2.) hava omanfyrenevndu formlafamiljur at taka av, alt eftir hvat fyri umstøðum, greitt verður frá, er konfrontatiónssekvensurin ikki inniheldur stórvegis av narrativum formlum, ið skiparin hevur havt til taks. Hetta kemst allarhelst serstakliga av, at hesar umstøðurnar eru veruliga hæddarpunktið í kvæðunum, og tískil letur tað seg ikki so væl „trivialisera“, hóast tað má viðgangast, at samanbrestirnir oftani líkjast. Tað hevði helst tikið broddin av frásøgunum, um tvey ella fleiri fylgjandi kvæði sama dansikvöld høvdu nýtt somu narrativu formlarnar til at lýst hetta hæddarpunktið við. Tað tykist hinvegin, sum um frásøgufólkið heldur hevur valt sær at taka aðrar mnemoteknikkir í nýtslu til tess at memorisera samanbrestssekvensir við.

5. „Vaksandi endurtøkur“

Ein áhugaverdur táttur í føroyskari kvæðayrking er hesin, sum Flemming Andersen nevnir *incremental repetition*,⁶⁸ sum finst í ensk-skotsku kvæðatraditiónini, ið Andersen viðger. Her verður gandakenda 3-talið, sum eisini hevur ávísar eginleikar í øðrum munnbornum skaldskapi, samanflættað við formulfunktionina. Sjálvt heitið „incremental repetition“ er rættiliga beinrakið, tí talan er um framstig fram ímóti einari kulminatión. Narrativt koma vaksandi endurtøkurnar bert fyri, tá ið høvuðspersónurin ella -persónarnir eru útsettir fyri rættiliga hættisligum umstøðum, vanliga lívshættisligum, og aloftast tá ið móttøðumaður hetjunnar hevur valdliga yvirvág. Hesar endurtøkur eru stilistiskt háttadar soleiðis, at í fyrru ørindisreglunum (1. og 2.) verður „talt upp“, soleiðis at útskiftiligu elementini í tveimum teimum fyrru linjunum (í tvíreglaðum kvæðum fyrri linjuni) einans eru raðtølini fyrsti, annar og triði, meðan í seinnu ørindisreglunum (3. og 4.) hendir framstig so hvørt, t.e. hendingagongdin flytir seg frameftir, ímóti eini kulminatión, ið vísir seg antin í 3.-4. linju í triðja ørindinum av hesum sekvensinum ella í ørindinum beint eftir. Frásøguliga eru hesar hendingar av stórum týdningi, nakað, ið verður undirstrikað av júst tí veruleika, at trý ørindi verða nýtt til at lýsa tilgongdina til tær. Dømi um hetta er hesin sekvensur úr *Álvur kongur* (CCF 14C, ør. 42-44):

- 42 Vaknaði fyrsti av monnum Álvs,
tá tók eldur at rúka:
»Her rýkur eldur á henda eld;«
hann legði seg sekan at sova.

43 Vaknaði annar av monnum Álvs,
tá tók eldur at loga:
»Her rýkur eldur á henda eld;«
hann legði seg sekan at sova.

44 Vaknaði triði av monnum Álvs,
tá tók eldur at brenna:
»Skjúrta mín er sveittastorkin,
hitan má hon kenna.«

(Samanber td. CCF 14A, ør. 30-32; CCF 14B, ør. 33-35; CCF 14D, ør. 40-42, CCF 14E, ør. 34-26; CCF 27E, ør. 12-13; CCF 29A, ør. 26-27).

Umframt sjálva vaksandi endurtøkuna, so nýtir frásøgufólkið eisini, hvat sjálvari frásøguni viðvíkur, ein meinlíkan ørindisstruktur í øllum ørindunum, í hesum føri „*teljiregla-ífylluregla-beinleiðis tala*“. Hetta ger seg kortini ikki galdandi í øllum førum, men allastaðni er innanhýsis konsekvensur í hesum vaksandi endurtøkusekvensi.

6. Endaformlar/útleiðsluformlar

Sjálvur samanbrestssekvensurin í kappakvæðunum ger sjáldan stórvegis nýtslu av formlum; her hevur tað helst ikki verið neyðugt at gera eins umfatandi nýtslu av føstum vendingum sum aðrastaðni, við tað, at hetta klimaks í søgugongdini er tað, ið lagt er upp til frá byrjan, og tískil kann væntast at hava staðið greitt í minninum hjá skiparanum; í hvussu er nóg væl til at hann hevur kunnað kvøtt hann so innihaldsliga rætt, at málsligur mnemoteknikkur hevur verið óneyðugur.⁶⁹ Tá ið hetta er sagt, skal tó nevast, at júst hendan fráveran av formlum í samanbrestssekvensunum hevur verið við til at gjørt, at tað er á hesum staði, at variantarnir av kvæðunum líkjast mest frá hvørjum øðrum, hvat viðvíkur strukturi (samanber til dømis *Brúsajøkils kvæði* aftast í bókini).

Við endaformlum er nakað øðrvísi; hóast formulnýtslan ikki er eins væl umboðað sum hini formulasløgini í byrjanarsekvensinum, t.e. sekvensinum, har trupulleikarnir taka seg upp, og í framsetingarsekvensinum (sí omanfyri), er tó ikki heilt eiðasørt. Andersen tekur soleiðis til orðanna um endasekvensin í kvæðum:

Although „ballads begin in the fifth act of the play“, as Thomas Gray put it, they have generated only few formulas to cover actual endings of ballad stories [...] it appears that the rounding off of the story is much

less liable to be associated with formulas, presumably because few ballads get beyond the narrative climax.⁷⁰

Her kann vera vert at leggja afturat, at tá ið hugsað verður um føroysk kvæði, so er byrjanin ikki einasti sekvensurin í kvæðunum, har ein fær kensluna av at verða leiddur inn í frásøgnina „in medias res“. Ein kann eins væl í summum kvæðum fáa kensluna av at verða tikin *úr* frásøgnini mitt í tí heila. Ikki soleiðis at skilja, at hendingagongdin verður avbrotin, men at ein hevur kensluna av, at persónarnir liva víðari í kvæðinum og at teimum væntar nýggjar avbjóðingar. Hetta er sjálvsagt ymiskt frá kvæði til kvæði og lagar seg eftir, hvørja lagnu persónarnir fáa – er talan um eitt „tragiskt“ kvæði, har høvuðspersónurin doyr til endans, er støðan ein onnur. Í skotskenska kvæðaskaldskapinum metir Andersen seg kunna finna 2 sløg av endafornlumlum („conclusion formulas“), ið bæði hoyra til hesi tragisku kvæðini. Í teimum føroysku er støðan ikki heilt tann sama; endafornlurnir eru ikki eins forankraðir í frásøgnini. Harumframt kann sigast, at hesir endafornlur minna um innleiðslufornlurnir, har frásagnarfólkið blandar seg beinleiðis upp í frásøgnina, og altso aftur her kann sigast, at kvæðini byrja, eins og tey enda. Undantøk eru tó, sbr. hetta dømið:

Nú skal lætta ljóði av,
eg kvøði ikki longur á sinni,
nú skal taka upp annan tátt,
vilja tit leggja í minni!

(t.d. CCF 14E, ør. 62)⁷¹

Hesin formulin verður, skuldi ein trúð við fyrsta eygnakast, nýttur til endan á *tættum*,⁷² og tað verður hann eisini í hesum fòrinum (*Álvur kongur*). Fyrra helvtin endar fyrra táttin, og seinna helvtin av ørindum gevur frásagnarfólkinum høvi at leiða dansifólkið ella áhoyrarnar inn í næsta táttin. Men eins væl kann hann verða nýttur í endanum á kvæðum, sbr. hetta seinasta ørindið í *Ísmal fræga kempa* (A, ør. 62).

Nú skal lata ljóði av,
eg kvøði ikki longur á sinni,
nú skal taka upp annan tátt
og ítari leggja í minni.

Her verður hesin „annar táttur“, ið sipað verður til, ikki kvøðin, og kvæðið endar rætt og slætt við hesum ørindi (sjálvsagt fylgt av niðurlagnum).

At kvæði kunnu enda, eins og tey byrja, við beinleiðis frásøgn frá frásagnarfólkinum, eru mong dømi um:

- Eg kann ikki kvøða meir,
enn kvæðið er fyri mær,
Sjúrdur ræður fyri Hólmgørðum
lika enn sum fyrr.

(CCF 11A & B, ør. (106-)107, sbr. eisini CCF 14A, ør. 59; CCF 14B, ør. 66-67; CCF 14C, ør. 77-78; CCF 14E, ør. 52; CCF 14F, ør. 81).

- Kvæðið er nú kvæðið út,
og væl í góðum tíma,
nú er best at halda av
og ikki longur at ríma.

(CCF 10D, ør. 63⁷³)

Fyrra dømið víkir frá hinum endaformlunum við at vísa aftur til søgugongdina í kvæðnum (nevna høvuðspersónin), meðan hinir eru reint yvirskipaðir. Tey meira tragisku kvæðini gera vanligu ikki nýtslu av endaformlum, men hesi enda ofta við klimaksinum. Støðan er sostatt júst tann øvugta frá tí ensk-skotska skaldskapinum.

Aðrar fastar endurtøkur

Umframt omanfyriverndu formlar kunnu aðrar fastar vendingar koma fyri í kvæðunum, ið fella uttanfyri nevndu formulskilmarking, men sum tó eins og formlarnir verða sera nógv nýttar undir ávísnum umstøðum. Munurin er einans, at hesar hava beinleiðis við frásøguna at gera (ofta persónsrelaterað). Í hesum førunum eru tað oftast bygnaðurin av ørindunum, sum er av áhuga. Hesar føstu vendingarnar hava við sær, at restin av ørindunum fáa sama form, hvat viðvíkir sniði og metrikki. Her skal einans verða trivið í tær mest vanligu føstu vendingarnar, ið viðvíkja samrøðu (ella einarøðu) og presentatió av persónum.

Samrøða kann koma beint eftir komuformul (sí omanfyri), men kann eisini vera óheft av teimum og hevur hetta sniðið:

- a *Tá svaraði NN,*
- b <ífyllingarlinja>
- c <»beinleiðis tala,>
- d <beinleiðis tala«>

Hesir kunnu taka ymiskt snið, alt eftir hvør talar, og hvat talað verður um. Eisini kann samrøða síggja soleiðis út:

- a *Kongurin talar til sínar menn,*
- b *biður teir allar tiga:*
- c <»beinleiðis tala>
- d <beinleiðis tala«>

(CCF 24B, ør. 24; CCF 29A, ør. 114)

Av tí at hesar føstu vendingarnar eru sera broytiligar, og ofta er samrøðuevnið tætt knýtt at frásøguni í einstaka kvæðinum, er spurningurin, um tað ikki er at taka munnin ov fullan at nevna hesar fyri formlar. Tó koma tær fyri undir rættiliga javnlíkum metriskum umstøðum, eru sera nógvar í tali og hava stórt sæð altíð omanfyreivendu snið. Men talan er ikki um somu semantisku eindirnar, ið verða endurtiknar.

Eitt annað, ið ofta ger seg galdandi, er, at í føroysku kvæðunum verða hetjurnar ella aðrir høvudspersónar ofta, tá ið tey verða presenterað, nevnd við annaðhvørt navni ella yrki, og hetta er sjálvsagt ymiskt frá kvæði til kvæði. Hesar presentatiónsvendingar eru vanliga í 3. og 4. reglu í ferreglaðum ørindum og síggja vanliga soleiðis út:

- c »nevndur er NN«,
- d <útgreiningarlinja>

Samanber hesi dømi:

CCF 6B, ør. 3:	CCF 16CI, ør. 30:	CCF 29A, ør. 4:
Hans skín skjöldur í gyltum høllum, hann fer ikki um við gamni, tað er <u>Sjúrdur</u> <u>Sigmundarson</u> , <u>nevndur er</u> so at navni.	Hesin sami riddari Hjálmar skemdi við orð, <u>nevndur er riddarin</u> Baldavísi hægsti við kongsins borð.	Teir lata byggja ein feigan knørr mánað fyri jól, <u>nevndur er teirra</u> <u>stýrimaður</u> , hann eitur Snorri fót.

Ivasamt er tó, um ikki kann sigast, at í 3. reglu í øllum ørindunum, tvs. eisini teirri í CCF 6B (*Sjúrdur og Dvørgamoy* ella *Dvørgamoy I*), er talan um sama formul, við tað at orðingarnar *tað er* og *nevndur er* eru semantiskt javnlíkar í hesum føri, og tað hevði í veruleikanum og úr einum metriskum sjónarhorni verið rættari fyri ørindisreglulongdina at havt eitt stavilsi meiri í 3. reglu her.

Her hevur skiparin havt eitt høvi til at nýtt 2 ørindisreglur til at presentera persónin fyri áhoyrarunum.

Formulfragment og „Zersingen“

Sum nortið varð við undir „komuformlum“ frammanundan, so eru dømi um, at tað, ið er líkt byrjanini av einum formli, er at finna ymsastaðni. Hugsast kann, at formulin hevur verið nýttur í fullum líki undir hesum umstøðum, men hetta kann sjálvsagt ikki sigast við vissu. Ein rættiliga góð ábending fæst tó við at samanbera við aðrar variantar av kvæðunum. Eitt dømi um hetta er úr *Kvørfinns tátta* (CCF 9). Bert helvtin av tí, ið vanliga er formulin, er tikið við í fyrsta variantinum (var. A, ør. 4: *Út varð loystur gangarin / Tíðrikur skuldi at ríða*⁷⁴) – hesturin verður ikki prýddur við skarlak, og endurtøkan vantar. Kvæðið finst í trimum variantum, og í hinum báðum er fyrra helvtin av formlinum við. Í C heldur hann harumframt fram inn í 5. ørindi, men ongastaðni er formulin við í „fullum líki“.

Formul:	CCF 9A, ør. 4-5ab:	CCF 9B, ør. 4-5ab:	CCF 9C, ør. 4-5:
<u>Út varð loystur gangarin,</u> <u>ið NN skuldi á ríða,</u> <u>prýddur var hann við</u> <u>skarlak niður á miðal síðu</u>	<u>Út varð loystur gangarin,</u> <u>Tíðrikur skuldi at ríða,</u> heima sat Virgar Valintsson eina so líta tíð.	<u>Út varð loystur gangarin</u> <u>Tíðrikur skuldi á ríða</u> <u>prýddur var hann við</u> <u>skarlak niður á miðal síðu</u>	<u>Út varð loystur gangarin</u> <u>Tíðrikur skuldi á ríða</u> <u>hann var prýddur við</u> <u>skarlak niður á miðal síðu</u>
<u>Prýddur var hann við</u> <u>skarlak niður á miðal síðu</u> <u>forgyltur var saðilin,</u> <u>ið NN skuldi á ríða</u>	heima sat Virgar Valintsson eina so líta tíð.	Heima sat Virgar Valintsson eina so líta tíð.	<u>Hann var prýddur við</u> <u>skarlak niður á miðal síðu</u> heima sat Virgar Valintsson eina so líta tíð.

Hvat er so orsøkin til hetta, og er hetta ikki júst tað, sum receptiónsástøðingarnir sipa til, tá ið teir tosa um *Zersingen* – at føroysku kvæðini eru avbronglingar av einum upprunaligum varianti av søgunum, og, so hvørt sum tey verða kvøðin, flyta seg meir og meir frá hesum upprunaliga variantinum? Í hesum døminum er seinasti varianturin (C) tann, har formulin er mest fullfíggaður, og tá ið hetta verður sæð í tí ljósi, at hesin variantur er frá 1851 og sostatt umleið 30 ár yngri enn hinir báðir (ið ávikavist stava frá 1818 og 1822), ger tað støðuna ikki minni trupla. Tað letur upp fyri

møguleikanum fyri, at tekstlig memorisering heldur enn enduryrking hevur gjørt seg galdandi í seinasta førinum. At varianturin so eisini stavar frá Hammershaimb, ið sum kunnugt oftani tók sær frælsið at broyta kvæðatekstin,⁷⁵ er við at sáa iva um variantsins autensitet. Verður hesin varianturin ikki tikin við í viðgerðina, standa vit eftir við tveimum variantum av *Kvørfinns tátti*, har ein nærri givin formul er avbronglaður, verður samanborið við onnur kvæði.

Áskoðanin á føroysku kvæðini sum úrslit av *Zersingen*, tvs. stigvísari niðurbróting av munnligum teksti, sum Conroy vísir á, at flestu granskarnir halda tey vera,⁷⁶ hevur eisini røtur í hesi nýtsluni av endurtøkum; at tær hava mist sín upprunaliga týdning og verða tí nýttar í støðum, har tær eru meir til bága enn stuðul uppundir søgugongdina. Men hendan áskoðan byggir á, at yrkingin ikki longur er munnborin og ikki kann fornýggja egnar traditióinir, og tann áskoðanin má metast at vera skeiv í hesum føri. Endurtøkurnar (formlarnir) tykjast ikki at vera mest fullfiggjaðir í elsta tilfarinum (her verður fyrst og fremst hugsað um Svabo, men vísubrotini hjá Peder Syv benda heldur ikki á nakra formulnýtlu), men heldur, tá ið hugt verður at uppskriftunum frá 1820- og 1830-árunum. Her eru tað serstakliga uppskriftirnar hjá Jóannes í Króki í *Sandoyarbók*, ið tykjast at hava eitt „óspilt“ formultilfeingi. Neyvan kann sigast, at meginparturin av íbúgvunum í Føroyum dugdu at lesa og skriva longu í 1830³unum, og sostatt kann ein siga, at útsøgnin um *Zersingen* er bakvend.⁷⁷ Men heilt so einfalt er tað kortini ikki, og skal nærri verða komið inn á hetta í næsta kapitli.

3.4. INNIHALD OG FRÁSAGNIR – KVÆÐABÓLKAR

Frásagnir og áhugi

At sjálvar frásagnirnar í kvæðunum eisini hava havt – og hava enn – týdning fyri kvæðingina, sæst týðuliga av sjálvum verkinum *Føroya kvæði*. Einstakar frásagnir, eitt nú *Sjúrdarkvæðini* og *Sigmunds kvæði* (eldra) eru uppteiknaðar í upp til 8 variantum, meðan aðrar einans eru at finna í einum varianti. Av tí at uppteikingarnar koma ymsastaðni frá í landinum, kann av viðmerkingunum undir hvørjum varianti til uppteikingarstað og heimildarfólk lesast, hvørji kvæði hava verið mest útbreidd kringlandið,⁷⁸ og gevur hetta eina ábending um teirra popularitet. Spurnarbløðini (sí fylgiskjal 4, talvu 5) geva somuleiðis eina ábending um, at memorisering av frásøgnunum í líka stóran mun sum fyrstu vendingarnar, t.e. formlarnir, eru við at gera, at kvæðini hava fest seg í minnið.

Søgan sigur kortini einki um, hvussu ofta tey ymisku kvæðini hava verið hoyrd á

gólvi tey ymisku støðini. Tó var ikki vanligt at hava sama kvæðið kvøtt í dansi meir enn einuferð í dansitíðini,⁷⁹ men vit vita lítið og einki um, hvussu gomul hendan siðvenja er.

Hvussu er og ikki, so mugu Sjúrdarkvæðini tilskrivast ein stóran part av æruni fyri, at glið kom á føroyska kvæðainnsavning. Tað var frásøgnin í hesum, sum P. E. Müller, professari, kendi aftur sum *Völsungasögu*, og sum hann tí gav Lyngbye boð um at gera meir við innsavningina (sí frammanfyri). Hetta var startskotið til innsavning av føroyskum kvæðum, og tað er helst ikki av ongum, at Sjúrdarkvæðini eru bólkað fremst í *Føroya kvæði*. Hesin veruleiki verður enn áhugaverdari, tá ið hugsað verður um, at Svabo ikki hevði Sjúrdarkvæðini við í sínum kvæðauppskriftum. Tað er framvegis ein gáta, hví so er.

Verður hugt eftir, hvussu umfatandi Sjúrdarkvæðini eru í vavi í Føroya kvæði og havt í huga, at umleið 15 kvæði í mongum variantum eru av tí sokallaða *Sigurd cycle* ella Sjúrdarkringluni, kann komast til ta niðurstøðu, at søgan um Sjúrd Sigmundarsson má hava hugtakið eina stóra mongd av fólki. Harumframt er sum nevnt frammanundan eisini tann móguleiki, at hesar frásagnir eru eldri enn tær í hinum kvæðunum.

Bólkingar av frásagnum

At fólk hava verið serstakliga hugtikin av søgum um fornar kappar og teirra brøgd, sæst av teirri sannroynd, at umleið helvtin av kvæðunum í *Føroya kvæði* eru kappakvæði.⁸⁰ Harnæst koma *riddarakvæðini*, sum, eins og kappakvæðini hava Sjúrdarkvæðini sum „flaggskip“, hava *Karlamagnusar kvæði* sum eitt slag av yvirskipaðum kvæði (samanber eisini áðurnevnda býtið, sum Grundtvig og Bloch gera í 1871). Restin av kvæðunum eru sera ymisk, bæði í vavi og innihaldi; summi styttri kvæði (einstakir tættir) eru yrktir til ávís høvi. Nøkur ævigt galdandi motivir eru tó nærum eisini altíð at finna, eitt nú kærleiki, svik, girnd o.líkn.

Conroy bólkar sum sagt føroysku kvæðini í 4 høvuðsbólkar, t.e. kappakvæði, karlamagnusar kvæði (riddarakvæði), „innflutt“ kvæði og ein síðsta bólk, sum mest av øllum kann nevast „ymiskt“. Í *The Types of Scandinavian Medieval Ballad* (TSB) verður gjørd ein heldur breiðari bólking, nevnliga *kvæði um pátrúgv, halgikvæði, søgukvæði, riddarakvæði, kappakvæði, og skemtikvæði tættir*.

Sum nevnt eru kappakvæðini tey í vavi mest umfatandi, riddarakvæðini teimum á baki. Tættirnir eru vanligar staðbundnar og eru yrktir til ávís høvi, og kunnu tískil tykjast at vera nakað torskiltir hjá teimum, sum ikki kenna nakað til søguna frammanundan. Tó eru nakrir, sum hava vunnið sær frama manna millum; millum hesar man ein tann mest kendi vera *Kall og Svein ungi* (CCF 182).

Halgikvæðini eru hátíðarlig og aloftast í „tyngra“ endanum. Hesi snúgva seg um halgimenni og –kvinnur, umframt *Jólavísuna*. Av halgikvæðum kunnu eisini nevast *Mariu vísa fyrri* (CCF 149), *Mariu vísa seinna* (CCF 150) og *Torkils dotur* (CCF 176).

Av søgukvæðunum, sum eisini verða nevnd „sannsøgulig kvæði“, av tí at kriterið fyrri at hoyra til hendan bólki er, at kvæðið skal hava motiv og tema úr einari veruligari søguligari hending, er bara eittans kvæði at finna í øllum føroyska kvæðatilfeinginum. Hetta er áðurnevnda *Margretu kvæði* (CCF 77), sum møguliga eisini er elsta føroyska kvæðið.

Kvæðini um pátrúgv snúgva seg ofta um yvirnáttúrligar verur: trøll, nykar, dvørgar, vættrar og elvar. Kvæðini í hesum bólkinum verða oftani nevnd vísur ella rímur. Kendast man vera *Ólavur Riddararós og álvamoy* (CCF 154).

Ritstjórn og synkronisering

Frásagnirnar kunnu, eins og formlarnir, verða merktir av broytingum frá upprunaliga innihaldinum. Hetta kann serliga vera orsakað av, at kvøðararnir og dansifólkið ikki hava skilt øll tey fremmandaorðini, sum eru komin við „innfluttu“ kvæðunum. Eitt eyðsýnt dømi um hetta er kvæðið *Skrímlið* ella *Skrímsla* (CCF 90) í uppskriftini hjá Jóhanni í Króki (B), har eitt skrímsl bjóðar einum bónda av í talvi. Vinnir bóndin, skal hann fáa alskyns eksotiskt ríkidømi, men tapir hann, skal hann láta lív. Tað endar við, at bóndin vinnur.

Kvæðið inniheldur fleiri heldur eksotisk orð, ið hava verið ókend á døgum Jóhannesar í Króki. Hesi viðvíkja ríkidøminum, sum skrímslið skal lata bóndanum fyrri at hava vunnið talvið ímóti sær. Soleiðis eigur tað, sum uppskrivarin hevur hoyrt sum *peningsvirði* og hevur endurgivið *penings virði* (18) at verða *Fenix fiðri* (fjaðrar Fønix). Vit eru í teirri hepnu støðu, at hesi ørindini viðvíkjandi eksotiska ríkidøminum verða endurtikin, og í ørindi 34 verður eisini skrivað *Fenix fiðri*. Ør. 18 er tó ikki rættað í Føroya kvæði.⁸¹ Tað er ør. 16 hinvegin, har *fugla bajni* verður normaliserað sum *filabeini*. Í endurtøkuni av ør. 16 stendur tó *fujla baini* (ørindi 31) í handritinum. Normaliseringin av *aldon sujn* (ørindini 14 og 29) verður somuleiðis markað við einari stjörnu, **aldinsvín*. Hvørt hendan normalisering er røtt, kann ein ivast í.

Eitt annað dømi um avbrongling av kvæði, er at finna í *Haraldsskjöldur av Miklagarði* (CCF 62), A, ør. 111. Har verður tosað um *Gunnar lögmann* í einum kvæði, ið viðvíkur keisaraveldinum í Miklagarði. Hesin lögmaður verður ikki nevndur aðrastaðni í kvæðnum, eiheldur í hinum variantunum av tí, og hansara hjávera tykist heldur enn ikki malplasað. Møguliga hevur skiparin bara havt tørv á einum rímorði til *kann?*

Tað sama ger seg eisini galdandi í *Jólavísuni*, har tað í 1. ørindi stendur „*Santa Jouhanus um Tysdae Han tan Harran døibte*“. At dópurin skal vera farin fram ein týsdag, kann væl vera, men ein munandi meira sannlík frágreiðing er, at hetta er skeivt skrivað upp fyri „baptista“ (doypari). Tílik dømi eru mong í tali.

Í Føroya kvæði er eisini ein ørgrynna av orðum, sum í fyrsta lagi uppskrivarin, í øðrum lagi útgevarin, ikki hevur skilt, og hesi verða aloftast eyðmerkt, vanligi við stjörnu. Tó má hædd takast fyri, at í einstøkum førum hevur útgevarin – møguliga ótilvitað – loyvt fleiri mistøkum at koma við í útgávuna av Føroya kvæði, sum má sigast at hava vunnið sær hevð sum autoriseraða kvæðaútgávan av føroyskum kvæðum.⁸²

3.5. SAMANUMTØKA AV 3. PARTI

Hóast tað er gjørligt at nevna nøkur sereyðkenni hjá føroysku kvæðunum, slepst ikki uttan um, at tey eru sera ymisk viðvíkjandi strukturi. Sum tummilfingurreglu kann ein tó siga, at 1) føroysku kvæðaørindini eru vanligi tvíliðað, men verða endurgivin sum ferreglað, har onnur hvør reglan ber uppá rím, og at reglurnar hava skiftivís 4 og 3 herðingar; 2) 2. regla er vanligi tann minst informativa, 3) niðurløgin fylgja hendingagongdini í kvæðnum, men tó eru fleiri undantøk, eins væl og tað eru dømi um meira ella minni „universell“ niðurløg.

Harumframt er gjørligt at síggja, at tey flestu longru kvæðini kunnu býttast upp í nøkulunda somu hendingapartar við innleiðslu, dramatisering, framseting, samanbrestir og útleiðslu/enda sum høvuðspørtum.

Hvat viðvíkur formlánytsluni, so má niðurstøðan vera, at føroysku kvæðini eru ríkað við formlum, men at hesir ikki samsvara við allýsingarnar hjá Parry og Lord um jugoslaviskan skaldskap, og heldur ikki við niðurstøður Andersens um ensk-skotskan. Jugoslavisku kvæðini hava, eins og norrønu eddakvæðini, ein sera strangan bygnað og skulu liva upp til serstøk metrisk krøv. Tað hava tey ensk-skotsku ikki, men formlarnir, ið har eru at finna, hava ikki heilt tey somu eyðkennini, serliga vegna tess, at ensk-skotsku kvæðini í høvuðsheitum eru riddarakvæði og onnur kvæði um kærleika og svik, og líkjast sostatt frá føroysku kappakvæðunum, ið mugu sigast at vera høvuðsbólkurin av føroysku kvæðunum. Eitt uppskot til allýsing av føroyska formlinum er hendan: *ein semantisk eind, sum verður regluliga tikin í nýtslu undir somu metrisku umstøðum til tess at greiða frá eini (gívnari) hugmynd.*

Við hesum í huga varð farið at kanna eftir formlunum í Føroya kvæði. Høvuðsenturin varð lagdur á bind I, og vísti hetta seg at verða ríkað við formlum. Hesir

kunnu bítast upp í 1) innleiðsluformlar, 2) ífylluformlar, 3) flutningsformlar (við undirbólkunum siglingsformlar, reiðformlar og komuformlar), 4) kvøðuformlar ella vælkomuformlar, 5) vaksandi endurtøkur og 6) endaformlar. Umframt hesar vóru eisini aðrar fastar endurtøkur, sum tó ikki greitt kundu flokkast sum formlar. Hesar høvdu í høvudsheitum við beinleiðis talu og presentatió at gera. Afturat hesum kann í Føroyum tosast sum *staðbundnar* formlar, sum eru formlar, ið eru avmarkaðir til partar av landinum, sum dømið um reiðformulin í Sandoyarbók sýndi.

Tá ið metast skal um, hvat orsökkin til áhugan fyri einstøkum kvæðum í mun til onnur manna millum hevur verið, slepst ikki undan at nevna, at kappkvæðini mynda ein serstakan kvæðabólk í føroyskari kvøðingartraditió, við at vera mest umbodað og við at fylla mest í vavi. At riddarakvæðini fylgja teimum á baki, kann tulkast sum, at kvøðararnir og dansifólkið hava verið serliga hugtikin av kapp- og riddarabrogdum. Tó sigur talið av kvæðum einki beinleiðis um undirtøkuna, og eingi tøl finnast fyri, hvussu ofta kvæðini hava verið kvøðin. Hetta slagið av millumtekstleika ella intertekstualiteti kvæðanna millum er eisini í sær sjálvum eitt áhugavert fyrirbrigdi, ið helst átti at verið givið størri gætur.

Tá ið kannað varð fyri formlar, varð lagt til merkis, at fleiri kvæði innihildu partar av formlum, í ófullfíggaðum sniði. Og tá ið tey verða lisiin við frásøgnunum fyri eyga, slepst heldur ikki undir at leggja til merkis heldur ivasom orð og orðingar, persónar og fyrirbrigdi, sum heilt greitt kunnu staðfestast ikki av røttum hoyra heima í kvæðinum. At hetta hevur givið gróðrabotn fyri ástøðinum um, at kvæðini hava verið stigvíst niðurbrotin, so hvørt tey hava verið kvøðin, er eyðsýnt. Tó skal havast í huga, at í føroyskari kvæðatraditió eru formellu viðurskiftini av minni týðningi; tað mest týðningarmikla í einari kvæðaframsøgn er at fáa kvæðið at ganga væl, og kann hetta væl hava ført við sær, at um minnið skal hava svikið ein skipara, hevur hesin kunnað enduryrkt manglandi partin, soleiðis at hetta fall væl inn undir tær metrisku umstøðurnar og uttan at bróta framsøgnina av. Ein eginleiki, sum ikki eigur at verða lagdur skiparanum til last, tvørturímóti. Beint øvugt kann ein ímynda sær, at skiparin eins væl við vilja kann hava broytt einstakar fastar vendingar, júst fyri at fáa variatió í framsøgnina. Hetta ger seg galdandi í dømunum um vaksandi endurtøkur, men eisini tá ið aðrar formulfunktióin eru tengdar at hesum, umframt møguliga í fleiri øðrum førum, har sami formul verður nýttur í sama kvæði. At fleiri av teimum útgivnu tekstunum eisini innihalda feilir, sum eru íkomnir í útgevingarprosessini, og ikki eru at finna í handritunum, og hesar útgávur hava ligið til grund fyri metingunum av „Zersingen“, er sjálvsagt við til at broyta heildarmyndina. At spontana enduryrkingin av føroysku kvæðunum hevur avbronglað tey smávegis, eigur ikki at verða av týðningi;

hetta er nakað, ið liggur í einhvørjari enduryrkingargongd, ið ikki hevur skrivligt tilfar at styðja seg til.

Samanumtikið kann sigast, at ein høvuðsorsøk til, at føroysku kvæðini hava vunnið sær so stóra innivist í føroysku mentanini, liggur í teirra náttúru. Ríka formultilfeingið og vælkendi metrikkurin hevur gjørt tað gjørligt hjá kvøðarunum at endurskapa fólkakæru frásagnirnar á ein hátt, sum tey frammanundan kendu sum part av teirra mentan. Orðtilfeingið vakti áhugan hjá granskarum fyri føroyska málinum, og tískil kunnu kvæðini tilskrivast ein part av æruni fyri, at føroyskt yvirlivdi og gjørdist skriftmál; nakað sum „beit seg sjálvan í halan“ við at kvæðini vóru útgivin á skrift. Fyri munnligu kvæðatraditióinina var hetta helst mønustingurin, men fyri kvøðingina hevði tað tann týðning, at kvæðini sluppu út til fólk, sum áður ikki høvdu havt eins gott høvi at lært seg tey.

At omanfyristandandi einans er ein partur av orsökini til kvæðanna undirtøku, er eyðsæð. At kvæði einans vegna sítt snið, struktur, formultilfeingi og frásagnir hava vunnið sær undirtøku, er eingin sjálvfylgja. Ytru karmar eru neyðugir.

4. Kvæðanna ytru eyðkenni

4.1. INNGANGUR

Tá ið metast skal um orsökirnar til undirtøkuna hjá kvæðunum í teirri avmarkaðu mentanarligu eind, sum feroyska samfelagið er, slepst ikki undan at geva viðgerðini av *feroyska dansinum* serligt pláss í hesi meting. Sera ofta verður hesin munnborni skaldskapur samantvinnaður við hetta slagðið av framfærslu, og ofta verða tey viðfarin sum symbiotisk – til feroyskan dans hoyra kvæði, og kvæði „eiga“ at verða framförd sum feroyskur dansur. Hóast hetta ikki er allur veruleikin, avspeglar hendan meting allarhelst rættiliga væl vanligu mannfatanina av kvæðum og feroyskum dansi.

At kvæði eru lyriskur skaldskapur eins væl og episkur, man neyvan nakar ivast í. Kvæðagransking hevur í nýggjari tíð soleiðis fevnt serstakliga um kvæðini við atlitum at episku og lyrisku eyðkenninum. Hinvegin rúma viðgerðirnar av kvæðaskaldskapinum sjáldan *dramaturgiska* elementíð: at talan er um framfærslu eins væl og frásøgn og frásøgu, sjónleik eins væl og dans. Og eins og innan aðra dramatiska frásagnarlist, krevst av teimum, ið framføra, at hesi duga sítt handverk til lítar, fyri at talan skal vera um eina góða framfærslu. Í hesum sambandi liggur tað mesta av ábyrgdini á *skiparanum*, sum er høvuðsmaður í frásøgnini. Tað hevur ikki verið nóg mikið hjá hesum at duga kvæðini raðið uttanat; eisini var neyðugt, at hann dugdi at framføra á ein tílíkan hátt, at dansararnir kendu seg sum livandi part av frásøguni. Tá ið sagt verður *var*, meinast við, at leikluturin hjá skiparanum er avlagaður munandi nú á døgum í mun til áður.

Fyri at gerast ein góður skipari – ein góður sjónleikari – kravdist vanligi, at frálæran, sum hesin hevði fingið innan kvæði, var framúr. Hetta merkti, at tað í fleiri bygðum kundi tosast um skipara-„dynastiir“, har ein sonevnd *kvæðakempa* lat sín kunnleika koma næsta ættarliðnum til góðar. Upplæringin var ein týðandi partur av tí at gerast ein góður skipari, eisini hóast ein kundi sýnast at vera eitt „natúrtalent“ á økinum. Oftani varð byrjað at læra kvæði frá barnsbeini av. Í nýggjari tíð er kvæðafrálæran í stóran mun professionaliserað og vanligi samantvinnað við frálæruni í feroyskum dansi.

Feroyski dansurin er hóast alt ikki einasta forum, har kvæðini kunnu verða framförd. Kvøðast kann sjálvsagt eisini á aðrar hættir, sum t.d. syngjandi, afturvið tónleiki og í sjónleiki, fyri bert at nevna nøkur einstøk dømi.

Tá ið tað í innganginum varð sagt, at kvæði njóta eina stóra undirtøku í føroyska mentanarlívinum, so er hetta ein sannleiki, ið skal takast við fyrivarni. Mentanarligu byltingarnar í føroyska samfelagnum hava, saman við øðrum kreftum, ofta skakað grundvøllin hjá kvæðunum. Við øðrum orðum hava kvæði ígjøgnum tíðirnar verið útsettar fyri mótstøðu, bæði óbeinleiðis ígjøgnum kapping við onnur mentanarlig ítriv, føroysk eins væl og útlendsk, og beinleiðis ígjøgnum ágang ella „boykott“ frá áhugabólkum, ið ikki dámdu hendan form fyri skaldskapi, helst serstakliga júst vegna hansara ytru eyðkenni.

Í hesum parti av ritgerðini, sum í høvuðsheitum snýr seg um útrykksíðuna hjá kvæðunum, skulu hesi ytru eyðkenni kvæðanna viðgerast. Serstakliga samspæl kvæðanna við samfelagslívið og gerandisdagin annars, og føroyski dansurin við serligum atlitum at dramaturgi, og framfærsluteknikki annars, og við atlitum at leikluti skiparans. Vísast skal á, hvussu hesin leiklutur er broyttur ígjøgnum tíðina, og hvørja ávirkan hetta hevur havt á framfærslurnar. Nertast skal eisini við frálæru, tá ið tað kemur til kvøðing og dans, umframt at aðrir hættilir at framføra kvæði enn í tí føroyska dansinum skulu viðgerast. Harumframt skal eisini komast inn á eina serstaka lýsing av teirri mótstøðu av ymsum slagi, kvæðini hava verið fyri ígjøgnum tíðirnar, og metast skal um, hvørt hendan mótstøða hevur verið við at broytt, viknað ella styrkt um støðu føroysku kvæðanna sum mentanararv. Her verður serstakliga hugsað um mótstøðu uttanífrá, t.e. ávirkanir, ið ikki hava beinleiðis samband við sjálvan dansin. Eisini hava kvøðingin og dansurin á ein hátt verið við til at bast sær sjálvum, og skal hetta verða tikið upp í sambandi við viðgerðirnar av føroyska dansinum.

4.2. SAMLEIKI OG TJÓÐSKAPUR

Kvæði og samleiki

Tá ið tað í hesi ritgerð verður skilt ímillum hugtøkini *samleika* og *tjóðskap*, er tað tilvitað, við tað at samleiki skal hugsast at vera menniskjanum íborið á tann hátt, at samleikin ikki er eitt tilvitað val, ein ger, men ein samansjóðing av mentanararvi og ytru umstøðum. Oftani verður ikki givið sær far um hendan munin; ein kann tosa um samleika sum eitt fyrbrigdi, um tjóðskap sum eitt annað, men tá ið saman um kemur, yvirlappa allýsingarnar av hesum á mongum økjum. Tískil nøkur orð um munin ímillum hesi bæði.

Jóan Pauli Joensen ímyndar sær, at fyrbrigdið samleiki er at finna í „fláum“, har tann ovasti er tjóðskaparligi samleikin. Honum á baki kemur etniski samleikin, sum

kann fella saman við tjóðskaparliga samleikanum, og harnæst staðbundni samleikin.⁸³ Hóast hann ikki nevnr tað, kann ein síggja samleika einstaklinga sum einstaklingur á einum stigi undir hesum.

Tjóðskapur er at skilja sum (eitt element í) viðurskifti einstaklingsins við umheimin, *samleiki* sum viðurskifti einstaklingsins við seg sjálván. Tá ið hesi bæði hugtøkini verða samantvinnað – nakað, tey ofta verða – er tað í roynd og veru einans heppið í einstøkum fòrum. Hóast samleiki ikki kann skiljast frá mentanarliga grundarlagnum, t.e. teirri mentan, hann er uppstaðin undir, er tað ikki neyðugt, at hendan mentanin er tjóðskaparliga myndað. Heldur er tað hinvegin galdandi, at tað er tjóðskapurin, sum er mentanarliga grundaður. Samleiki er við øðrum orðum úrslitið av mentan og siðaarvi, herundir virðum. At hesi tó lættliga kunnu yvirlappa hvønnannan og ofta gera tað, verður viðgjørt í næstum.

Tá ið hugsað verður um samleika í sambandi við kvæði og kvøðing, letur ein áhugaverd dimensión seg upp, við tað at ein kann eygleiða eina markanta broyting í, hvat ein kann leggja í orðið *samleika* upp ígjøgnum tíðirnar. Áðurnevndi Johann Gottfried Herder (sí 2. part) metti, at kvæði vóru ikki einans ein partur av sjálvari fólkasálini – tey *vóru* sjálv fólkasálin. Í kvæðunum lá goymd fólksins søga, fólksins siðir og fólksins trúgv. At kvæðini komu til at mynda høvuðskjarnuna í hugmynd Herders um *das Volk*, avspeglast greiðliga av hansara arbeiði við at innsavna og útgeva kvæði.

Rembingarnar í samtíðini, t.e. í síðstu helvt av 18. øld, stuðlaðu uppundir hetta rákið, har størri dentur var lagdur á einstaklingin enn á kollektivið; farið varð frá at hugsa um náttúruna sum eitt skapanarverk og um ríkisovastar sum guddómiligar umboðsmenn. Farið var at hugsa við búskaparligum atlitum, og hugburðurin um náttúruna sum „ein gáva til øll“ broyttist til „ein vøra hjá mær“. Hendan verðsliggeð legði seg sjálva í teymar, við tað at tómrúmið eftir loyaltetin mórtvegis áður mettu guddómiligu yvirvöldini varð útskift við tað meira náttúrliga sambandið við lokalsamfelagið. Rákið gjørði, at hugmyndin um ein felags uppruna, felags søgu, felags mál, felags átrúnað og ikki minst felags siðir fór at víga meiri enn loyalteturin mórtvegis einum kanska fremmandum valdsharra, ið ein lítið og einki samband hevði við, men einans av hansara fyriskipaðu yvirvöld hevði fingið boð um, skuldi verða lýðin. Renæssansan slóðaði fyrri eini uppgerð mórtvegis hesum hugburði og lat tað meir upp til einstaklingin sjálván at finna sín egna samleika við støði í omanfyreivndu felagsvirðum. Úrslitið gjørdist grundarlagið undir einum nýggjum slagi av kollektivismu, kanska ikki heilt í tráð við individualistiska idealið, men nú í størri mun grundað á náttúrligar felagsskapir við fólk við felags virðum, og ikki longur einans við felags valdsharra sum einasta

felagsnevna. Hetta rák varð stuðlað av búskaparfrøðini, sum hámetti einstaklingin, og sum eisini hevði sítt gjøgnumbrot júst um hetta mundið.⁸⁴

Siðaarvurin, sum kvæðini fyri Føroya viðkomandi vóru „krúngimsteinarnir“ í, kom nú at liggja sum grundarlag undir skapanini av fyrbrigdinum *tjóð*, eitt higartil nærum ókent hugtak, sum ímyndaði felags grundarlagið undir fólki við somu felagsvirðum og felags siðarvi.⁸⁵ Her liggur sambandið ímillum hugtøkini samleika og tjóðskap.

Kvæði og tjóðskapur – tjóðskapur og mentan

Í hesum partinum skal roynast at gerast ein mynd av, hvussu tað ber til, at kvæðini eru vordin ein partur av føroyska samleikanum og hava vunnið sær eina so stóra hevd í føroysku tjóðini. Tá ið støða skal takast til hendan spurningin, er tað tískil uppá sítt pláss at skilmarka, hvat skilst við eini tjóð, og hvønn leiklut skaldskapur hevur í tjóðarhøpi.

Ein partur av svarinum kann finnast í svarinum uppá, hví teir fyrstu kvæðainnsavnnarnir í veruleikanum fóru undir sítt arbeiði. Hjá Svabo er svarið greitt – endamálið var varðveitsla, og áhugin var av antikvariskum slag. Hann setti sær fyri at royna at bjarga seinastu restunum av føroyska málinum undan at doyggja út; og hetta varð gjørt við støði í tí skaldskapinum, ið var at finna. Hóast annar munnborin skaldskapur hevur verið um hetta mundið, eitt nú ævintýr og sagnir, hava tað verið kvæðini, ið hava hugtikið hann mest – tað vóru í hvussu er tey, hann metti at umboða tað føroyska málið best, tá ið innsavningar- og varðveitingararbeiðið skuldi gerast. Hendan sannroynd hevur helst verið høvuðsorsøkin til, at føroysku kvæðini hava fingið tillutað heiðurin fyri, at føroyskt yvirlivdi sum mál.

Tó at Svabo var undangongumaður á hesum øki, so gingu 40 ár, innan nakar tók arvin upp eftir honum. Hesaferð vóru tað filologarnir, ið sýndu kvæðunum áhuga og fingtu føroyingar at senda sær uppskriftir av teimum. Hetta allarhelst vegna tess, at kvæðini oftani innihildu málstrukturar, ið hoyrdu eldri tíðum og málstígum til. Í báðum førinum var tað sostatt *málið* í kvæðunum, ið var av áhuga. Í tí, sum helst kann roknast fyri at vera fyrsta veruliga málstríðið í Føroyum, nevniliga umsetingin hjá Schröter av Matteusar-evangeliinum (1823) og seinni av Føroyingasøgu (1833) sæst eisini, at munur verður gjørdur á innihaldsliga samtekstinum, tá ið dagar skulu takast ímillum, hvat kundi loyvast at verða útgivið á føroyskum: meðan Matteusarevangelið varð roknað at vera heilagt og upphevað og tískil ikki átti at verið upplisið á føroyskum gerandismáli, verður Føroyingasøga roknað sum fólkslig og verðslig og kundi tískil saktans útgevast. Tað færdi síðani til, at kvæðatekstirnir, sum fullu innundir hesa somu fólksligu skilmarking, í 1830'unum og 1840'unum vórðu útgivnir í tekstaformi.

Hetta vísir, at verið hefur eitt slag av skaldskaparligum marki fyrri, hvat fyrri bókmentir kundu roknast at vera fólksligar og tískil *kundu* hava føroyskt sum forteljandi mál. Kvæðini hava sostatt í kraft av sínum egna skaldskaparslagi hjálpt sær sjálvum til at vinna hendan frama.

Tjóðin verður sambært tjóðskapargranskaránun Ernest Gellner stigvíst bygd upp. Í søguligum baksýni ræður fyrri eina tjóð um, at 1) fyrst skulu orðabøkur skrivast, 2) síðani skal lív birtast aftur í gomlu bókmentirnar á móðurmálinum, 3) tjóðskaparliga fortíðin í bókmentum skal endurskapast (rekonstruerast) við at útgeva munnligan skaldskap, miðaldar- og renessansubókmentir, 4) skrivast skulu nýggj tjóðskaparlig søgulig yvirlit, og 5) søguskriving, ið viðger tjóðskaparligu bókmentirnar⁸⁶. Ein so beinrakin skilmarking, at ein skuldi trúð, at Gellner hevði tikið sína fyrimynd í føroysku tjóðini!⁸⁷

Av hesum skilst, at kvæðini sum einstakt skaldskaparslag, hava umboðað í minsta lagi 3 av hesum bólkunum, ið skulu til fyrri útgera ein serstakan tjóðarskaldskap; tey innihildu ein stóran part av tí orðatilfeingi, sum bant synkrona føroyska málið seinast í 18. øld og fyrst í 19. saman við rótum tess í norrøna málinum, umframt at innihalda frásagnir um eina stórslygna fortíð, sum, hóast ikki beinleiðis tjóðskaparlig, aftur fekk øktan áhuga í tí tá framvaksandi romantikkinum. Og so skapti hesin økti áhugi sjálvur ein nýggjan áhuga fyrri nýyrkjan á økinum, og lív varð aftur birt í kvæðayrkingina. Á hesum øki var tað serliga *Sjóvarbóndin* (bóndin Jens Chr. Djurhuus við Sjógv í Kollafirði), ið gjörði seg merktan bæði við nýyrking av eitt nú *Sigmunds kvæði* (ið gjördist *Sigmunds kvæði yngra*), og við at yvirføra heimsbókmentir á kvæðaform – kvæðið *Púkaljómur* frá byrjanini í 19. øld var ein óbeinleiðis umseting av verkinum *Paradise Lost* hjá John Milton frá 1667.⁸⁸

Í 1820'unum og 1830'unum fór samstundis ein bylgja av tjóðskaparligum vekingarrørslum ígjøgnum eysturnorrøna máløkið.

Mentanarlig veking í Norduratlantshavi

At tosast kann um „tilvitaðar tjóðir“ er ein eftirmeting, ið samfelagsfrøði- og nationalismu-granskarar hava nýtt sum eitt slag av máti fyrri, hvussu ymisku fólkasløgini vóru *politiskt* „vakn“, t.e. tóku lut í samfelagsviðurskiftum og vóru vitandi um politisku mørkini hjá sær sjálvum og øðrum fólkasløgum.

Um ein tekur støði í heiminum í dag, har tjóðskapur er eitt sera útbreitt hugtak kring allan heimin, kann vera trupult at ímynda sær, at hetta nærur ikki fanst fyrri einans fáum øldum síðani; í hvussu er ikki sum grundarlag undir politiskum ósemjum.

Mørkinni hjá einum landi hövdu lítið og einki við fólkabólkar at gera. Í heilt eldri tíðum hava fólk tó sjálvsagt kent seg sum ein part av fólkabólkum, har *familjan* var kjarnan. Seinni, tá ið urbaniseringin tók dik á seg seinast í 18. øld, fóru fólk eisini at kunna allýsa seg sjálvi sum hoyrandi til tann og tann *byin*. Hesi viðurskifti vóru so aftur stigbýtt; borgarstjórin var kanska undir einum fúrsta, sum aftur var undir einum kongi ella keisara, og hesin kundi aftur vera undir einum millumtjóða átrúnaðarligum leiðara, í Vestureuropa pávanum. Ein maður úr Madrid var aðrastaðni í Spania ein castillanari, í Frankaríki var sami maður ein spaniáli, í Amerika var hann ein evropeari, og í miðeystri var hann ein vesturlendingur ella ein kristin.

Tjóðskaparrøslurnar byrjaðu at menna seg saman við sonevnda „tjóðarstatinum“ (á enskum *nation state*) – har mørkinni hjá einum politiskum stati vórðu lögð eftir tjóðini, tvs. fólkabólkinum við teimum somu mentanarligu, málsligu og átrúnaðarligu viðurskiftunum. Tjóðin og staturin hövdu sostatt somu mørk í einum tjóðarstati. Hetta idealið um ein tjóðarstat hevur tó ongantíð verið veruleiki; og kann hetta grundgevast við, at tá ið ein tjóðarstatur kemur í lag, so er tað jú nevniliga tí, at hesin ikki finst frammanundan. Hetta hóast J. G. Herder metti tjóðskapin hava eitt metafysiskt aspekt yvir sær, og førði fram, at tjóðareyðkenni, fyrst og fremst móðurmálini, vóru gudagivin fyrbrigdi, júst fyri at skilmarka fólkabólkar. Hvørt menniskja hevði sostatt eina átrúnaðarliga skyldu at dyrka sín tjóðskap. Hetta skuldi so føra við sær, at tá ið mørkinni landanna millum eftir tey mongu kríggini skuldu til at verða endurskoðað, áttu tjóðskapareyðkenni at verða hövuðsgrundarlagið undir, hvar hesi skuldu verða lögð. Hans Jacob Debes (1989) vísir á, at hetta man metast vera tengt at støðuni hjá tí sundurpettaða Týsklandi á døgum Herders, at eitt tilíkt ideal tekur seg upp.⁸⁹ Hvat viðvíkur feroyskum viðurskiftum, metir Debes aðrastaðni eisini, at eindarmentanin hjá feroyingum í bóndasamfelagnum meir er at meta sum ein eftirrationalisering enn ein søguligur veruleiki.⁹⁰ En endurskoðan av – ella kanska heldur ein uppgerð við – hugsan Herders um guddómiliga tjóðarstatin, er eisini at finna hjá Ernest Gellner, ið beinrakið vísir á, at har tað einans hevur verið ein tjóð ella ein ættarbólkur, hevur tjóðarstaturin verið óneyðugur, við tað at lóggildið hjá einum sovordnum liggur í at allýsa seg í mótsetning til aðrar tjóðir og statir, og hendir hetta vanliga einans, um íbúgvarnir í eini tjóð síggja eina hóttan (mentanarliga ella politiska) ímóti síni tjóð frá eini aðrari. Tað, ið sambært Gellner ger eina tjóð til eina tjóð, eru í hövuðsheitum *hugsad* ella ímyndað bond íbúgvanna millum.⁹¹ Serstakliga um hetta hendir ímillum tvær tjóðir innanfyri sama politiska statin, kann hesin samanbrestur hava við sær, at tað verður hildið neyðugt at definera tjóðina í mun til aðrar tjóðir.

Tá ið hugtakið tjóð tók seg upp, av millum øðrum áðurnevnda J. G. Herder, í

seinnu helvt av 18. öld, hövdu tey mongu kríggini sett sín dóm á tjóðskaparkensluna hjá fólki í Skandinavia. Longu tíðliga vóru danir, sviar og norðmenn tilvitaðir um hvør sína tjóð, og hóast politisku mörkini ímillum hesi vórðu flutt rættiliga oftani ígjøgnum miðöld og renessansu, kann neyvan tosast um ein iva um sambandið hjá tí einstaka við tjóðina.

Nakað øðrvísi var skilið í vesturnorrønu atlondunum, Føroyum og Íslandi. Hesi hövdu, vegna sína avskornu støðu frá evropeiska meginlandinum, aldrin havt fyri neyðini at allýst seg móttvegis øðrum tjóðum, og júst av hesi orsök góvu teir hesum ikki stórvegis gætur. Hendan avskorna landafrøðiliga støða og sera óregluliga ferðasambandið hevði eisini gjørt, at mál og mentan – tó ikki átrúnaður – hevði kunnað ment seg lutfalsliga óheft frá málunum og mentanini á meginlandinum. Hetta gav gróðrarbotn fyri ikki einans einari óheftari *menning* av ávísimum mentanarbrigdum, eitt nú ávikavist føroyska og íslenska málinum, men eisini *varðveitslu* av þórtum av norrøna siðaarvinum.

Eftir Napoleonskríggini gjørdist tað tó greitt, at hendan støðan ikki fór at vera varðveitt. Bæði í Íslandi og í Føroyum vórðu stig tikin á politiska vígvøllinum, um enn við rættiliga ivasomum úrslitum, men tað var á mentanarlaga pallinum, at byrjanin til tjóðskaparligu tilvitanina skuldi verða vakt til „lívs“.

Í Íslandi byrjaði hendan vekingin longu í 1816, tá ið danski málgranskarin *Rasmus Rask* stovnaði *Hið íslenska bókmenntafélag* við einari deild í Reykjavík og einari í Keypmannahavn. Grundgevin fyri hesum var, at hann annars óttaðist, at íslenska málið fór at fara fyri bakka, júst sama grundgeving sum J. C. Svabo hevði fyri at innsavna føroysk kvæði meiri enn 30 ár frammanundan. Rask kemur eisini við einari grundgeving fyri, hví hann metir tað vera soleiðis stutt í íslenska førinum: íslendingar eru ikki tjóðskaparliga vaktir um hetta mundið, og tískil ræður eitt slag av líkasælu teirra millum, hvat viðvíkir íslenska málinum. Tað sást eisini skilliga á málinum um Jørund Hundadagakong 7 ár frammanundan; tað var Jørundi frítt at taka politiska valdið á Íslandi, bara íslendingar sluppu at halda áfram við sínum gerandisdegi; alt, sum Jørundur nýttist at gera til tess at kalla seg fyri stjórnarleiðara Íslands, var at fongsla donsku embætismenninar. Jørundur varð tó seinni frákoymdur, men hetta dømið avspeglar til fulnar ta tjóðskaparligu líkasæluna, ið tá var galdandi. Sum íslenski søgufrøðingurin Gunnar Karlsson sigur:

To apply a metaphor which was about to become popular in Europe at that time, Iceland was fast asleep. Applying a more recent terminology, we definitely had an Icelandic *ethnie* in the 1810s but there still was no Icelandic nation.⁹²

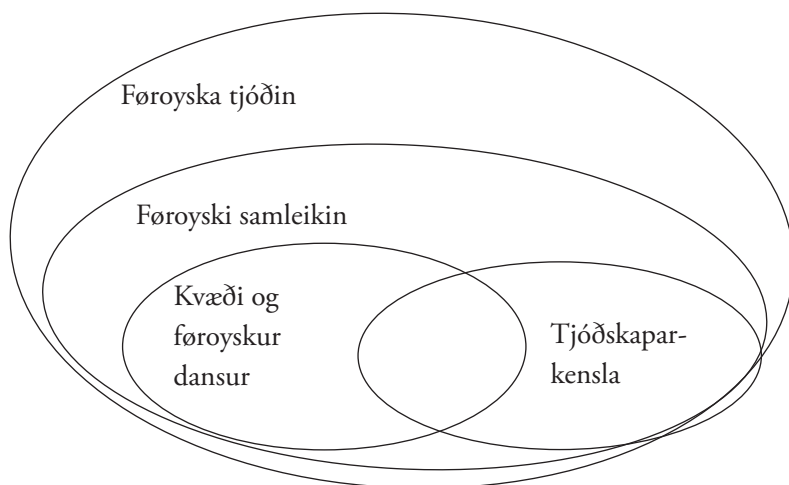
Tíðarskeiðið, Karlsson her sipar til, er undir og beint eftir Napoleonskríggini. Eftir stovningina av íslenska bókmentafelagnum vórðu lunnar tó lagdur undir eina tjóðskaparliga veking, sum skuldi føra við sær stórar broytingar í lívinum hjá íslendarum, og hetta gekk so mikið skjótt fyri seg, at longu í 1830'unum var eitt livandi íslenskt politiskt lív, sum setti krøv til donsku krúnuna; nakað, ið hevði verið óhugsandi bara fá ár frammanundan.

Tjóðskaparvekingin í Føroyum fór fram á líknandi hátt, einans gekk hendan seinni fyri seg. Hetta skuldi seinni vísa seg at vera avgerandi fyri politisku framtíð Føroya. Tá ið Grundlógin á fyrsta sinni varð viðtikin í 1849, vóru íslendingar politiskt aktivir og fingtu fleiri tjóðskaparlig krøv ígjøgnum, meðan føroyingar enn ikki vóru vaktir politiskt og tískil ikki settu líknandi krøv.

Í norðurlenskum høpi er í størri mun enn fleiri aðrastaðni neyðugt at gera ein greiðan skilnað ímillum politiska og mentanarliga tjóðskaparrørslu. Hóast mentanarlig tjóðskaparrørsla ofta er grundarlagið fyri teirri politisku, nýtist hetta ikki altíð at vera soleiðis. Í Norðurlondum uppliva vit nevnliga ein mentanarligan felagsskap, sum ikki hevur havt felags politisk mørk sum fortreyt. Hinvegin hevur politiska tjóðskaparrørslan tó altíð kravt eina mentanarliga veking frammanundan, eisini í norðurlenskum høpi.

Greiðasta dømið um hetta er, at eftir at tjóðskaparrørslan varð vakt í Noregi, ynsktu teir flestu norðmenninir framhaldandi ríkisfelagsskap við Danmark, og varð hetta staðfest við Eidsvoll í 1814. Hesi støðutakan máttu teir tvingast úr við hervaldi, tá ið Svøríki við Bernadotte á odda gjørdi krav uppá Noreg sum krígsendurgjald fyri Napoleonskríggini. Í Íslandi varð úrslitið av tjóðskaparvekingini tað øvugta; íslendingar ynsktu politiska loysing frá Danmark, og Føroyar endaðu mitt ímillum; helvtin ynskti framhaldandi ríkisfelagsskap, hin helvtin somu loysn sum Ísland.

Hóast grundgevingarnar fyri teirri politisku tjóðskaparrørsluni ofta botna í mentanarligum tjóðareyðkennum, kann hetta ikki roknast at standa í mótstøðu til øvugta sjónarmiðið; mentanarligu tjóðareyðkenningini eru í veruleikanum sjálvt grundarlagið undir tjóðini. Við øðrum orðum nýtist ein ávís politisk støðutakan ikki at síggjast aftur í mentanarligu virðunum hjá viðkomandi. Hinvegin var tó heldur tað galdandi, at kvæðini gjørdust eitt amboð hjá teimum tjóðskaparsinnaðu í teirra stríði til tess at vinna sær størri og av øðrum óheft rættindi. Við at gera sær dælt av hesum felags fólksliga partinum av samleika íbúgvanna kundu teir tjóðskaparsinnaðu royna at venda áhugamállum fólksins ímóti teimum, ið ikki høvdu hendan siðaarv í felag við tey, og sum í føroyska førinum vóru tann ráðandi embætismannastættin. Hetta kann ímyndast soleiðis:

Føroyskt andslív í 19. øld

Tá ið føroyingar vóru vorðnir meiri tilvitaðir um andslív um miðju 19. øld, vórðu tað serstakliga kvæðini, sum útgjördu tann skaldskaparliga partin av mentanini. Tey vórðu so at siga „flaggskipið“ í føroyskari mentan, og tað var í dansistovunum, at hendan mentanin varð førd víðari til komandi ættarlið. Í mun til aðrastaðni, har átrúnaðarligu felagsskapirnir virkaðu sum miðlar fyri skaldskaparliga mentanararvinum, eitt nú við vísnum og sálmum, og eisini við myndlist, var tað í Føroyum á verðsliga økinum, at mentanin varð førd víðari. Hetta er einamest orsakað av, at fólkið hevur skilt ímillum mentan og trúarlív á ein hátt, at har trúarlív er tað hátíðarliga og hevjaða, er mentanin – her skilt sum antropologiska mentanarhugtakið – tað gerandisliga og fólksliga, og eru hesi bæði ikki samantvinnað á sama hátt sum í øðrum tjóðum. Innan trúarlív var eisini danska málið framherjandi, forkynndararnir vóru aloftast danskir prestar, ið ikki serliga ofta ferðaðust ímillum vanliga fólkið, og tískil hevur trúarlívið fyri vanliga føroyinginum verið rættiliga fremmant. Hetta merkir tó ikki, at føroyingurin ikki megnaði at idenfisera seg við tað – tvørturímóti – men fyri føroyingin var trúarlívið í størri mun enn fyri øðrum ein hægri autoritetur, sum hann skuldi verða undirgivin, á sama hátt sum við politisku yvirvöldini, og ikki ein „livandi“ partur av tilveru hansara.

Hetta hevur allrarhelst gjørt tað, at gerandisliga mentanin í størri mun enn tað átrúnaðarliga andslívið var tað, ið bant føroyingarnar saman í einari mentanarligari heild. Hóast ein veruliga kann tosa um eina føroyska eindarmentan við støði í trúarlívinum (sí part 5), hevur átrúnaðarliga aspektið helst meiri verið at fata sum

sambandið ímillum eina yvirvöld og tess undirsáttar, meðan gerandisliga mentanin hefur verið at rokna sum bindilið ímillum fólkið. Við øðrum orðum kann sigast, at meðan trúarlívið hevði við vertikalu (ella hierarkisku) viðurskiftini at gera, hevði gerandismentanin við horisontalu viðurskiftini at gera.

4.3. FØROYSKUR DANSUR

Sum skilst av samfelagsfrøðiligum og fólkalívsfrøðiligum lýsingum, heilt frá miðöld og fram í 19. öld, hefur føroyski dansurin verið serstakliga framherjandi í føroyskum mentanarlívi; ein sera stórir partur av frítíð føroyinga (um ein kann tosa um fyrbrigdi *frítíð* á hesum døgum) er farin við kvøðing og dansi. Føroyski dansurin hefur verið ein so framherjandi háttur at framføra kvæðini uppá, at hesin hefur uppiborið eina nærri viðgerð í hesum sambandi.

Elstu lýsingarnar av føroyskum dansi

Lýsingarnar hjá Tarnoviusi (1669) og Lucas Debes (1673) av dansi í Føroyum (sí frammanfyri) siga beinleiðis, at kvæðini hava verið kvødd í dansiringi, har fólk hava hildið í hondina hvør hjá øðrum. Tarnoviusar lýsing av dansinum er við skiparanum sum høvuðspersóni – møguliga einasta kvøðara av øðrum enn niðurlagnum – og við einum opnum ringi og minnir sostatt um franska miðaldardansin *espringale*, har eisini eitt lið er opið í dansiringinum. Hetta er tó ikki vanligt í føroyskum dansi nú á døgum, har dansað verður í afturlatnum ringi. Líkleikar ímillum hendan dans og tann somuleiðis franska dansin *carole* hava verið eyggleiddir.⁹³ Carole er dansur við „tungum“ ella „seinum“ stevi, ið fyriferst í afturlatnum ringi. Hundrad ár eftir Tarnovius og Lucas Debes skilst av lýsingini hjá Jens Chr. Svabo (frá 1781-82), at afturlatni ringurin tá er tann vanligi.

Um dansurin er komin til Føroya samstundis sum kvæðini, er, sum frammanundan nevnt, óvist, men tó sannlíkt. Somuleiðis er farleiðin hjá honum, ið tó allarhelst má vera byrjað í Fraklandi, óviss. Møguliga er hann farin eystureftir og norðureftir ígjøgnum núverandi Týskland og Danmark til Noregs, og er hiðani komin til Føroya. Eisini er hugsandi, at hann er farin norðureftir ígjøgnum Ongland og Skotland, og er komin til Føroya tann vegin.⁹⁴ Ein triði móguleiki er, at báðir omanfyrinevndu móguleikar eru rættir; dansurin kann verða farin ígjøgnum Ongland og Skotland og haðani til Noregs og sostatt gjørt ein landafrøðiligan „umveg“ á veg til Føroyar. Ferðasambandið ímillum Noreg og Skotland var hampuliga gott í miðöld. At siðurin at kvøða hefur

verið umvegis Skotland, er sannlíkt av tí, at líkskapur er ímillum føroyska og skotska kvæðayrking, meiri enn ímillum føroyska og skandinaviska kvæðayrking. Møguleikin fyri, at hesin siður er komin beinleiðis úr Skotlandi til Føroyar, hevur verið havdur á lofti, men fáar heimildir eru, ið benda á hetta.

Er tað rætt, at núverandi føroyski dansurin – eitt heiti, hesin dansurin hevur vunnið sær rættin til við at vera tann einasti ketudansurin, sum er varðveittur higgar til dags – er sprottin úr miðaldarinnar fronskum dansum, lættir hetta munandi um tíðarfestingina; fronsk mentan og siðaarvur varð hámettur í Norðureuropa í 13. og 14. øld, bæði í Skandinavia og á bretsku oynni. Er hendan meting bein, er eisini sannlíkt, at kvæðini og dansurin hava fylgst hvør við øðrum, og at hesi longu tíðliga hava verið í einum slagi av symbiotiskum sambandi.

Dansur í 19. øld

Tað tíðarskeið, sum av flest øllum nú á døgum verður roknað sum „gulløldin“⁹⁵ hjá føroyskari kvøðing og dansi, er helst fyrri helvt av 19. øld. Tó vóru longu tá gitingar um, at mentanarínini uttaneftir helst fóru at forkoma bæði hesum báðum og eisini øðrum føroyskum siðaarvi. Sum nevnt var endamálið við kvæðauppskrivingini í høvudsheitum at varðveita kvæðini fyri eftirtíðini. Í 1925 eru yvirskriftir sum „*Hin føroyski dansurin á gravarbakka – stendur honum til bata?*“ at síggja.⁹⁶ Í hesi grein verður víst til ta vanlagnu, føroyski dansurin verður mettur at hava fingið samanborið við „eingilskdans“ ella „snurrudans“.⁹⁷ Áhugavert er tó at leggja til merkis, at høvundurin metir, at dansurin veruliga hevur verið „*ein hin mætasti mentunar stuðul hjá Føroya fólki gjøgnum øldir*“.⁹⁸ Hetta stendur ikki í samsvari við heldur dapurskygdu útsagnirnar hjá Jóannesi í Króki og Hammershaimb, ið meta dansin longu í teirra samtið verða avbronglaðan og illa farnan. Helst man tað vera munurin ímillum ættarliðini, heldur enn munurin ímillum tíðarskeiðini, ið ger seg galdandi her. Á ein hátt kann ein freistast at siga, at ástøðið um *gesunkenes Kulturgut* (sí frammanfyri), er transenderað til persónligu lívsævina. Tó slepst ikki uttanum, at ímillum Hammershaimb og Kallsoy eru íkomnar so stórar mentanarbyltingar í føroyska samfelagnum í sambandi við ídnaðargerðina, at føroyskt mentanarlív ikki slapp undan at vera merkt av hesum, og ikki er undarligt, um hóttafallið kann hava tykist ovurstórt hjá einum, ið hevði dansin og kvæðamentanina kæra.

Dansisiðirnir hava verið mangir og fjølbroyttir. Vanligt var ígjøgnum alla 19. øld at hava dansirnar í privatum húsum, men í 19. øld varð ikki skilt ímillum privat og alment á sama hátt sum í dag. Tann veruliga privata sferan var lítil og eingin – øll meira

ella minni „komu hvørjum øðrum við“. Var gildi í einari bygd, varð øll bygdin við í veitsluhaldinum, og ofta eisini fólk, ið komu aðrastaðni frá at halda sær á gaman:

„(...) Ein grund til, at tey tá ikki høvdu orðið durasnapsur, kann vera, at veitslan tá kundi standa í fleiri húsum, gáttin ella dyrnar var ikki natúrligt mark um felagsskapin.“⁹⁹

Altso heilt øðrvísi enn í dag, har gáttin júst markerar markið um felagsskapin, og einans tey, ið boðin verða innum gáttina, hoyra til veitsluna.

So hvørt sum bygdin vaksu, hava stovurnar gjørt ov trøngar til tess at rúma alt dansfólkið, og tøvurin á einum høli, sum varð gjørt til endamálið, vaks. Kallsøy lýsir hetta soleiðis:

Við og við hvurvu hinar heimligu kvøldseturnar við teirra heimavirki og kensluríkum søgum og søgnum, kvæðum og rímum, og við og við kom meira ólag á dansin. Samtíða nørðist fólk. Bygdin vaksu, til tess tað í mongum av teim gekst trupult at fáa innivist fyri dansinum; men enn hevði dansigamanin slíkt tak á fólkinum, og tá helst teimum ungu, at útvegir máttu finnast fyri at sleppa uppá gólv.¹⁰⁰

Og heldur fram:

Tá var tað, ið tikið var til at byggja dansistovurnar í einari bygdini fyri og aðrari eftir, og tað er ikki ov mikið sagt, at *við teimum nýggju dansustovunum kom hin føroyski dansurin í útlegd*. Soleingi sum dansurin var knýttur at heiminum, var tað hitt eldra fólk, ið helt honum strangt innan fyri tað siðiliga og sámuliga mark, ið altíð tørvar, um ein góður gamansleikur ikki skal gerast óflýggjaligur.¹⁰¹

Av hesum skilst, at tað, sum skuldi veita dansinum og kvøðingini betri umstøður, og tí unga fólkinum, ið, sum skilst, vóru stigtakarar til hetta, ein betri móguleika at koma í samband við dans og kvæði, fekk júst øvugta árin. Hugsað hevur ikki verið um tær sosialu bindingarnar, sum kvøðingin og dansurin hevur havt við privata umhvørvið, tá ið dansurin varð fluttur úr heiminum og til serstøk dansihøli. Eisini varð tað tíðliga, at onnur sløg av dansi enn tann føroyski og onnur sløg av tónlist enn kvæðini fingur innivist í hesum nýggju hølunum.¹⁰²

Nýggjari dansisiðir

Skal gerast ein samanberandi viðgerð av føroyskum dansi fyrr og nú, slepst ikki undan at taka hædd fyri samtíðini hjá dansinum og hava fyrilit fyri tí samfelagsfrøðiliga og sosiala samtekstinum, ið gjørdi seg galdandi. Sum nevnt omanfyri, hava ávísir nýggir siðir (ella ósiðir) sníkt seg inn í dansin við tíðini, og eru hesir at meta sum beinleiðis útslag av annaðhvørt tíðarráki ella mentanarligum broytingum, ella – sum vanligt er – einum samspæli av hesum báðum.

Ein tann størsti munurin á kvøðing fyrr og nú (2005) er harumframt, at kvæði nú í høvuðsheitum verða innlærd ígjøgnum lesing av skriftfestum kvæðavariantum. Kvøðarin lærir sostatt eina síðu av framförluni, ta innihaldsligu ella tematisku, fyri seg – gjarna í einrúmi við hús – og eina aðra, ta dramturgisku og leiklistarligu, í samveru við onnur, har hann áður lærði báðar undir einum. Talið av variantum ger eisini, at ymiskir kvøðarar kunnu gerast vanir við ávísar versiónir av sama kvæði, og tí kann ósamsvar koma í, tá ið hesir skulu framføra:

[...] kvæðir. Tá ið Hammershaimb og doktor Jacobsen reistu runt í Føroyum í 1800-talinum og samlaðu kvæðir og skrivaðu tey upp – áðrenn hevði man kvøðið, sum man mintist – so kundi man ikki longur kvøða, sum man sjálvur var vanur við. Kvøddi man ikki sum tað stóð í tí uppskrivaða, ja, so kvøddi man *skeivt*.¹⁰³

Tað er sjálvsagt ógjøriligt at flyta munnbornan skaldskap á skrift og vænta, at hetta ikki broytir uppá útrykssíðuna. Í hesum føri gjørdist avleiðingin, at kvæðini vórðu so at siga fastfryst synkront í tí formi, sum tey vóru í, tá ið tey vórðu uppskrivað, og á henda hátt varð punktum sett fyri tí kreativiteti og teirri innovatión,¹⁰⁴ sum tíðin frammanundan hevði gjørt tey til. Kanningin í 2001 sýndi eisini, at tey flestu nú á døgum læra kvæði frá teimum prentaðu tekstunum. Tó eru summi, um enn fá, ið framvegis meta seg mest læra kvæði við at lurta eftir øðrum.

Ein annar munur, ið somuleiðis má sigast at hava verið av stórum týðningi, liggur í sjálvum samfelagsbygnaðinum. Har árið hjá fólki, áðrenn ídnaðarkollveltingin kom til Føroya lá í fóstum karmum, kom tað at fylgja fiskivinnuni, og seinni kalendaraárinum. Í *Sær er siður á landi* skrivur Rasmus Rasmussen,¹⁰⁵ at vanligt var í við dansi vanlig sunnukvöld, tá ið hann var ungur. Eftir at fiskivinnan gjørdist høvuðsvinna burturav, er líkt til, at vetrartíðin gjørdist dansitíð burturav. Eisini nevnið Jóhanna Maria Skylv Hansen í *Gamlar gøtur*, millum annað, at „*Tað var ikki meira, enn veturin strekti til øll hesi gildir, tá ið stutt var millum jól og føstu*“,¹⁰⁶ og at hetta tíðarskeiðið var vanliga dansitíðin fram til fyrri veraldarbardaga.

Tað er greitt, at fólk á landi helst hava kent eitt tómrúm, eftir at fiskivinnan gjørdi sína innrás í gerandisdag føroyinga; yngru menninir vóru burturi upp til fleiri mánaðar í senn, og heimafturkomnir høvdu teir vanliga ovmikið at takast við. Men eftir at lutfallið av sjómonnum minkaði, so hvørt sum fiskiførini gjørdist meira framkomin og tískil ikki tørvaðu eins stórar manningar, hóast tey vuku í vavi, varð dentur lagdur á at útfylla hetta tómrúmið. Men fiskivinnan hevði eisini onnur árin á føroyska mentanarlívið enn at taka nakrar av aktørunum burtur; við sær heimaftur høvdu hesir ofta aðrar siðvenjur, sum teimum dámdi at royna uppá heimliga umhvørvið. Á tann háttin kom sonevndi *eingilski dansurin* til Føroya og gjørdist mótstykkið til tann føroyska. At hetta hvørki var fyrstu ella síðstu ferð, at føroyski dansurin varð konfronteraður av árinum uttanífrá, verður viðgjørt gjølligari í 5. parti.

Ein triði munur, sum helst er ein avleiðing av tí frammanundannevnda, er sjálvt forummið hjá dansinum. Við at flyta dansin frá privatum heimum í eina til endamálið innrættaða dansistovu, gjørdist munurin á ættarliðunum meira eyðsýndur. Tey eldru fækkaðust ella góvust heilt við at ganga í dans, og tað gjørdi, at eingin var at leiðbeina ungdóminum ella leggja teimum lag á, og dansurin kom so meir ella minni í óskipaðar teymar. Ein beinleiðis avleiðing av hesum var, at tey tilkomnu skipaðu seg í dansifeløg, sum so aftur kann hava viðvirkað til, at tey ungu mistu áhugan fyri hesum, kanska nevnliga fyri at vera eldra ættarliðnum ólík. Ungdómsuppreisturin, sum í 1960' unum sveipaði yvir Europa, bar eisini við Føroyar, um enn ikki nær námind eins sterkt sum fleiri aðrastaðni, og kann hetta hava verið ein orsök til, at føroyskur dansur, kvæði og tað, ið hartil hoyrir, sum eldra ættarliðið tók til sín, kanska júst tí at tey kendu seg útihýst frá dansistovunum hjá teimum ungu, hefur verið kveistrað burtur til frama fyri musikalsku og ljóðføristreytaðu tónlistini og diskotekunum, ið byrjaðu at síggja dagsins ljós um hetta mundið. Hóast hetta neyvan er øll orsøkin, er væl hugsandi, at hetta hevur verið tungan á vágskálini; tí heilt upp til 1950-árin kann hómast ein ávís tvístøða í ungdóminum, hvat viðvíkur føroyskum dansi.

Dramaturgi í dansinum

Føroyski dansurin hevur mangan verið roknaður sum eitt tiltak, ið er bæði til gamans og álvara. Á ein hátt kann sigast, at talan er um eitt mentanarligt, listarligt og verðsligt tiltak alt í einum. Tað er serstakliga á verðsliga økinum, at broytingarnar hava verið tær mest umfatandi og hava livið upp til óttan hjá teimum, ið hava gjørt sínar metingar av føroyskum dansi ígjøgnum tíðirnar.

Kvæðini hava, hóast frásøgukend í stíli og bygnaði, ikki verið roknað sum frásøga við einum frásøgufolkum og nøkrum áhoyrarum. Heldur hinvegin hava tey verið mett sum framførslur, ið mest av øllum minna um *sjónleik*. Eitt slag av „interaktivum“ sjónleiki,

har öll kundu vera við, hövdu tey hug og hegni. Í *Religiøs sæd og skik på Nólsoy og i Funningur omkring år 1900* (1975) skrifvar Maria Eide Petersen soleiðis:

Til kædedansen blev der sunget kæmpe- og folkeviser og færøske kvad.¹⁰⁷ De dansendes mimespil og hele rytmen afgang af foredraget i det, der blev sunget. Blev der sunget om store bedrifter, rejste man hovedet, vendte sig til sidemanden og trykkede ham fast i hånden; var det svig og list, det drejede sig om, havde man et alvorligt drag om munden og trådte mere hårdt til; blev der sunget om kærlighed, var udtrykket mere ømt.¹⁰⁸

Av hesum skilst ikki einans, at dansararnir hava lagt kenslurnar í framförs'luna, men eisini, at frásagnirnar í kvæðunum fyri teimum hava verið livandi. Teir hava livað seg inn í framförs'luna av teimum á ein hátt, sum um teir sjálvir vóru partur av tí, sum fyrifórst í frásöguni – júst eins og í sjónleiki. Dansiringurin hevur so at siga verið karmur um hendingagongdina; sbr. fylgjandi:

Dansen som dramatisk form giver deltagerne mulighed for ikke blot at høre og være med til at fortælle en kendt historie, den skaber den situation i sit lille univers, hvor deltagerne „oplever“ de beretninger, teksten fortæller om. Begivenhederne udspiller sig inde i selve ringen foran de dansendes indre blik. Man er på slagmarken eller i borgstuen. Man står ved siden af helten som svinger sit sværd, man iagttager den ulykkelige elskende, der må lide for sin forbudte kærlighed, og man står selv ved roret eller i stævnen af skibet under stormens hærgen. Man påser, at helten går sejrende ud af konflikten og skurken får sin velfortjente straf.¹⁰⁹

Hetta ger tað eisini møguligt at gera sær eina fatan av, júst hví summi kvæði hava vunnið sær størri undirtøku enn onnur. Tey kvæði, ið hava havt eina hendingaríka søgugongd við serstakum dramatiskum – og eisini romantiskum – sekvensum, hava sjálvsagt havt lættari við at „fáa dansifólkið við“ í mun til onnur kvæði, har skiparin kann hava havt kensluna av at hava framfört kvæðið einsamallur, einans stuðlaður av niðurlagnum. Til tess at hava kunnað fingið dansin at ganga væl, hevur tískil, umframt at duga sjálv kvæðið og hava leiklistarligt skil fyri framförs'luna, verið neyðugt at hava føling við hýrinum hjá fólki, tá ið tað kom til at velja, hvat kvæði skuldi framförest. Tað er ikki vist, at eitt kvæði, sum hevur gingið væl seinastu ferð, tað varð framfört,

aftur fer at ganga væl næstu ferð; fólk kunnu eins væl vera móð av tí og vilja royna eithvørt nýtt. Sostatt hevur so at siga verið neyðugt altíð at hava ein fingur í jørðini til tess at fáa dramaturgisku framfærsluna so góða sum gjørligt.

At dansiringurin ideelt sæð er rundur, ger, at man kann síggja plássíð inni í ringinum sum eitt slag av palli, har hendingarnar í kvæðunum verða útspældar; ein karmur um søgugongdina. Hetta er nakað, ið kann verða órógvað av, at um nógvir luttakarar eru at framføra kvæðið, kann verða neyðugt at „benda“ dansiringin, soleiðis at innvik verða gjørd í hann, tá ið hølið er ov trongt. Hetta er í roynd og veru minni gott fyri dansin og framfærsluna, har fatanin av „kosmiska ringinum“ er týðningarmikil fyri innlivingina í frásøguna, eisini hóast tað í veruleikanum er í hugaheiminum hjá dansarunum (teirra „innara eygnabrái“), at hendingarnar í veruleikanum útspæla seg. Men ikki hevur verið siður at noktað fólk at sleppa uppí ringin.

Eitt annað, nýggjari fyrbrigdi, ið brýtur við fatanina um kosmiska ringin, er siðurin at skeinkja í ringinum:

„Nú á døgum er ógvuliga vanligt, at so skjótt sum nøkur taka saman í ring, kemur onkur leypanði við fløsku inn í ringin og bjóðar øllum ein snaps. Hesin siður hevur fest seg so, at fleiri munnu halda tað vera ein gamlan sið, ið hoyrir saman við føroyskum dansi. Og tó siga fólk, sum eru komin nakað upp í árinum, at hesin siður – summi vilja heldur siga ósiður – er rættiliga nýggjur.“¹¹⁰

Her er tað helst rættast at taka tað, sum hesi fólk, ið komin eru nakað upp í árinum, siga, fyri góðar vørur. Vanligt hevur verið at skeinkja í dansi – ikki „vanlig“ dansikvøld, men til størri høgtíðir – men tá hevur skeinkjarin sitið ella staðið nærindis dansiringinum.¹¹¹ Greitt er, at skeinkjari, ið er farin inn í ringin fyri at skeinkja, ikki hevur havt eina greiða fatan av tí leiklistarliga drama, sum hevur fyrifarið fyri kvæðaranna „innara eyga“, sum hevur útspælt seg í dansiringinum.

Leiklutur skiparans

Á ein hátt kann sigast, at skiparin hevur yvirtikið leiklut troubadoursins (sí frammanundan), hvørs leiklut í lyrisku frásøgnini hann so at siga hevur arvað frá hesum. Tað áliggur skiparanum at gera frásøguna so lívliga sum gjørligt, og kann hann mest av øllum samanberast við høvuðsleikaran í einum sjónleiki. Tað er upp til skiparan at avgera ferðina á kvæðinum, dramatisera tey støð í kvæðnum, sum eru intens fyri hendingagongdina og seta ferðina niður, tá ið søgugongdin slakar av. Til hetta nýtir

hann ekki einans rödd og tónalag, men eisini kropsburð og andlitsbrøgd.¹¹² Skiparin byrjar öll ørindini, og sum heild kann sigast, at tað áliggur honum at duga kvæðið uttanat. Veruleikin er tó ikki altíð soleiðis; sjálvt tann besti skiparin kann koma út fyri at gloyma eitt ørindi. Vanligt hevur verið at meta um dygdina á honum sum skipara við at leggja til merkis, hvussu hann kláraði seg burturúr einari tílíkari støðu. Ein háttur kundi vera bert at endurtaka ørindið frammanundan, ein annar at verður lýstur við gamla føroyska orðatakinum „*Tað er eingin góður skipari, sum ikki kann yrkja uppi*“.¹¹³ Tað mest vanliga hevur tó verið at gjørt nýtlu av formlatilfeinginum (sí 3. part).

Greitt var, at einum skipara nýtist hava eitt gott mál, tí hann skal bæði kvøða so hart, at hann hoyrist klárt fram um fótatraðk og møgulig óljóð í bakgrundini, og so leingi, ið kvæðið varir – ofta upp í 200 ørindi. Framfærslan tolar ongan støðg yvirhøvur; kvæðið skal verða kvøtt úr enda í annan, er vanlig hugsan.

Í eldri tíðum var leikluturin sum kvæðaskipari ein støða, ið tráað varð eftir. Hesin fekk vanliga stóra virðing millum manna og var aloftast tann, sum bæði hevði stóran kunnleika til eitt breitt úrval av kvæðum, og sum dugdi serliga væl at framføra. Ein tílíkur varð ofta nevndur ein *kvæð(a)kempa*. Enn í dag finnast skiparar, sum eru nógv umbidnir, eitt nú til brúdleyp og líknandi lívshøggtíðir, men hesir kunnu bert í undantaksfórum samanberast við kvæðakempurnar. Patricia Conroy hevur eitt áhugavert ástøði um, hvussu hesar kvæðakempur royndu at varðveita sína støðu sum „høvudsskiparar“:

„Singers were jealous of their repertoires and tried to prevent other singers from learning any of their ballads. The only way to steal a ballad from another singer was to listen to it as it was sung in the dance. Accordingly, the only way to prevent someone from stealing a ballad was to perform it very infrequently in public.“¹¹⁴

At hesi kvæði sjáldan hava verið á gólvi, hevur sjálvsagt, sum endamálið eisini var, gjørt tað truplari hjá øðrum at læra tey, og tað er kanska av hesi orsök, at so stórir munir eru íkomnir ímillum tey ymisku økini í landinum. Eingir skrivligir tekstir vóru, sum kundu fungera sum rætningslinjur fyri, hvat var rætt og ikki, hevur tað neyvan munað tað heilt stóra, um skiparin hevur varierað sína kvøðing nakað. Hetta sæst eisini við at samanbera ymiskar variantar av sama kvæðinum í *Føroya kvæði*. Málsligu og orðalagsligu munirnir kunnu vera stórir, men hendingagongdin er nærum altíð neyvt tann sama (tó kunnu sjálvsagt smávegis frávik koma fyri). Conroy ger ikki greitt, júst hvat hon leggur í orðingina „*perform it very infrequently in public*“. Verður

samanborið við fólkalívs-lýsingina hjá Hammershaimb (1891), tykist tað hinvegin nevnliga ikki at verða nøkur roynd hjá skiparunum at forða fyri, at onnur læra kvæðini undir kvøldsetuni (sí seinni).

Støða skiparans kundi tó vera fyri einum øðrum slagi av kapping; fleiri skiparar kundu byrja samstundis við hvør sínum kvæði og einum lítlum bólki av kvøðarum og halda áfram, inntil tað var greitt, hvør av teimum fekk ta størstu undirtøkuna, og síðani varð hesin verðandi skipari.¹¹⁵

Í nýggjari tíð, tá ið dansurin er vordin meira institutionaliseraður, kann ein gera skilnað ímillum funktiún skiparans í dansifeløgnum (ið minnir mest um omanfyristandandi), og um hesa funktiún í brúðleypum og størri veitsluløgum, har fólk, sum ikki vanliga trína dansin, heita á skiparar um at fyriskipa teimum dansin. Her er sostatt sjálvsagt eingin kapping, men hinvegin er vanligt við *samstarvi*: at fleiri, gjarna 2-3 skiparar, hjálpast at við at skipa øll kvæðini. Hetta kann tykjast at vera í stríð við vanligan dansisíð við eittans frásagnarfólki, men er helst ætlað at minka um vandan fyri, at hesi serstøku veitsluløg verða útsett fyri møguligum mistøkum, sum ein einstakur skipari kann koma út fyri at gera; fólk vilja gjarna minnast hesar lívshøgtíðir sum fullkomnar, eisini hvat viðvíkur dansinum.

4.4. AÐRIR HÆTTIR AT FRAMFØRA KVÆÐI

Kvøðing uttanfyri dansin

Kvøðing hevur, sum frammanundan nevnt, verið tætt knýtt at føroyska dansinum, og sannlík er metingin, frá teimum elstu keldunum, ið eru til taks, og allanvegin ígjøgnum søguna, at hesi hava hoyrt saman, síðani tey komu til Føroya. Tó hava fólk eisini kvøtt til onnur høvi enn til dans, sum nú skal komast inn uppá. Um føroyski dansurin hevur verið framfördur regluliga afturvið øðrum yrkingum enn kvæðum, vísingum og tættum, er hinvegin lítið og einki, ið bendir á, hóast hetta væl er hugsandi.

Tá ið hugsað verður um onnur sløg av kvøðing enn til dans, er tað serstakliga *kvøldsetan*, ið serliga er kend úr lýsing Hammershaimbs í *Færøsk Anthologi* (bd. I, 1891, bls. 389-391), ið tankarnir verða leiddir ímóti. Hetta slagið av kvøðing gekk fyri seg á tann hátt, at ein maður, sum innanfyri nærhvørvið – roykstovuna – varð valdur á sama hátt sum skiparin: „nú verður kvøðið av bóndanum ella einumhvørjum húskalli, sum hevur gott mál og vel dugir at skipa ...“.¹¹⁶ Sambært lýsing Hammershaimbs er tó tann munur, at skiparin her kvøðir sjálvi kvæðaørindini einsamallur, meðan øll taka undir við niðurlagnum.

Patricia Conroy nevnir, at tað eisini var vanligt at kvøðarir kvøddu fyri seg sjálvar,

til dømis tá ið teir vóru einsamallir í haganum. Hetta helst serliga, tí at honum dámdi at kvøða og fyri at venja seg til at kvøða í dansi.¹¹⁷ Hon viðurkennir tó, at hetta slaggið av kvøðing kunnu vit av góðum grundum ikki vita nakað serligt um. Hesi trý sløgini av framfærslu – í dansi, til kvøldsetu og einsamallur – metir Conroy verða allar teir møguligu hættirnar at framføra kvæði uppá í 19. øld.¹¹⁸ Tó er ein fjórði háttur, hvørs týðningur ikki eigur at vera undirmettur, nevnliga teir eldru kvøðararnir, ið møttu upp til dansikvøldini uttan tó at taka lut í dansinum.

Fólkátónleikur ella popptónleikur?

Seinastu árin eru tó vaksnir fram fleiri nýggir formar at framføra kvæði uppá. Høvuðshátturin er framvegis føroyski dansurin, meðan kvøldsetan ikki finst longur. Hvussu nógv verður kvøtt í einsemi, eitt nú í haganum, kann sjálvsagt framvegis einans gitast um. Hinvegin hava kvæðini vunnið sær land á øðrum økjum. Serstakliga er tað tað, at tey hava flutt seg frá fólkátónleikaøkinum til popptónleikaøkið,¹¹⁹ sum hevur gjørt, at kvæðini enn einaferð hava brotið seg ígjøgnum gjónna ímillum ættarliðini. Kvæðini vórðu framförd við rock-akkordum og afturvið rútmiskum tónleiki. Fyrst at royna hetta var tónleikabólkurin Harkaliðið, sum við síni serstøku framfærslu av Ólavi Riddararós (CCF 90) bygdi brúgv ímillum fólkátónleikara- og popptónleikaraøkið. Hetta vant síðani uppá seg, og í 1995 kom Per Frost við einari rock-útgávu av Fuglakvæðnum (CCF 190), ið fór avstað við ovasta plássi á táverandi einasta almenna tónleikahittlistanum í Føroyum. Seinasta skotið á stammuna var tónleikabólkurin Týr, sum við sínum eyðsýnda hugtikni av norrønarí síðalæru framföru Ormin Langa (FA 35)¹²⁰ á palli, og sum somuleiðis megnaði at koma á ovastu rók á hittlistum og gjørdust nr. 2 til tónleikakappingina Prix Føroyar í 2001. Felags fyri hesar tríggjar popp-útgávurnar av kvæðunum var tó, at kvæðini máttu tilsnikkast popptónleiksins náttúru, og tað merkir, at tey, umframt at verða framförd rútmiskt, máttu stytast munandi fyri at kunna verða framförd í somu longd sum vanligu poppløgin, t.e. 3-4 minuttir fyri hvørt lagið. Meðan tað í útsetingini av Fuglakvæðnum einans var niðurlagið, sum var framfört afturvið tónleikinum, var tað í hinum báðum forunum hendingagongdin í kvæðunum, sum varð varðveitt (saman við niðurløgunum) – t.e. tey ørindi, ið kunnu sigast at vera tey mest týðningsberandi í kvæðunum. Tó so, ein grundleggjandi kunnskapur til innihaldið í kvæðunum er helst ein avgerandi fortreyt fyri, at upplivingin av framförluni kundi gerast optimal.

Sjónleikur

Umframt hetta er eisini nú á døgum ein triði háttur at framføra kvæði uppá; í hesum førinum eru tað *dramaturgisku* eginleikarnir hjá kvæðunum, ið verða útlivaðir til

fulnar. Her verður hugsað um sjónleikaframförslu á palli við stöði í einum kvæði. Hetta hefur helst fyrimynd úr Noregi, har fólkavísurnar og frumsögurnar hava verið framfördar kommersielt sum sjónleikur í fleiri ár. Fyrstu ferð, hetta varð roynt í Føroyum, var í 2002, tá ið *Margretu kvæði* – helst elsta føroyska kvæðið – varð framført av ungdómsbólkinum hjá Havnar Sjónleikarafelag. Hetta hendi á einari norðurlendskari mentanarlegu fyri ung og var liður í einari røð av dramaturgiskum framförslum av trimum kvæðum, sum triggir sjónleikarabólkar úr ymsum Norðurlondum hvør í sínum lag høvdu valt.

Hetta slagid av framförslu av kvæðum er rættiliga nýtt í føroyskum høpi, men ímyndar møguliga eina gongd, har dentur verður lagdur á at geva *áskóðaranum* eina størri uppliving av kvæðafrásøgnini, enn hesin hevði fingið við einans at hugt at eini dansiframförslu.

4.5. KVÆÐA- OG DANSIFRÁLÆRA

Frálæra innan kvøðing og dans hefur altíð verið ein týðningarmikil partur innan upplæringina av fólki, ið seinni gjørdust stinn í hesum listargreinum. Oftast varð byrjað heilt frá barnsbeini av, og siðvenjan tykist at hava verið, at tvey ættarlið vóru ímillum „lærara“ og „næming“, tvs. at ommur og abbar tóku sær av upplæringini hjá teirra ommu- og abbaørnum. Ein frásøgn um hesa frálæru er hendan:

Bestemor lærte meg og søsknene mine stegene ved at vi ungene sto på føttene hennes og bestemor satt og sang og flyttet bena. Vi kunne dansetrinnene alle barna neste like tidlig som vi kunne gå.¹²¹

Í hesum føri hava børnini altso fingið frálæru í bæði kvøðing og dansi samstundis. Tað vanligi var tó helst, at hesin lærdómur kom við heilt einfalt at lurta eftir øðrum.¹²² Hóast hendan upplæring hefur verið av stórum týðningi til tess at læra uppvaksandi ættarliðini hendan siðaarv, kann tað ikki samanberast við tann lærdóm, sum hesi hava fingið við at tikið lut í sjálvum dansinum saman við eldru ættarliðunum. Hetta er m.a. grundarlagið hjá teimum undir teimum trimum kvæðakempum, sum Jóannes Patursson skrivur um í síni grein *Triggjar føroyskar kvæðakempur* (1924). Hesir hava allir hoyrt annaðhvørt pápan ella bæði foreldrini kvøtt fyri sær og hava so við og við lagt sær kvæðini í geyma. Teir viðurkenna tó allir, at minnið kann vera svikaligt, og ein av teimum mátti hjálpast við at skriva kvæðini upp. Av hesum skilst, hvussu rófrest skriftmentanin hefur verið longu tá.

Hóast meting Conroys (omanfyri) um royndirnar hjá teimum, ið ynsktu at gerast vælumtókktir skiparar, til at „stjala“ kvæði og kvæðafrafrøsluna frá øðrum skiparum, ikki er útgreinað til fulnar, skerst ikki burtur, at skilmarkið ímillum frálæru og tað at taka lut í framfrøslunum er eins stórt og lopið ímillum ástøði og praksis innan aðrar listarligar og mentanarligar greinar, og tað tískil er eyðsæð, at besti hátturin til tess at læra seg kvæði og serstakliga at framføra tey hevur verið við at taka lut í dansi við góðum skipara. Hetta hevði tó sínar avmarkingar, við tað at vanligt var ikki at hava sama kvæði á lofti fleiri ferð í somu dansitíð,¹²³ og tískil hevur verið trupult at leggja sær eitt heilt kvæði í geyma einans við at hava høyrð tað framført einaferð á gólvi. Tað er eisini greitt, at í 19. øld hevur tann mest útbreiddi formurin fyri frálæru verið *kvøldsetan*. Hetta sæst aftur í tí veruleika, at tá ið tíðin varð farin undan kvøldsetunum, gongur ikki long tíð, fyrrenn brongl kemur í dansitraditióinina, og stutt eftir vaksa dansistovurnar fram; nakað, ið verður roknað sum avgerandi brotið í sambandinum ímillum ættarliðini.

Professionell kvæði- og dansifrálæra er ikki farin fram í Føroyum fyrrenn við framvøkstrinum av dansifeløgum, uttan so at onkur lærari móguliga hevur fingið næmingarnar uppá gólv í tímunum. Treyðugt so, lesibøkurnar til frálæru í fólkaskúlanum hava meiri enn so innihildið kvæði, men tað man vera ivasamt, um hesi hava fingið serliga stóra innivist í frálæruni hjá skúlanum; og í givnum føri hevur hesin undirvísingarformur mest verið upplestur, eins og við restini av lesitilfarinum.

Eftir at dansifeløgin høvdu yvirtikið høvuðsframfrøslupallarnar hjá føroyska dansinum, gekk eisini drúgv tíð, innan hesi fóru undir virksemini við at upplæra uppvaksandi ættarliðini í dansi. Tó var ikki heilt sørt. Sum áður nevnt, hevur okkurt av hesum skipað fyri uttanlandsferðum við skúlaflokkum við framfrøslu av føroyskum dansi fyri øðrum tjóðum fyri eyga. Til tess at kunna gera hetta, varð neyðugt at veita næmingunum ta mest grundleggjandi frálærana innan kvøðing.

Í 1997 kom nýggj lógtingslóg um fólkaskúlar,¹²⁴ har ásett verður í §8, at næmingarnir kunnu fáa frálæru í føroyskum dansi, meðan kvæðamentan er valfrítt. Tó verður í stk. 3 tilskilað, at *Børn skulu, tá ið foreldrini krevja tað, sleppa undan at luttaka í føroyskum dansi eftir stk. 1, nr. 1*. Hetta evnið er „kvæðamentan, kvøðing/føroyskur dansur“, og herav skilst, at kravda frálæran í hesum evni í fólkaskúlalógini hevur somu støðu sum kristnikunnleiki (sbr. §6, stk. 3 í somu lóg), tó uttan ískoytið „*Er barnið 15 ár, kann frítøka tó bert verða framd við samtykki barnsins*“, ið er at finna í ásetingini um kristnifrálæru.

Hóast hesa áseting tykjast kvæðini at hava fingið góða undirtøku ímillum fólkaskúlanæmingar:

Í eini tíggju ár hevur tað verið fastur siður í skúlunum í Klaksvík at dansa føroyskan dans fríggjadagin fyri føstulávint. Næmingarnir læra kvæði í føroyskum, og hvør flokkur átekur sær at dansa sítt kvæði. Næmingarnir læra hetta kvæði uttanat, og ein í hvørjum flokki skipar. Lærararnir siga, at næmingarnir hava verið ógvuliga hugagóðir at læra kvæði, og til dømis sótu tey ein dagin og kvóðu, meðan tey høvdu handarbeiði.¹²⁵

4. SAMANUMTØKA AV 4. PARTI

Eftir hesa gjøgnumgongd av støðu kvæðanna í føroyska samfelagnum við einum í tíð stuttum søguligum baksýni, stendur greitt, at kvæðini helst heldur eiga at verða mett sum ein partur av persónliga samleikanum hjá føroyingunum enn ein partur av føroyska tjóðskapinum. At hesi fyrbrigdi fyrst í 19. øld hava verið samanfallandi, hevur tó gjørt hetta býtið trupult, og tann veruleiki, at tjóðskaparhugaðir politikarar og aðrir hava nýtt kvæðini í teirra stríði til tess at vinna tí serføroyska frama, hevur viðvirkað til tess at integrera kvæðini í føroyska tjóðskapin. Føroysku kvæðini verða mett sum partur av serføroyska siðaarvinum, og tað er tískil nærur sjálvsagt at hesi hoyra við til samleikan hjá teimum, ið meta seg sum føroyingar. Men hetta var bara sannleiki, so leingi sum føroyingar vóru í eini eindarmentan. Tá ið eindarmentanin ikki longur kundi sigast at vera veruleiki, gjørdist munurin ímillum tjóðskap og samleika meira eyðsýndur. Tað er hetta brotið ímillum eindarmentan og einstaklingin í sambandi við kvæðamentan, sum komast skal inn á í 5. parti av hesi ritgerð.

Hvussu er og ikki, so hava kvæðini havt sína høvuðsútrykkssíðu í føroyska dansinum. Dansurin, ið helst er upprunaliga franskur, hevur vunnið sær rættin til heitið *føroyskur* dansur við tað, at Føroyar standa eftir sum einasta landið, har hesin sermerkti dansur er varðveittur, og tað er á henda hátt, at dansurin er farin at bera brá av tjóðskaparligum eyðkennum. Tað er eyðsæð, at eins væl og ein kann tosa um innaru og ytru eyðkenni, tá ið tosað verður um kvæði, kann tað sama verða gjørt, tá ið talan er um føroyska dansin. Fleiri av kvæðanna ytru eyðkennum kunnu virka – og virka – sum innaru eyðkenni hjá føroyska dansinum. Føroyski dansurin, sum kvæðini eru eitt av innaru eyðkenninum hjá, hevur síni ytru eyðkenni í sínum samspæli við samfelagsligu umstøðurnar.

Føroyski dansurin og kvæðini hava tó verið so mikið samantvinnad um miðju 19. öld, at hesi við røttum hava verið mett sum ein samanhangi ein; øll kvøðing uttanfyri dansin, eitt nú undir sermerktu *kvøldsetunum*, hevir í høvuðsheitum verið venjing til tess at kunna framføra væl í dansi, sum sostatt hevir havt viðurkenning sum eitt slag av „generalprøva“ hjá teimum góðu skiparunum, umframt at vera til gamans.

Á herðum skiparans hevir ligið ein stór ábygd til tess at fáa dansin at ganga væl; honum nýttist at duga eitt stórt tal av kvæðum uttanat, umframt at hann mátti royna sum frægast at fyrirbygja teimum villum, sum altíð kunnu koma í, tá ið ein skal framføra – í kvøðing eins væl og til aðrar framførslur. Av hesum uppstóð so ein heil røð av mnemotekniskum førleikum, sum hvør í sínum lagi var avgerandi fyri ikki einans ummælið hjá skiparanum, men eisini útfallið av, hvussu væleydnað alt dansikvøldið gjørdist.

Hetta merkti aftur, at tann førningur, skipararnir høvdu við sær heimanífrá, var av altavgerandi týðningi. Frálæra í kvæðum hevði alt at siga í eini tíð, tá ið frásagnir vóru høvuðshátturin at samskifta uppá, og skriftmentir avmarkaðu seg til nakrar fáar átrúnaðarlígar tekstir, skrivaðar á fremmandum máli.

Eftir ídnaðarkollveltingina, sum av álvara byrjaði at seta síni spor á føroyska samfelagið og føroyska mentan seinast í 19. öld, byrjaðu eisini broytingar at taka seg upp innan kvøðing og dans, og høvuðsbroytingarnar vóru fyrst og fremst, at pallurin varð fysiskt fluttur frá heimum til dansistovur, innrættaðar til endamálið, og førði hetta við sær eitt brot ímillum ættarliðini, ið gjørdi frálæruna og formidlingina innan kvæði ikki sørt truplari, og so at kvæðini gjørdust skriftfest og fluttu seg síðani longur og longur burtur frá munnligu traditióini.

Hesir trupulleikar góvu gróðrabotn fyri fatanini av, at kvæðini og føroyski dansurin – kanska meiri tað seinna enn tað fyrri – stóð fyri falli; ein fatan, sum við regluligum millumbilum hevir tikið seg upp ímillum fólk, ið varðaðu av hesum siðaarvi. Hesin ótti skuldi tó enn einferð vísa seg at vera at taka munnin ov fullan. Føroyski dansurin datt ikki niðurfyri, sum óttast varð; hann varð „einans“ fluttur og byrjaði aftur í áhugafeløgum. Hesi feløg sóu skjótt, at neyðugt var at røkka ungdóminum, skuldi hesum siðaarvinum verða lív lagað, og hava hesi síðani skipað fyri ungdómsdansi eins væl og vaksnamannadansi. At hetta er eitt brot ímillum ættarliðini, sum ikki fanst frammanundan, er heldur ikki heilt beint. Í gomlu dansistovunum var eisini skilt ímillum ættarliðini, tá ið dansast skuldi; børn dansaðu fyri seg og vaksin fyri seg, og tá, eins og nú, hava eldri kvøðarar verið til staðar til tess at leggja teimum ungu lag á.

Higartil seinasta liðið í menningini av kvøðing og tess ytru karmum er m.a. at síggja

aftur í fólkaskúlalógini frá 1997, har kvæði hava fingið støðu sum eitt slag av lærugrein ella kanska rættari sum evnisøki, tó við nærum somu avmarkingum og fyrivarnum, ið eru gjørdar til átrúnaðarligu undirvísingina.

Síðstnevnda er at meta sum eitt av úrslitunum av menningini av teirri mótstøðu, ið kvæðini mangan hava møtt í føroyska andslívinum. Nærri skal komast inn á hetta í næsta partinum, ið viðvíkur mótstøðuni, kvæðini hava fingið, og hvussu umstøður teirra eru vorðnar ávirkaðar av hesum.

5. Mótstøða og endurreisn

5.1. INNGANGUR

Sum tað týðiliga gongur fram av óttanum hjá kvæðainnsavningarunum (sí 2. part) og teimum, ið annars hava varðað av kvæðunum og dansinum, hava kvæðini ikki altíð havt góðar gróðrarumstøður. Teirra arbeiði hevur í høvuðsheitum verið av antikvariskum slagi; varðveitsla til frama fyri eftirtíðini var høvuðsendamálið. Hetta ger seg galdandi bæði ímillum teir, ið nýta ein meira analytiskan vinkul á kvæðatilfeingið og meiri síggja tað sum ein part av føroyska málinum (Svabo, Hammershaimb, Jakob Jakobsen), og ímillum iðkararnar, ið síggja tað sum ein mentanarlígan útryksform (Jóannes í Króki, Jóhan Kallsoy). At óttin hjá undangongumonnunum seinni skal hava sýnt seg ikki at gerast veruleiki, tykist ikki at hava sissað teir, ið eftir komu. Av hesum kann ein útleiða, at hesin ótti, hóast hann tykist at vera komin við nærum regluligum millumbilum, kann hava verið meiri ella minni varandi hjá teimum, ið hava varðað av kvæðunum. Og tó er neyðugt, at hesir hava havt eitt samanberingargrundarlag; allir tykjast samdir um, at kvæðini (og dansurin) høvdu tað betri, tá ið teir sjálvir vóru yngri.

Við stóði í hesum tykist tað náttúrligt at kanna, hvat tað er, sum hevur verið orsökkin til hendan ótta; hvørjar kreftir hava roynt at virkað ímóti framförluni av kvæðum og iðkanini av føroyska dansinum og hví? Ikki er óvanligt, at ávísar bókmentir og ávísar skaldskapur mótir ávísar mótstøðu í samfelagnum, men í føroyskum høpi hevur ein gjøgnumgangandi grundgeving vanliga verið, at tað er „óføroyskt“; ein grundgeving, ið er sera vanlig, tá ið talan er um nýggjar greinar av skaldskaparsløgum, ið eru við at vinna sær veg í føroyska bókmenta- og skaldskaparheimin. Við kvæðunum hava vit hinvegin at gera við upprunaføroyskan skaldskap og skaldskap, ið hevur verið borin á manna munni í føroyska samfelagnum í øldir.

Í hesum partinum av ritgerðini skulu verða viðgjørdar orsakirnar til, at kvæðini hava verið mett at liggja á eggini til forfall í nærum meiri enn eina øld, uttan tó at hava forfarist. Harumframt skal gerast ein meting av, hvussu mótstøðan hevur ávirkað kvæðini, bæði hvat viðvíkur innaru og ytru eyðkennum.

5.2. NÝGGIR SKALDSKAPARFORMAR GERA INN RÁS

Tá ið Svabo letur sín ótta koma til sjóndar, eru tað ikki kvæðini sum mentanararv, hann sipar til, ið eru í vanda. Heldur er tað føroyska málið, sum hann metir er við at fara fyri bakka, við tað, at tað er líkt til, at hetta fer at víkja fyri danska málinum. Ein sannlík grundgeving fyri júst at velja kvæðini til varðveitslu umboðandi føroyska málið, er nevniliga, umframt teirra stóra tilfeingi av norrønum orðatilfari, at tey umboða kjarnuna av føroyskum mentanarlívi.

Sostatt kunnu vit ikki staðfesta ein ótta fyri lagnu kvæðanna fyrrenn við Jóannes í Króki. Á hansara døgum vóru kvæðini millum tey ungu við at verða útskift við „Skiøgeviser“. Eisini fylist hann á, at brennivín er komið uppí.¹²⁶ Havandi í huga samtíðarinnar útsagnir frá Landt og Forchammer, ið meta kvæðini standa í besta blóma (sí frammanundan), og tann veruleika, at Jóannes í Króki verður mettur at vera sera trúgvandi maður, kann ein freistast at halda, at tað ikki neyðuga stendur so illa til, sum Jóannes í Króki sigur. Helst er tað meira brennivínsnýtslan og teir heldur lættari tættirnir, ið hava fylgst við hesum, ið hefur fallið honum fyri bróstið. Hetta sama var eisini orsökkin hjá Hammershaimb í 1840'unum til at koma við nøkrum líknandi útsøgnum, og aftur her verða nevndir teir meiri speirekandi tættirnir, sum hann metir eru um at taka yvirhond. Hjá Hammershaimb tykist tað tó einans vera Tórshavnarøkið, ið tað hefur gingið niður á bakka fyri mentanarlíga; restin av landinum, og serliga Sandoyggjin, hefur framvegis eina livandi kvæðatraditióin.

Sostatt kann ein neyvnan tosa um nakað veruligt hóttafall fyrrenn síðst í 19. øld og kanska ikki fyrrenn enn seinni.¹²⁷ Hetta er sjálvsagt tengt at mentanarbyltingini og ídnaðarkollveltingini, ið byrjaðu at taka seg upp í 1870'unum, men eisini at øðrum umstøðum.

Fyri fyrstu ferð byrjaði ein skriftfestur bókmentaheimur at lata seg upp fyri føroyingum. Tøkniliga menningin, ið hevði gjørt tað gjørligt at fjørlita alskyns sløg av skaldskapi, økti sín marknað við miklari ferð og nam skjótt við føroysku útisietarnar í Danmark. Hesir høvdu teir so við aftur til Føroyar. Nøkur ár seinni byrjaði ein føroyskur bókmentaheimur at síggja dagsins ljós. Fyrsta føroyska skaldsøgan kom í 1909.

Tað er tó ivasamt, og í roynd og veru ikki serliga sannlíkt, um kvæðini hava verið hóttað av hesum. Politiska vekingin, ið tók dik á seg í 1890'unum, kravdi, at føroyingar fóru at skilmarka sítt mentanarlív, og orð sum „serføroyskt“ sóu dagsins ljós, og til hetta hugtak hoyrdu kvæðini fyrst og fremst. Eisini er spurningurin, um kvæði yvirhøvur hava verið roknað sum bókmentir.

Hinvegin komu eisini onnur rák uttaneftir, og av hesum kunnu helst serliga nevast sokallaði *enski* („eingilski“) *dansurin*, sum byrjaði at vinna seg inn á tey øki, har føroyski dansurin og harvið kvæðini, høvdu verið so at siga einaráðandi. Semja tykist vera um, at dansistovurnar vóru kvøðingini og dansinum til bága, tí har fór fram ein skilnaður ímillum ættarliðini, men hetta er neyvan allur sannleikin.

5.3. ÁSKOÐAN VEKINGARRØRSLUNNA Á KVØÐING

Meðan aðrar skaldmentir og eitt meira fjølbreitt mentanarlív kunnu hava givið kvæðunum og føroyska dansinum kapping, vórðu hesi beinleiðis konfronterað av *vekingarrørslunum*, ið byrjaðu at taka seg upp í Føroyum í 1860’ unum og 1890’ unum. Hesar fingtu tó ikki viðrák fyrrenn í 1920’ unum.¹²⁸ Tá gjørdist greitt, at dansurin sambært vekingarrørslunum hoyrði til „fordærvelsen i verden“.¹²⁹

Hendan tíðarfesting samsvarar væl við grein Kallsøys frá 1925, har hann sigur:

Fyri mær er tann tanki ófátligur, at tað í einum góðum føroyskum dansi skuldi ligið nakað ilt [...] men tó er tað ikki so sjáldsamt nú á døgum at hoyra slíka uppfatan millum manna.¹³⁰

Ført hevur verið fram, at tað ikki so mikið var dansurin sjálvur, tíansheldur kvæðini ella kvøðingin, ið førði til hesa mótstöðu, men heldur brennivínsólevnaðurin, ið fylgdi við dansinum. Hvussu beint hetta er, er sera ivasamt. Jacobsen (1995:130) heldur, at siðurin at skeinkja í dansi er rættiliga nýggjur (og brýtur í roynd og veru við uppfatanina um „kosmiska ringin“, sí 4. part), og samsvarar hetta væl við tað, ið Jóannes Patursson (1924) førir fram um at vanligt var ikki at skeinkja í dansi; einans varð skonkt til størri høgtíðirnar so sum jól, føstulávint og lívshøgtíðirnar. Tað, sum Jóannes í Króki 100 ár frammanundan nevni, er eisini í samsvar við hetta – hann metir fólk hava ov nógv at gera við at drekka og syngja tættir *í staðin fyri* at fara í føroyskan dans at kvøða.

At nakar serligur ólevnaður skal hava verið í sambandi við kvøðing og føroyskan dans, siga keldurnar frá hesi tíð – og tær eru nógv – lítið og einki um. Heldur hevur tað verið ein puristisk mótstöða ímóti tí verðsliga lívinum sum heild, ið hevur ligið til grund fyri mótviljanum hjá vekingarrørslunum.

Gerhard Hansen er av teirri fatan, at tjóðskaparrørslan og serliga málgagn tess, *Tingakrossur*, stóðu fyri varðveitslu av hesum føroyska siðaarvinum, men hetta má metast at vera ein sannleiki, ið skal takast við fyrivarni. Politiseringin av bæði

tjóðskaparrørsluni og átrúnaðarligu vekingarrørsluni¹³¹ førði, annaðhvørt tað var tilvitað ella ikki, til fleiri samanbrestir ímillum tátíðarinnar høvuðsrák innan føroyskan politikkk, har sjálvstýrisrørslan spældi uppá nationalromantisku kenslurnar, meðan vekingarrørslan fór í part við sambandsrørsluni og spældi uppá átrúnaðarligu kenslurnar. Hetta hevði við sær, at viðhaldsfólkini hjá hvørjum øðrum fóru at vilja líkjast frá – og hetta varð eisini beinleiðis heitt á tey¹³² – fólkunum í „hinum partinum“, eisini hvat viðvíkti øðrum, mentanarligum siðum; tjóðskaparfólkið fór at taka frástøðu frá átrúnaði sum integreraðum parti av lívinum, og missiðsfólkið fór at taka frástøðu frá føroyskum máli og siðum; helst meir, enn tey annars høvdu gjørt, var tað ikki fyri at vilja líkjast „mótstandarunum“ sum minst. Sostatt kann ein tosa um eitt brot á eindarmentanina hjá føroyingum, eitt brot, ið varð gróðursett seinast í 19. øld, men fekk vind í seglini eftir fyrra krígsløk.¹³³

Hinvegin skerst ikki burtur, at tjóðskaparrørslan, umframt at vilja føroyskum máli og siðaarvi tað besta, samstundis hevði við sær aðrar tónlistarligar greinar og legði dent á at geva hesum gróðrarlíkindi í Føroyum. Serliga vóru tað fleirraddaði kórsangurin og sálmayrkingin, ið hugtók. Hendan „dupultbindingin“, bæði at vilja lívga um tað føroyska og samstundis vilja virka fyri fjølbroyttum tónlistalívi, førði so aftur til eina innanhýsis kapping ímillum skaldskaparsløgini, og leingi var líkt til, at kvæðini fóru at vera við undirlutan. Tó má í hesum sambandi nevast, at ein av høvuðsmonnunum innan tjóðskaparrørsluna, Jóannes Patursson, gjørdi eitt rættiliga umfangandi arbeiði til tess at varðveita kvæðini og kvøðing. Men hann tykist hava verið nakað einsamallur í hesum stríði sínum.

Eftir krígsløk í 1945 eru aftur tílíkar áskoðanir at síggja, ið minna um tær, ið áður hava verið nevndar (sí frammanfyri):

– Flestir av hesum næmingum vóru av bygd, og tað vóru bygdinarnar, sum áttu lívið í føroyska dansinum. Men so fór at ganga aftur á hond her. Eftir seinna heimskríggj vórðu tilboðini so mong hjá ungfólki at fara til, at áhugin fyri føroyska dansinum linkaði bæði á bygd og í bý og líkt var til, at hann fór fyri bakka, um ikki neyðug tiltøk vóru gjørd.¹³⁴

Trýst elvir tó sum kunnugt til móttrýst, og hetta kann hava verið viðvirkandi til, at stig vórðu tikin til stovnanina av áhugafeløgum fyrst í 1950-árunum (1952). Hetta við at skipa áhugafeløg hevur helst røtur í klubbamentalitetinum, men tó hava dansifeløgini til allar tíðir skipað fyri almennum dansi. Limaskapur hevur við øðrum orðum aldrin verið ein fortreyt fyri at sleppa at trína dansin.¹³⁵

Sjálv endurreisnin hjá føroyska dansinum byrjaði við, at áhugað fólk, eftir at tey

høvdu eyglett feroyska dansin í Sjonleikarhúsinum, hildu átrokandi tørv vera á einum áhugafelag, og 20 teirra tóku seg síðani saman til tess at stovna eitt dansifelag.¹³⁶ Havnar dansifelag varð sett á stovn í 1952. Eftir hetta fylgdu onnur døminum, og í 2005 funnust sum nevnt 17 dansifeløg kring landið við einum meginfelag, ið fevnir um tilsamans umleið 2000 limir. Men fortreytirnar fyri feroyskum dansi vóru nú varandi broyttar. Tað, sum áður hevði verið ein partur av almenna mentanarlívinum, var, hóast dansifeløgini ikki hava noktað nøkrum atgongd, nú flutt í meiri afturlatin forum. Fólkið hava himprast við at fara uppí. Hetta hevur ført til spurningar sum:

So kunnu vit spyrja, um tann feroyski dansurin enn er feroysk fólka-mentan. Til hetta sigur Rasmus A. Joensen¹³⁷, at øll eiga vit feroyska dansin, men tað er ein sannroynd, at tað eru fá sum dansa uttan fyri feløgini. Til dømis hevur dansifelagið Tøkum Lætt skipað fyri dansi í Havn 2. jólakvöld tey seinastu árinum, har bert 10-20 fólk, ið ikki vóru limir, komu at dansa. Og hetta er í størsta býnum í Føroyum.¹³⁸

Men tó er vent burtur frá tí afturvendandi óttanum um, at feroyski dansurin, og við honum kvæðini, eru í vanda fyri at doyggja út. Nú er spurningurin „einans“, um hetta er ein eins stór fólkaogn og áður.¹³⁹ Ein avgerandi fortreyt fyri í fyrsta lagi varðveitslu og í øðrum lagi menning, hevur til allar tíðir verið upplæringin av yngra ættarliðinum í kvøðing og dansi. Men eisini her hevur hetta skaldskaparslag verið fyri mótstøðu.

5.4. MÓTSTØÐA MÓTVEGIS KVÆÐAFRÁLÆRU

Frálæran, sum áður fór fram í heimligum umhvørvi frá eldra ættarliðinum til tað unga, kann helst sigast at verða farin bakka í 1920'unum, tá ið forummið fyri dansi varð flutt frá privata til almenna umhvørvið, og dansurin so at siga gjørdist „institutionaliseraður“. Síðani tá – og ivaleyst eisini frammanundan – hava røddir verið frammi um at fáa hesa undirvísing inn um skúlagátt í fólkaskúlanum. Allar royndir at gera hetta hava verið fyri mótstøðu; bæði beinleiðis frá átrúnaðarligum sjónarmiðum, ið hava tikið áskoðanina hjá vekingarrørslunum mótvegis feroyskum dansi,¹⁴⁰ til sín, og óbeinleiðis, við tað at onnur tónlist enn kvæði og kvøðing hevur fyllt alt innihaldið í sang/tónleikalærugreinini í skúlunum.

Dansifeløgum var tó greitt, at upplæringin av børnum var ein týðandi liður í menningini av kvøðing og dansi; tað var við at eygleiða barnadans, at fyrstu stigtakarnir

finngu hugskotið til at seta á stovn áhugafelag og fóru at skipa fyri barnadansi. Onkuntíð hevur hetta verið gjørt beinleiðis í samstarvi við skúlarnar. Havnar dansifelag hevur í skjótt mong ár skipað fyri barnadansi um vetrarnar, og tað sama verður gjørt aðrastaðni. Skúlarnir hava tó verið trekir at loyva dansunum inn um skúlagátt. Tó hava einstakir skúlar skipað fyri frálæru í kvæðunum til ávís høvi, eitt nú føstulávint (sí frammanundan).

Í høvuðsheitum hevur frálæran í tónleiki (sangi) í skúlunum verið av tí slagnum, sum áður varð nevnt „skønsang“, tvs. listartónleikur, og hevur hesin nærum altíð verið tónleikur afturvið einum ávísimum ella fleiri ljóðførum. Eisini hava næmingarnir fingið undirvísing í nýtsluni av hesum ljóðførum, har umstøður hava verið til tess. Sangbøkurnar hava somuleiðis verið rúgvaðar við sangum, ið hoyrdu til kórsang, gjarna fleirradaðan, og við skaldum, ið vunnu fram saman við háskúlarørsluni.¹⁴¹ Í teimum eldru flokkstígunum varð farið yvir til enskan tónleik, og var hetta eisini vanlig frálæringartilfarið á studentaskúlunum.¹⁴²

Gjøgnumbrotið kom ikki fyrrrenn í 1997, tá ið Løgtingið samtykti eina lóg, harí kvæðunum varð veitt innivist í skúlaundirvísingini. Men aftur her hómast ein ávís mótstøða, við tað at somu fyrivarni, ið verða tikin viðvíkjandi kristnikunnleikafrálæruni til tess at vísa fyrilit fyri øðrum átrúnaðum enn tí luthersk-evangeliska, ið skúlin sambært lóg skal byggja á, verður tikin viðvíkjandi kvæðunum. Næmingarnir, ið eru fyltir 15 ár, skulu tó sambært hesi lóg geva sítt samtykki til at verða frítíknir frá frálæruni í kristnifrálæruni. Eitt tílíkt samtykki verður ikki kravt, um foreldrini ynskja frítøku fyri kvæðufrálæruni. Hetta kann tykjast eitt sindur viðvent, serliga tá ið hugsað verður um avtaluna, ið varð gjørd ímillum Mentamálaráðið (tá Mentamálastýrið) í 2001 um at kann „hvussu vit skulu gera, so hann [føroyski dansurin] verður ein natúrligur partur av tí at vera føroyingur“.¹⁴³ Hvat orsøkin er til, at lögtingið í fólkaskúlalógini síðustillar frálæru í kvæðamentan við átrúnaðarlíga frálæru, er óvist. Men ivaleyst eigur hetta at verða sæð í ljósinum av áðurnevndu metingini hjá vekingarrørslunum um, at kvøðing og føroyskur dansur hoyrdu verðsliga lívinum til (í mótsetning til sálmaskaldskap), og kann hendan áskoðan hugsast at vera beinleiðis niðurarvað frá hesi. Hetta kann tó ikki sigast við vissu.

5.5. SAMANUMTØKA AV 5. PARTI

Endamálið við hesum parti av ritgerðini var ikki at fara í dýpdina við at geva eina umfangandi viðgerð av teirri mótstøðu, ið kvæðunum hevur verið fyri ígjøgnum seinastu

øldina, men at geva eina ábending um, hvussu ávísar kreftir hava kappast við kvæðini og í einstøkum fòrum beinleiðis mótarbeitt teimum. Kreftir, hvørs virksesemi tann dag í dag enn kunnu síggjast spor eftir, og sum hava verið við til at mynda støðu kvæðanna síðstu árin. Hesi eru partur av orsökini til, at kvæði í dag eru tað, sum tey eru. Mótstøða fær sum kunnugt ikki altíð kvæðini at vikna, og í hesum fòrinum kann ein síggja júst tað øvugta; mótstøðan, kvæðini hava verið fyri, hevur í fòrum verið við til at styrkt tey. Tá ið fólk hava sæð, hvørja lagnu kvæðini hava verið við at fingið, hevur hetta skundað undir teirra arbeiði til tess at forða fyri, at júst hetta hendir. Hetta má helst eisini metast vera ein av høvuðsorsøkunum til, at óttin hjá teimum undanfarnu monnunum, ið høvdu kvøðing og fòroyskan dans kær, ikki gjørdist veruleiki; teirra eldhugaða arbeiði til tess at forða fyri, at hetta hendi, smittaði aðrar, og úrslitið gjørdi, at kvæðini allarhelst hava fingið víst enn meira ans, enn tey høvdu fingið, var teimum ikki spátt ein so vánalig framtíð.

Tann millum manna rættiliga vanliga fatanin av, at ein orsök til afturgongd kvæðanna vegna tess, at fólk tóku frástøðu til tey, var ólevnaður, ið fylgdi við teimum, eigur at vera tikin við størsta fyrivarni. Søguligar heimildir nevna nærum einki um, at meiri ólevnaður hekk uppi í framfòrslunum av fòroyskum kvæðum enn øðrum frítíðarítrivum, og slett ikki meir enn uppi í tí enska dansinum.¹⁴⁴ Heldur eigur mótviljin móttvegis fòroyska dansinum og kvæðunum at verða skiltur sum eitt útslag av átrúnaðarligari puritanismu, ið gjørdi seg galdandi saman við framvøkstrinum av vekingarrørslunum, sum rakti nærum alt verðsligt lív, og so hevur henda fatan so at siga hingið við, tá ið tað kom til dans. Her skal tó skjótast uppi, at vekingarrørslunum heldur ikki dámdi hin enska dansin nakað serligt.

Tað er sostatt eitt samanspæl av kapping við aðrar mentanarformar, sum saman við eini puritistisk-átrúnaðarligari áskoðan, sum bæði hevur gjørt gróðrarumstøðurnar hjá kvæðunum truplari, men samstundis hevur verið við til at elva til mótttrýst, ið hevur gjørt, at kvæðini fingi eina endurreisn. Aldargamla kvæðatraditióinin má tó sigast at vera farin fyri bakka; men einans fyri at geva pláss fyri innovatióin. Ikki viðvíkjandi kvæðunum og teirra innihaldi, men við atlitum at frálæru og innlæring, framfòrslum og forummum.

6. Samanumtøka og niðurstøða

Endamálið í hesi bók hevur verið at gjørt eina meting av støðuni hjá kvæðum í føroyskum skaldskapi. Hvussu tað ber til, at kvæði hava vunnið sær eina serstøðu, ið táttar í at vera tjóðarskaldskapur Føroya. Roynt hevur verið at rokkið hesum máli ígjøgnum triggjar tilgongdir; staðfesting av uppruninum hjá kvæðunum og teirra útbreiðsluhátti av fyrstan tíð; uppbygnaðinum av kvæðunum – her verður hugsað um teir byggisteinar, ið hava fingið kvæðini at gingið væl og tískil fallið fólki lætt at taka til sín; og til endans ein meting av ytru karmunum, ið kvøðingin hevur havt. Harumframt varð eisini í stuttum nortið nakað við ta mótstøðu, kvæðunum hevur verið fyri ígjøgnum tíðirnar.

Upprunin til kvæði og kvøðing í Føroyum hevur verið nakað, sum leingi hevur verið kjakað um, bæði innan søguvísindi, málvísindi og fólkalívsfrøði. Í hesum høpi eru serliga 2 ástøði, ið hava verið serstakliga populer; fyrra ástøðið metir, at kvæðini eru komin umvegis Noreg einaferð umleið 14. øld. Ábendingarnar um hetta eru mentanarsambondini Føroya og Noregs ímillum um hetta mundið, og verður hetta styrkt av, at hendingagongdin í elsta varðveitta føroyska kvæðnum, sannsøguliga *Margretu kvæðnum*, gekk fyri seg stutt frammanundan hesi tíðini. Tað seinna, at kvøðing er komin til Føroya langt frammanundan, umvegis Skotland og/ella bretsku oyggjarnar, og hetta er farið fram heilt afturi í landnámstíðini. Mentanarárinini haðani hava helst verið munandi sterkari, enn fólk vanliga ímynda sær. Tá ið hesi ástøði, sum kunnu tykjast mótstríðandi, skulu viðgerast, slepst ikki undan, at keldutilfarið fyri fyrra ástøðinum er munandi størri í vavi og eisini meiri umfatandi og fjøltáttað. Men hetta er sjálvsagt, við tað at keldurnar frá landnámstíðini og fram til Føroyingasøgu eru sera fáar í samanbering. Harumframt eru tær fáu keldurnar, ið tala fyri seinna ástøðinum, rættiliga sterkar og kunnu tykjast sannlíkar. Ein møgulig niðurstøða kann tí vera, at hesi bæði ástøði als ikki eru mótsetningar, men at ein formur fyri kvøðing kann hava verið virkin í Føroyum frammanundan kristningini. Hesin hevur tó neyvan verið heilt tað sama, sum í dag skilst við kvøðing, men hetta kann sjálvsagt einans gitast um, av tí at skaldskapurin hevur verið munnborin. Eitt nýggjari ástøði, ið tykist rættiliga sannlíkt, verður framsett av granskaranum Bennett D. Hill: Kvøðing, sum

vit kenna hana í dag, hefur helst havt sín uppruna í islamiskari mentan, sum vann sítt fyrsta fótafesti í Evropa í Andalusia í 11. øld. Haðani spreiddist hann norðureftir til Fraklands, har hann varð sameintur við dansin, ið helst hefur verið ein forfaðir til annan av ella báðar dansirnar *espringale* og *carole*. Fólkalívsfrøðingar eru á einum máli um, at fronsk mentan hevði sera stóra ávirkan á andslív í Evropa í 13. øld, og tískil spreiddist eisini hendan samanrenning av kvæðum og dansi úr Fraklandi til bæði Noreg, Onglands og Skotlands. Hvønn veg hon síðani er komin til Føroya, er ivasamt, men helst er hon farin umvegis Noreg og hefur vunnið fótafesti í Føroyum einaferð í 13. øld ella stutt seinni. Hetta ástøðið verður undirbyggt av einum meiri málsøguligum háttalagi til tess at tíðarfesta kvæði; málføringurin Magne Myhren kemur til hesa somu tíðarfesting við at nýta málsøguna sum amboð.

Eftir at hava gjørt greitt, hvussu og nær kvæðini helst hava verið gróðursett í Føroyum, stóð eftir at kanna, hvat fyri innaru viðurskifti í kvæðunum hava talað til almenningin. Føroyska kvæðalagið er, hóast sín uppruna úr kvøðing aðrastaðni, serstakt á fleiri hættir. Verður hugt at ørindisbygnaði, er eingin ivi um, at „vanligu“ kvæðini (t.e. tey, sum nú verða framsett sum ferreglað) upprunaliga hava verið bygd upp sum 2×7 herðingar við endarími og ikki 4+3+4+3, sum skriftfesta ímyndin annars kann geva eina ábending um. Hendan ímynd er helst íkomin við øðrum, somuleiðis skriftfestum, samtíðarskaldskapi sum fyrmynd – aloftast donskum og norskum vísnum, og móguliga eisini sálmmum, og er hetta ikki gjørt fyrrenn langt seinni. Eftir hvørt ørindi verður vanlig framført eitt niðurlag, sum hefur við hendingagongdina at gera, men í hesum føri er nakað av permutatiónum farin fram innan kvæðini; sama kvæðið kann væl hava ymisk niðurløg í ymiskum variantum, og sama niðurlag kann nýtast í fleiri kvæðum. Av hesum seinna ber somuleiðis til at leggja til merkis yvirorðnaðar tematiskar kvæðabólkar – sonevndar *cyklusar* ella *kringlur*.

Strukturelt fylgja nógv tey flestu kvæðini sama mynstri, nevniliga innleiðslu → dramatisering → framseting → samanbrestir → útleiðslu (enda), og ger hetta mynstrið nýtslu av serligum mnemoteknikki til tess at stuðla framsetaranum í síni framførslu. Hvat hesum viðvíkur, hava serstakliga formlar verið av týðningi. Hóast ein av røttum kann siga, at ikki nógv er gjørt við at viðgera føroysk kvæði í altjóða høpi, so hefur tó nakað verið gjørt á formlaøkinum. Granskarnir Milman Parry og Albert B. Lord, sum av álvara settu hol á formulgransking við støði í jugoslaviskari kvøðing, hava vunnið sær sera stóra hevd á hesum øki. So stóra, at teirra lærusetningar hava verið myndlar hjá flestøllum seinni granskarum. Her íkemur ein trupulleiki, við tað at føroysku kvæðini ikki liva upp til tey krøv, ið hesir granskarar seta sum reglur fyri,

hvat kann verða roknað sum munnborin skaldskapur. Wayne O’Neil kemur í 1970 til ta niðurstøðu, at tá ið føroysku kvæðini ikki sambært allýsing Parrys og Lords lúka treytirnar fyri at kunna roknast sum munnborin skaldskapur, so er hetta vegna eina „too narrow a reading of Parry and Lord“. Patricia Conroy kemur 4 ár seinni til eina líknandi niðurstøðu. Her noyðist ein tó at vera varin; Parry og Lord gjørdur formulallýsingina við jugoslaviskum skaldskapi fyri eyga, og tá ið hon ikki passar heilt til føroysk viðurskifti, so er tað ikki tí, at man ikki lesir Parry og Lord rætt. Orsøkin er heldur, at granskingarøkini eru ymisk – føroysku kvæðini hava heilt einfalt ikki sama stranga reglusemið sum tey jugoslavisku kvæðini, tíansheldur eddukvæðini. Tó slepst ikki undan, at Parry og Lord hava fatur í einum sera týðningarmiklum evni, tá ið tað kemur til kvæðagransking við atliti at strukturi, men heldur enn at royna at tillaga ástøði teirra, er eitt betri hugskot at bróta upp úr nýggjum og gera eina nýggja formulallýsing við støði í tí verandi kvæðatilfarinum. Hetta var sjálvsagt ikki gjørligt, meðan føroyska kvæðamentanin enn var livandi, men nú, tá ið nýskapan (í høvudsheitum) ikki hendir innan kvæðayrking, er gjørligt at koma við einari eftirrationalisering av formlayrking. Í hesi ritgerð varð roynt við hesum uppskoti: Ein formul er ein semantisk eind, sum verður regluliga tikin í nýtslu undir somu metrisku umstøðum til tess at greiða frá eini (givnari) hugmynd, og var hetta uppskot havt í huga, tá ið farið varð undir at kanna føroysku kvæðini fyri formulstilfeingi.

Hetta skuldi sýna seg at vera fruktargott arbeiði; føroysku kvæðini eru sera ríkað við formlum. Ein av niðurstøðunum, ið komið varð fram til, var, at formlarnir, tá ið tað kom til føroysk viðurskifti, kunnu býttast upp í minst seks bólkar, nevnliga *innleiðsluformlar*, *ífulluformlar* (við fyrivarni), *flutningsformlar*, *kvøðuformlar* ella *vælkumuformlar*, *vaksandi endurtøkur* og *endaformlar*. Bólkurin flutningsformlar, ið var tann mest umfangandi, kundi víðari býttast upp í undirbólkar *siglingsformlar*, *reiðformlar* og *komuformlar*. Afturat formlunum er føroyska kvæðatilfeingið ríkað við øðrum føstum endurtøkum, sum tó ikki greitt kundu flokkast sum formlar, t.d. hvat viðvíkti beinleiðis talu og persónum. Eitt annað av áhuga, ið kom fram í hesi kanning, var fyrbrigdið *staðbundnir* formlar; formlar, ið eru avmarkaðir til partar av landinum, sum dømið um reiðformulin í Sandoyarbók sýndi. Hetta fyrbrigdi kundi verið áhugavert at arbeiðt víðari við.

Sum áður nevnt, hefur heldur avmarkaða granskingin av føroyskum kvæðum verið rættað serstakliga mótvegis formlunum. Eitt av endamálnum hefur fevnt um royndir at mótprógva ástøðinum um „Zersingen“, t.e. at kvæðini eru vordin stigvíst niðurbrotin, so hvørt sum almúgan enduryrkti tey. Mest framherjandi orsøkin til hetta ástøðið er, at fremmand elementir, ið ikki hoyra heima í frásøgnunum, vinna

sær veg inn í kvæðini, umframt sjálvsagt, at formultilfeingið verður avskeplað og ófullfíggað. Her tykist, sum um ávísir granskarar hava verið heldur skjótir at venda sær frá hesum ástøði. Á ein hátt sýnist, sum um teir royna at bera í bótufłaka fyri føroysku kvæðini við at royna at undirminera Zersingen-ástøðið. Herímillum er Francis Gummere, ið vísti á, at kvæðayrkingin (her var tó havd í huga táttayrkingin) í Føroyum enn var livandi í byrjanini av 20. øld, at kvæðabólkurin tískil ikki er afturlatin fyri innovatió, og tískil ikki var úrslitið av stigvísari niðurbrotning, men heldur av enduryrking. Her er helst rættari at viðurkenna, at kvæðini í ávísan mun *eru* avbronglað – skilt á tann hátt, at innlæntu elementini lata seg identifisera, og at man veruliga *kann* ávísa formulfragmentir í teimum, ið benda á avskepling undir endurtiknu framförlunum. Her eigur dentur helst heldur at vera lagdur á ta sannroynd, at í føroyskari kvæðatraditió eru formellu viðurskiftini ikki eins týðningarmikil sum tað at fáa kvæðið at ganga væl. Hetta kann væl hava ført við sær, at um minnið skal hava svikt ein skipara, hevur hesin kunnað enduryrkt manglandi partin, soleiðis at hetta fall væl innundir tær metrisku umstøðurnar og uttan at bróta framförluna av, og verður ein tilíkur heldur roknaður sum ein góður skipari, av tí at hann megnar at yrkja seg burturúr einari annars fastlæstari stöðu, enn tað øvugta. Ein kann harumframt eisini ímynda sær, at skiparin við vilja kann hava broytt einstakar fastar vendingar, júst fyri at fáa variatió, í framförluna. Serliga vanligt tykist hetta vera innanfyri formulfamiljuna *vaksandi endurtøkur*, men eisini tá ið aðrar formulfunktióir eru tengdar at hesum, umframt møguliga í fleiri øðrum fòrum, har sami formul verður nýttur í sama kvæði. Tá ið hetta er sagt, má tó sigast, at kritikarnir av Zersingen-ástøðinum í fleiri fòrum kunnu hugsast at hava havt grein í sínum máli. Hetta kann serliga hava gjørt seg galdandi, tá ið viðhaldsfólkið av Zersingen-hugsanini einans hava havt skriftfestu útgávarnar av kvæðunum at meta eftir; hesar innihalda tíanverri eitt stórt tal av feilum, sum eru íkomnir í útgevingarprosessini, og sum ikki eru at finna í handritunum, og tískil ikki geva eina mynd av kvæðunum, sum tey hava verið at hoyrt.

Hvat viðvíkur innihaldi og frásagnum, slepst ikki undan at koma til ta niðurstöðu, at *kappakvæðini* mugu sigast at útgera „flaggskipið“ innan føroysk kvæði. Hesi eru tey flestu, tey størstu í vavi, tey, ið oftast eru at hoyra á gólvi, og tey, ið mest ríkað eru við formlum.

Harnæst koma *riddarakvæðini*, og kann hetta tulkast sum, at kvæðarnir og dansifólkið hava verið serliga hugtikin av kappa- og riddarabrogdum. Spurningurin um, hvørt ein her kann tosa um eitt slag av intertekstualiteti ímillum kvæði er eisini í sær sjálvum eitt áhugavert fyribrigdi, ið átti at verið givið størri gætur.

Ein høvuðsorsøk til, at føroysku kvæðini hava vunnið sær so stóra innivist í føroysku

mentanini, má sostatt sigast at liggja í teimum sjálvum. Ríka formultilfeingið og vælkendi metrikkurin hevur gjørt tað gjørligt hjá kvøðarunum at enduryrkt fólkakæru frásagnirnar á ein hátt, sum tey frammanundan kendu sum part av teirra mentan. Tað var eisini eitt innara eyðkenni, nevnliga orðatilfeingið, ið vakti áhugan hjá granskarum fyri føroyska málinum, og tískil kunnu kvæðini tilskrivast ein stóran part av heiðurinum fyri, at føroyskt yvirlivdi sum mál. Uppá longri sikt hevði tað við sær, at føroyskt gjørdist skriftmál, og eisini her høvdu kvæðini sín beinleiðis leiklut. Hetta „beit seg sjálvan í halan“, við at kvæðini vóru útgivin á skrift. Uttan at taka dagar ímillum, hvørt hetta var betri ógjørt ella ikki, skerst ikki burtur, at fyri munnbørnu kvæðatraditióinina varð hetta helst mønustingurin, men fyri sjálva kvøðingina hevði tað tann týðning, at kvæðini sluppu út til fólk, sum áður ikki høvdu havt høvi til at lært seg tey.

Eftir hesa viðgerð av, hvussu kvæðini í roynd og veru síggja út og virka, hvørjar virkismiðlar tey gera nýtslu av, og hvørjir faktorar hava talað til tey, ið framføra, er eftir at gera eina viðgerð av ytru karmunum hjá kvæðunum. Hesir hava verið, og eru enn, um ikki tann mest týðningarmikla, so ein sera týðningarmikil orsök til útbreiðslu og undirtøku kvæðanna.

Spurningurin um kvæði sum tjóðarskaldskap føroyinga hoyrir til í hesum høpi. Hetta má tó helst síggjast sum ein sosial konstruktión heldur enn ein samrunnin partur av tjóðskapi føroyinga, men er tó ikki minni týðningarmikið fyri tað. Tá ið farið varð undir at vekja Føroyar tjóðskaparliga – ikki at skilja sum ein tilvitað gongd – var, eins og flestalla aðrastaðni, sett fokus á siða- og mentanararv, og her vórðu kvæðini sjálvsagt í eini serstöðu. Men neyðugt er at hava fyrilit fyri, at tað í roynd og veru var tjóðskaparrørslan, ið tók kvæðini til sín og ikki øvugt. Havast má eisini í huga, at eindarmentan føroyinga um hetta sama mundi stóð fyri hóttafalli, og tískil hevur tað verið náttúrligt hjá tjóðskaparrørsluni at taka kvæðamentanina til sín, fyri á tann hátt at kunna hevda sín egna føroyskleika, móttvegis teimum heldur fremmandakendu nýggju rørlunum. Heldur enn at rokna kvæði og kvøðing sum part av føroyskum tjóðskapi við øllum teimum konnotatiónum, ið liggur í hesum, er helst rættari at rokna tey sum part av føroyska samleikanum. Hetta skal skiljast í tí ljósi, at kvæði, kvøðing og føroyskur dansur eru *fólkalívsfrøðilig* føroysk fyrbrigdi heldur enn tjóðskaparlig – *politisku* undirtónarnir eru í kvæðahøpi „kunstigir“.

Til kvæðanna ytru eyðkenni slepst á ongan hátt uttanum føroyska dansin. Hesin hevur helst fylgt kvæðunum frá byrjan í føroyskum høpi, og hesi bæði eru nú at rokna sum nærum samrunnir partar av somu sök. Tá ið sagt verður *nærum*, so er hetta at

skilja soleiðis, at føroyski dansurin „einans“ er høvuðsmiðilin, ið tikin verður í nýtslu at formidla kvæði. Aðrir hættir eru at gera hetta, sum ritgerðin eisini viðger, og sum kunnu hugsast at geva føroyska dansinum kapping, tá ið tað ræður um at útgera ytru karmarnar hjá kvæðunum. Men tó skerst ikki burtur, at ígjøgnum søguna hava føroyski dansurin og kvæðini livað í einari symbiosu, og eru ikki sørt ávirkað hvørt av øðrum.

Arvtakarin hjá troubadourinum, sum helst kann tilskrivast ein stóran part av heiðurinum – um ikki allan heiðurin – fyri, at kvæðini komu til Føroya, *skiparin*, hevur til eina og hvørja tíð verið høvuðspersónurin í føroyskum dansi. Tá ið ført hevur verið fram, at kvøðing í Føroyum verður framförd av einum „*dancing horde*“, týðiliga við negativum undirtónum, er hetta ein pástandur uttan hald í veruleikanum. Kvæði hava í veruleikanum verið framförd undir rættiliga skipaðum umstøðum, og eftir føstum reglum, og eru flestu nýggjari granskarar á einum máli um, at høvuðspersóninum, skiparanum, skal tilskrivast størstiparturin av æruni fyri hetta. Hesin hevur notið eina virðing fyri góða avrik sítt, og vanvirðing, var avrikið ikki so gott, sum dansifólkið hevði væntað, og venjingin hjá skiparanum kravdi fleiri ár av nærlagni til tess at gerast ein góður skipari, ella enn betri, ein *kvæðakempa*. Tískil kann tosast um eina føroyska *kvæðatraditióin*, ið umfatar føroyskan dans, sum øll onnur kvøðing í roynd og veru hevur verið venjing til.

Mentanarbyltingin miðskeiðis og í seinnu helvt av 19. øld, sum fylgdi í kjalarvørrinum av sluppfiskiskapinum, gjørdi at føroyski dansurin stóð fyri skotum og varð raktur bæði beinleiðis og óbeinleiðis av einari heilari rúgyvu av árinum uttanífrá. Fyri tað fyrsta kom dansurin „í útlegd“, við tað at hann varð fluttur frá privatsferuni til serstøk dansihøli. Fyri tað næsta gjørdust kvæðini skriftfest, og harvið byrjaði munnliga kvæðatraditióin so smátt at doygja út. Fólk góvu skriftfestu kvæðunum stórri ans og mettu hann hava meir autoritet enn munnligu frásagnirnar; nakað, ið er heilt vanligt í vesturlendskari mentan.

Ungdómsuppaling hevur altíð verið ein týðandi liður hjá kvøðingini, og tá ið formidlingin frá eldra til yngra ættarliðið sá út at vera við at fara fyri bakka, tá ið dansurin varð fluttur frá privatsferuni til dansistovurnar, birtist aftur tann ævigi ulmandi óttin um, at føroyski dansurin og við honum kvæðini fóru at fara fyri bakka. Hetta skuldi tó vísa seg enn einaferð at vera ein ov dapurskygd hugsan. Og tó. Ikki hevur verið frítt, at kvæðini og dansurin hava verið fyri mótgongd, eisini beinleiðis. Serliga undranarverd kann áskoðan vekingarrørslunnar á hendan siðaarv tykjast, men hendan kann móguliga skiljast betri, um ein tekur hædd fyri puritansku fyrimyndunum, ið vóru galdandi, tá ið rørslunnar vunnu sær fótafesti í Føroyum.

Hendan puritanisma eru nú minkað, men áskoðanin á kvæði kann væl hava hingið við. Enn meira undrunarverd er áskoðanin hjá nútíðarinnar politisku kreftunum í Føroyum, sum í fólkaskúalógini frá 1997 á ein hátt tykjast at analogisera kvøðing og føroyskan dans við átrúnað í serligum „undantøkugreinum“ í hesi lóg, við at geva teimum somu viðferð í lógini. Hetta kann møguliga betri skiljast, um ein nýtir somu frágreiðing sum viðvíkjandi vekingarrørslunum, men um tað veruliga fyriheldur seg soleiðis, kann ikki sigast við fullari vissu.

Seinasti parturin av ritgerðini viðger serliga átrúnaðarligu áskoðanirnar á kvøðing og føroyskan dans. Hesin parturin er mest at fata sum ein ávísing á, at kvæðini hesa seinastu øldina ikki longur kunnu metast at vera partur av einari føroyskari eindarmentan longur, í og við at hendan eindarmentan ikki finst longur.

Í nýggjari tíð er tó í ein ávísan mun farið frá fatanini um føroyska dansin sum symbiotiskan part av kvæðunum og øvugt. Kvæði eru farin at verða framförd á aðrar hættir; sum popptónleikur og sum sjónleikur. Hetta kann tulkast sum ein metatekstuellur háttur at útfylla holið eftir teimum nú vantandi innovatiónsmøguleikanum. Tá ið ikki ber til at yrkja kvæði av nýggjum, er farið yvir til at framføra tey á annan hátt. Ein kann personifisera kvæðini og siga, at tey *vilja* verða útsett fyri innovatión; teimum tørvar at vera í menning til tess ikki at gerast keðilig. Saman við stovningini av áhugafeløgnum, ið byrjaði í 1952 og hevur vundið uppá seg líka síðani, eru hesir nýggju útryksformar við til at birta nýtt lív í kvæðini og halda teimum í hevd. Bæði hendan nýhugsan og økti áhugin fyri traditionellu kvøðingini er við at tryggja, at kvæði og kvøðing ikki missa undirtøku sína í føroyska samfelagnum, ið annars hevur verið líkt til við regluligum millumbilum. Hetta er endurreisn kvæðanna.

Fylgiskjal 1:

YVIRLIT YVIR FORMLAR OG PARALLELLØRINDI Í GONGU RÓLVUS KVÆÐI (CCF 29 A):

Yvirlitið er skipað á tann hátt, at uttast til vinstru er ørindisnummar tilskilað, síðani sjálvt ørindið, og til høgru tey parallellu ørindini í I. bindi av *Føroya kvæði*, har ein samsvarandi ørindisregla er at finna. Er talan um ein formul, verður ørindisreglan/-reglurnar undirstrikað/ar, sbr. vanligum framferðarhátti í formlatilvísingum. Er talan ikki um fult samsvar, verður staðið, har samsvarið vantar, undirstrikað við einari brotnari linju, meðan tey orð, ið eru eins, verða undirstrikað við einari óbrottnari linju. Somuleiðis verður tann kvæðaørindisregla, har samsvarið ikki er fullfíggað, skrivað við skákskrift í tilvísingini. Stendur ørindisreglan ikki við skákskrift, merkir hetta, at hon neyvt tann sama sum í *Gongu Rólvs kvæði*.

Tilvísingarnar svara allar til útgávuna av *Føroya kvæði* hjá Chr. Matras og N. Djurhuus (Kbh. 1951-63). Ørindisreglurnar eru merktar *a*, *b*, *c* og *d*, svarandi til ávikavist 1., 2., 3. og 4. reglu í ørindunum. Finst formulin meir enn eitt stað í sama varianti av sama kvæði, verða ørindisreglurnar, har hann finst, settar í []. Bindistrika merkir, at hann er at finna í øllum teimum millumliggjandi ørindunum, umframt teimum báðu nevndu. Dømi:

28E-6d	merkir, at formulin er at finna í kvæðinum CCF 28 (Trøllini á Hornalondum), varianti E, ørindi 6, regla 4.
2F-[4a; 7a-9a]	merkir, at formulin er at finna í kvæðinum CCF 2 (Ragnars kvæði), varianti F, í reglu 1 í ørindunum 4, 7, 8 og 9.
10D-1a	skákskriftin merkir, at formulin er ikki stavrátt eins í kvæðinum CCF 10 (Risín í Hólmgørðum), varianti D, ørindi 1, reglu 1.
•	merkir, at ørindisreglan ikki er at finna aðrastaðni í I. bindi av <i>Føroya kvæði</i> .

Er ørindisreglan ikki at finna í øðrum kvæðum í I. bindi av *Føroya kvæði*, men aðrastaðni í hesum sama varianti av *Gongu Rólvs kvæði*, er hetta at meta sum ein formul. Í slíkum førum verður tilvísingin sett í { }.

Ør.: Ørindisreglur:**Paralellar tilvísingar:**

1	<u> Eg veit eina rímuna</u> <u>inni hefur ligið leingi,</u> <u>Ingibjörg hefur os fróðskap kent</u> <u>at ríma um reystar dreingir.</u>	6A-1a; 8C-1a; 10A-1a; 10C-1a; 11A-1a; 11B-1a, 14B-2a; 27B-1a; 27C-2c; 10D-1a 6A-1b; 8C-1b; 10A-1b; 10C-1b; 11A-1b; 11B-1b. {29A-2a} 10A-1d; 10C-1d; 29A-2b
2	<u>Ingibjörg hefur os 'Frøsnir' kent</u> <u>at ríma um reystar dreingir,</u> <u>fornar kempur av Nøriki,</u> <u>sum gitið man verða leingi.</u>	{29A-1c} 10A-1d; 10C-1d; 29A-1d {29A-3a} 9B-98b; 28E-6d
3	<u>Fornar kempur av Nøriki,</u> <u>sum dømíni hava stór,</u> <u>lótu byggja ein feigan knørr</u> <u>mánað fyri jól.</u>	{29A-2c} • • {29A-4b}
4	<u>Teir lata byggja ein feigan knørr</u> <u>mánað fyri jól,</u> <u>nevndur er teirra stýrismaður,</u> <u>hann eitur Snørrí fót.</u>	{29A-3c; 29A-5c} {29A-3d} 16C-30c; 6B-3d 10A-Nb; 14F-Nb; 16A-4d; 16B-2d; 16CII-4d; 23D-102d; 27A-45d; 27B-[53d; 71d]; 27C-48d; 65d
5	<u>Illgerðsteinur og Ódnarbjørn,</u> <u>báðar kann eg nevna,</u> <u>lata byggja ein feigan knørr,</u> <u>til Grønlands vilja stevna.</u>	{29A-30a} ífulluregla {29A-3c; 29A-4a} •
6	<u>Brøður fóru á skógvar burtur</u> <u>eina morguntið,</u> <u>funnu har eitt fagurt træ,</u> <u>teir lata knørr av smíða.</u>	2B-[4a; 8a-12a]; 2F-[4a; 7a-9a.] • • •
7	<u>Knørrur varð bygður á Nørdmýri,</u> <u>gott var í honum evni,</u> <u>átjan alin og fjørutí</u> <u>var kjølurín millum stevni.</u>	{29A-8a} • • •
8	<u>Knørrur varð bygður á Nørdmýri,</u> <u>slíkur var eingin í forðum,</u> <u>átta fótur og tríati</u> <u>var breiddin millum borða.</u>	{29A-7a} • • •

- 9 Teir lótu byggja feigan knørr, {29A-10a}
fagrau og so fríðan, {29A-[10b; 124b] }
bæði við bondum og bugsprytum, {29A-10c}
kongi góvu teir síðan.
- 10 Lótu byggja Grønlands knørr, {29A-9a}
fagrau og so fljótan, {29A-[9b; 124b] }
bæði við bondum og bugsprytum, {29A-9c}
teir bóðu kong væl njóta.
- 11 Knørrur flýtur for bryggjusporða •
við sínum *gylta brandi, 7A-2b; 7B-2b; 10D-62b; 19A-14b; 24B-70b; 24C-77b;
27B-74b; 30AII-139d; 30D-54b
- eingin hevur tilíkur flotið •
fyri kongins landi. •
- 12 Snørrí kemur inn árla morgun, 18A-26a; 23B-108a; 23B-114a; 23D-26a; 23D-99a;
24A-23a; 24A-31a; 24B-40a; 24C-43a; 28A-5a+6a;
28C-4a
- konur man hann grøta, 26A-71b
»Hvør sum siglir Grønlandsfjørð,
26A-71c; 26B-63c
ymist man honum mæta. 26A-71d; 26B-63d
- 13 Løgdu inn í Íslandi, •
høvdu mangt at kvitta, •
fullgóðan høvdu teir viljan til •
formonnum at skifta. •
- 14 Teir komu seg so síðla dag, 2B-27c; 2B-48c; 2D-33c; 2E-34c; 2F-40c; 16A-[103a-
104a]; 16CII-[52a-53a]
alt var fólk á geingi, {29A-111b}
har kom fram ein gamal maður (6A-42a); 25A-1c; 25C-1c
við ungum syni í hand. {29A-111d}
- 15 Har kom maður av bergi fram, 27A-14c; 27B-[18c-19c]
Máur æt hann á Mýri:
•
»Ger væl við mín yngsta son,
•
hann kann væl knørrí stýra!« •
- 16 Hildu undan Íslandi •
úr tí havnarlagi, •
tóku inn unga Gonguról, •
hann kemur nú fyrst í kvæðið. •

- 17 Tá var veður á sjónum hart, 14A-[7a-9a; 13a]; 14B-[8a-9a; 12a-13a; 17a-18a];
14C-[13a-14a; 17a-18a]; 14D-[9a-11a; 14a; 16a; 19a;
24a]; 14E-[5a-6a]; 29A-18a
- Rólvur setst við stýrið,
vundu segl í húnar hátt,
- og fram gekk knørrurin dýri.
- 18 Tá var veður á sjónum hart, 14A-[7a-9a; 13a]; 14B-[8a-9a; 12a-13a; 17a-18a];
14C-[13a-14a; 17a-18a]; 14D-[9a-11a; 14a; 16a; 19a;
24a]; 14E-[5a-6a]; 29A-17a
- sveinar halda í hand,
Ísland er sum fuglur at sjá
aldan fjalir land.
- 19 Vindur kom av rustum niður,
tað brakar í súðum hátt,
seggur seg við grunnið veður
bæði dag og nátt. 22F-16b
- 20 Báran brýtur, Ísland trýtur,
hurrar í hvørjum streingi,
aldan breyt í bæði borð,
allvæl dugdu dreingir
- 21 Tá var veður á sjónum hart, 14A-[7a-9a; 13a]; 14B-[8a-9a; 12a-13a; 17a-18a];
14C-[13a-14a; 17a-18a]; 14D-[9a-11a; 14a; 16a; 19a;
24a]; 14E-[5a-6a]; 29A-17a
- ódnin mátti kallast,
so stýrir hann Gøngurólvur
at hvørgum borði halla. 14C-8b
14C-[8c; 13c-14c; 17c-18c]
14C-[8d; 13d; 17d]
- 22 Fingu ein so stóran sjógv, 27A-[17a-18a]; 29A-23a
Rólvur stóð við stýrið,
aldan breyt í [h]umbora hátt,
tá bliknaðu dreingir dýrir.
- 23 Fingu ein so stóran sjógv, 27A-[17a-18a]; 29A-22a
øllum tókti undur
seglini fullu á bunkan niður,
togini gingu sundur. 2F-34b; 8A-55b; 10A-29b; 10D-50b; 11A-100b;
12Aa-62b; 12Ab-60b; 12B-90b; 12C-96b; 14A-38b;
14B-39b; 14D-47b; 27A-18b
27A-[17c-18c]
27A-18d

- 24 Tā tók at bendast í breiðum báti,
skulvu borð og bitar,
sleipaðu norð í Trøl[la]botn,
gekk teim súrt við slítar.
- 25 Risín kemur úr fjalli oman,
trívur um stavnar báðar:
»Eg eigi vík og havnarlag,
hvør vil sínum ráða.«
- 26 Tað var fyrsti av teirra monnum
skyldi upp at ganga,
hann varð kiptur av tilju niður,
snarliga misti anda.
- 27 Tað var annar av teirra monnum
skyldi upp at gá,
hann varð kiptur av tilju niður,
deyður fell hinum hjá.
- 28 Harra Gud í himmiríki
verði við teirra neyð,
tríhundrað manns á knørri doyðu,
treyt hvørki drekka ei breyð.
- 29 Eg fái ei við orðum greint,
hvat teir alla hefti,
tá svav fátt á teirra mál,
tríggir livdu eftir.
- 30 Illgerðsteinur og Ódnarbjørn
og Gongurólur tann triði
laða gull í barm á sær,
teir ganga frá deyðum liði.
- 31 Hvør er treyður frá vørildar eyð
uttan fyri mín vanda,
laða gull í barm á sær,
teir ræð[u] frá skipum ganga.
- 32 Gingu fullar átta dagar,
frysti jøkilstræti,
hvør sum kemur í tilíka neyð,
hann missir gleði og kæti.

•
•
•
•

28A-13a; 28B-14a; 28C-14a; 28D-[7a-8a]; 29A-111a
28B-14b; 28C-14b
28B-14c; 28C-14c
28B-14d; 28C-14d

„vaksandi endurtøka“: 14A-30a; 14B-33a; 14C-42a;
14D-40a; 14F-35a; 27E-13a
•
•
•

„vaksandi endurtøka“: 14A-31a; 14B-34a; 14C-43a;
14D-41a; 14F-35a; 27E-13a
{29A-26b}
•
•

10A-27a; 18B-34a
•
•
•

•
•
•
•

{10C-35c; 10D-33c; 16CI-3a; 29A-5a}
{10C-35d; 10D-33d; 16CI-3b}
{29A-31c}

•
•
{29A-30c}
•

{29A-37a}
{29A-37b}
{29A-37c}
•

- 33 Niður settist Illgerðsteinur, {29A-38a}
kólna tók hendur og fótur. {29A-38b}
 »Tað sær eg,« segði Gongurólur, {29A-38c}
biður tess ikki bótur.« {29A-38d}
- 34 »Verður tær tess eyðið {29A-39a}
tú kemur til Nørkis heim, •
heilsa báði vinum og frændum, {29A-39c}
kannst tú málagrein. •
- 35 Her gravi eg mítt gull og silvur,¹⁴⁵ {29A-40a}
rað man ongan saka.« {29A-40b}
Tá kvaðst við á baki hansa: {29A-40c}
»Eg skal burtur taka.» {29A-40d}
- 36 Tí svaraði Gongurólur 2A-3a; 2B-[73a; 79a]; 2CII-29a; 2D-67a; 2F-[62a; 67a];
 9A-[87a-88a]; 9B-[8a; 94a-95a]; 10A-9a; 12B-64a;
 14A-36a; 14B-[14a; 26a; 38a]; 14D-[45a-46a; 69a];
 16A-[30a; 65a; 110a]; 16B-[38a; 50a; 54a]; 16CI-32a;
 19A-52a; 19B-88a; 23B-[25a; 26a]; 23B-[42a; 44a-
 45a]; 24B-[23a; 51a; 59a; 61a]; 23D-[8a; 32a; 66a;
 68a-69a; 74a-76a; 78a; 82a; 83a]; 25B-[16a; 19a;
 25a-26a; 40a]; 25C-[28a-29a; 43a]; 26A-[28a; 61a-
 62a; 67a; 70a-71a; 94a]; 26B-[51a; 53a; 63a]; 27B-7a;
 27C-32a; 28B-46a; 28C-[41a; 46a]; 29A-[41a; 46a;
 115a; 123a]; 30AI-[6a; 20a; 26a-28a]; 30AII-98a;
 30B-[11a; 13a; 21a; 40a; 66a; 76a]; 30D-6a; 19a;
 24a; 26a; 38a; 62a; 102-103a; 107a; 114a-115a].
bukkaði niður til knæ: {29A-41b}
»Svori tann eið á mína trú, 8C-52c; 10D-52c; 19A-11c; 23B-55c; 26A-96c; 16A-
 113c; 29A-[41c; 73c; 95c; 98c; 101c; 108c; 117c]
nú havi eg byrðar tvær.« „*vaksandi endurtøka*“: {29A-41d}
- 37 Gingu fullar átta dagar, {29A-32a}
fryst við jøkilstíg, {29A-32b}
hvør sum kemur í tilfika neyð, {29A-37c}
hann lær ikki allan tíð. {29A-[118d-119d]}
- 38 Niður settist Ódnarbjørn, {29A-33a}
kólna tók hand og fót. {29A-33b}
»Eya meg,« segði Gongurólur, {29A-33c}
»tú biður tess ikki bót.« {29A-33d}

- 39 »Verður tær tess eyðið,
tú kemur til Nøríkis líð,
heilsa bæði vinum og frændum,
tú lov ikki roysni mítt. {29A-34a}
•
{29A-39c}
•
- 40 Her gravi eg mítt gull og fæ,
tað man ongan saka. {29A-35a}
Tá kvaðst við á baki hans: {29A-35b}
»Eg skal burtur taka.« {29A-35c}
{29A-35d}
- 41 Tí svaraði Gongurólur,
bukkar niður til kníggja: (*sí tilvísing til orindi 36, reglu a.*)
»Svøri tann eið á mína trú, {29A-36b}
nú havi eg byrðar triggjar.« 8C-52c; 10D-52c; 19A-11c; 23B-55c; 26A-96c; 16A-113c; 29A-[36c;73c;95c;98c; 101c; 108c; 117c]
„vaksandi endurtøka“: {29A-36d}
- 42 Tá eykast honum Gongurólvi
meiri angist og vandi,
tá ræð hann í átjan dagar
í kolmyrkri ganga.¹⁴⁶ •
•
•
6A-34d
- 43 Rólur gekk tá átjan dagar,
langa leið og drúgva, •
eld sá hann í fjalli brenna 6B-9b; 18B-10b; 29A-105d
høgar neistar flúgva. 18B-10c
18B-10d
- 44 Grevur hann gull í sterkan heyggi, {29A-45a}
tekur nú trøllum at þanna; {29A-45b}
»Ligg aldur og allar ævir, {29A-45c}
njóti tín eingin manna.« •
- 45 Grevur hann gull í sterkan heyggi, {29A-44a}
tekur nú trøllum at blóta; {29A-44b}
»Ligg her aldur og allar ævir, {29A-44c}
eingin skal tín njóta!« •
- 46 Tí svaraði Gongurólur: (*sí tilvísing til orindi 36, reglu a.*)
»Úti má ikki standa, •
hvørt her byggja trøll ella fólk, •
eg fari her inn at ganga.« •
- 47 Rólur gekk skálan inn,
sum stór sat kona við eld.
»Veşælur vættur, dvølst hjá mær, {29A-48a}
og verm tín frosin feið! {29A-48a}}

- 48 Vesælur vættur, dvölst hjá mær, {29A-47c}
og verm tín frosin bein, {29A-47d}
kemur hann Rosmar risin heim,
•
hann sprytar teg upp á tein!« •
- 49 Hon reiv av honum frosna váð,
•
setti at eldi at dasta,
•
glerið lá um beinini niðri,
•
ei var í gulli glæstrað. •
- 50 »Tað sær eg á tínum eygum,
•
tó at tú ert av menskum monnum,
•
sig mær frægur eiti títt,
16B-16c; 26A-28c
og hvaðani ert tú av sonnum.« *16B-16d; 26A-28d*
- 51 »Eg eri alin í Íslandi 19A-8a
við allskyns mekt og prýði,
{29A-93b}
nevndan hoyrði eg faðir mín,
•
Máur æt hann á Mýri.« •
- 52 »Er hann so sannur faðir at tær, {29A-53a}
sum tú hevur fyrri mær nevnt, {29A-53b}
ónt hevur teg av leiðini borið,
•
óbeint hevur tú stevnt. •
- 53 Er hann so sannur faðir at tær, {29A-52a}
sum tú hevur fyrri mær svarið, {29A-52b}
samborin eru vit systkin tvey,
•
bæði til kalls og konu. •
- 54 Eg eri so von við trøllagleim,
•
angur kann eg ikki virða,
•
mær er vandi til handar komin,
•
hvar skal eg, Rólv, teg hirða?« •
- 55 Førdi hon hann í skinnini grá,
•
hon hevði [ei] onnur klæði,
•
mældi hann so í tætta urð,
•
sum hann í steini væri. •
- 56 Rólvur liggur í urðini,
•
lýðir á trøllatáttum,
•
oman ruddu dalir og fjøll, {29A-57a}
tá ið risin kom heim á náttum. {29A-57b}

- 57 Oman ruddu dalir og fjöll,
tá ið risin kom heim á kvöldi,
enntá tóktist Gongurólvr
liva við lítið veldi. {29A-56c}
{29A-56d}
(25C-75c)
•
- 58 »Eg gangi ekki so út og inn,
eg kenni ekki beiskum brondum,
Hilda hefur tú krásir veitt,
tú greið tær snart á hondum.« {29A-[62a; 66a] }
{29A-62b; 29A-66b}
{29A-66c}
{29A-66d}
- 59 »Hvat skal mær til krásir vera
uttar á hurð at hitta,
eg havi ekki krásir at veiða tær,
tú kannst tað ekki kvitta.« {29A-63a}
•
•
•
- 60 »Mann havi eg á reki funnið,
hojr meg Hildan svinna,
eg tapri ein av hundrað tólv,
eg kann hann ekki finna. {29A-61a}
•
{29A-61b}
•
- 61 Mann havi eg á reki funnið,
tapr havi eg ein av tólv,
tá stóð eg fyrri aftan stýrið,
eg hoyrði nevndan Rólv. {29A-60a}
{29A-61c}
•
•
- 62 Eg gangi ekki so út og inn,
eg kenni beiskum ranni,
tað er í mítt helli komið
eittans bein úr manni.« {29A-[58a; 66a] }
{29A-[58b; 66b]}
•
•
- 63 »Hvat skal mær til krásar vera,
heima siti eg ein,
kráka fleyg yvir ljóar í dag,
hon feldi mannabein. {29A-59a}
•
{29A-[64a-65a]}
{29A-65b}
- 64 Kráka fleyg yvir ljóar í dag
við mannabein í munni,
hon kastaði tað inn, eg kastaði tað út,
tað snarasta sum eg kundi. {29A-[63c; 65a]}
•
{29A-65c}
•
- 65 Kráka fleyg yvir ljóar í dag,
hon feldi mannabein,
hon kastaði tað inn, eg kastaði tað út,
eg var ekki til tess sein.« {29A-[63c; 64a]}
{29A-63d}
{29A-64c}
•

- 66 »Eg gangi ekki so út og inn,
eg kenni ekki beiskum brondum,
Hilda hefur tú krásir veitt,
tú greið tær snart av hondum.« {29A-[58a; 62a] }
{29A-[58b; 62b]}
{29A-58c}
{29A-58d}
- 67 Tekur hon hendur um risans háls
og kallar hann sötan sín:
»Hvussu mundi tær verið við,
kom her bróðir mín?« •
•
•
•
- 68 »Kannst tú mæ'r hann heilan greiða,
kvöðst so við at víkja,
»eg skal svörja tær tryggan eið,
eg skal hann ekki svíkja. {29A-69a}
{29A-69b}
{29A-69c}
•
- 69 Kannst tú mæ'r hann heilan greiða,« {29A-68a}
kvöðst so við at vera, {29A-68b}
»eg skal svörja tær tryggan eið, {29A-68c}
eg skal honum einki gera.« •
- 70 Setir hon Rólv á risans knæ, {29A-71a}
við so lítlari prýði,
ikki var klappan á holdi mjúk,
tað brotnaðu bein í síðu. •
•
•
- 71 Tekur hon Rólv av risans knæ, {29A-70a}
hon setir á hellisgól:
»Tað stendst ei barni klappan tín,
fáum kannst tú hógv.« •
•
•
- 72 Hon bar honum fram oksalær, {29A-[73a; 116a-117a]}
alt við ongan `vanda,
Rólvur kendi fagligt merki
á hesum kosti standa. •
•
•
- 73 Hon bar honum fram oksasiðu, {29A-[72a; 116a-117a]}
betur kundi hann ikki velja, {29A-[108b; 117b]}
svøri tann eið á mína trúgy,
tá kvaðst Rólvur at selja. 8C-52c; 10D-52c; 19A-11c; 23B-55c; 26A-96c; 16A-
113c; 29A-[36c; 41c; 95c; 98c; 101c; 108c; 117d]
{29A-117d}
- 74 Ragnar nevndi tann grima risa
nógv hevði gull at ráða,
hann hefur knørr í fjallið sett
við sínar brøður báðar. •
(16A-13b)
{29A-75a}
•

- 75 Hann hefur knørr í fjallið sett,
ið ein vildi yvir ráða,
so fór hans yndi at,
hann drap sínar brøður báðar.
- {29A-74c}
•
•
•
- 76 Rólyur kemur út árla morgun
rívur skruv frá eygum,
hann sær knørr í fjallið settan
bundnan við bondum beygum.
- 2D-90a; 2E-1a; 19A-[25a; 5a-56a;62a]; 23B-16a;
23D-40a; 28A-40a; 28B-[37a-38a]; 30A-[36a-37a]
•
•
•
- 77 Rólyur hugsar við sjálvum sær,
trøllini tey eru sterk,
hevði tað menskur maður gjørt,
tá var tað eitt roysnisverk.
- 8A-5a
•
•
•
- 78 Seks vetur var hann í Trøllabotnum
í tí risans ranni,
inntil tann hin sjeýnda ¹⁴⁷
tá legði hann ást við Svannu.
- {29A-120a}
{29A-120b}
5B-[33c; 34a]; 8A-[52c-53c]; 16B-[40c; 41a]; 16CII-
[45c; 46c; 47a]; 19A-[48c; 49c; 50a]; 27A-[76c-77c];
29A-[107c; 120c]
{29A-120d}
- 79 Tað var um ein halgan dag,
hon gongur fyri risan at standa:
»Eg veit tær einki betri ráð,
tú flyt hann burtur av landi!«
- 24B-3a; 24C-4a; 30AII-106a
•
•
•
- 80 Risin eigur ein bøttan bjálva,
man meg rætt um minna,
har vóru átjan kobbasinur,
aldunshúðir tvinn[a].
- 19A-16b; 23D-66b
•
•
- 81 Tekur hann Rólv á bak sítt upp,
gullkistu íhjá,
bar hann so til strandar oman
mót teirri bylgju blá.
- {29A-107a}
•
•
•
- 82 Átjan dagar við grunnið veður,
glymur á hamrahúðum,
hann kom ei [í] moyggjaland,
fyri sólin roðar á búðum.
- 20A-37b
•
•

- 83 Tá var dagur í havsbrúnni, {29A-84a}
Rólvur tók at troytast, {29A-84b}
aðrari hendi beltið skar {29A-84c}
bjálva av sær at löysa. {29A-84d}
- 84 Tá var dagur við havsbrúnni, {29A-83a}
Rólvur tók at hašta, {29A-83b}
aðrari hendi beltið skar {29A-83c}
bjálva av sær at kašta. {29A-83d}
- 85 »Eg havi ført teg á land so gott, {29A-86a}
aftur ljóti eg at venda, 25A-12b
kvendi teg við ástum leiða, •
lukku man teg henda. •
- 86 Eg havi ført teg á land so gott, {29A-85a}
tú sært sól og mána, •
eg bjóði teg fyri sannan Gud, •
tú nevni ikki jomfrú *Svannu.« •
- 87 So runnu tár av risans kinn •
sum høgi av hvøssum æli: •
»Far væl Rólvur, Uppsál[a]jall, 8A-[35c-36c]; 18A-40a; 18B-37a
eg brúki ikki við teg vælir!« •
- 88 »Takk havi tú, fostra mín, •
tú flutti meg til manna, •
tá ið tú kemur í hellið títt, •
tú heilsa ungu Svannu.« •
- 89 Tá ið tú kemur mitt á leið, •
tú lít teg upp í eystur, •
har manst tú tá drotning síggja, •
hon gevur tær fullgott treyst.« •
- 90 Risin leit í sólargagn, •
hann náddi ikki fram at ganga, •
stendur í miðjum Íslands havi, •
merkir stóran dranga. •
- 91 Inn kom ein av ternunum, 2D-42a; 2E-40a; 16CI-29a
sigur friðum frá: 2D-42b; 2E-40b
»Eg sær mann á borgararm {29A-92a}
miklan í brynju blá.« {29A-92b}

- 92 »Sætt tú mann á borgararmi,
miklan í brynju blá,
leiðið mér hann í hallina inn,
nú vil eg hann sjá«!
- {29A-91c}
{29A-91d}
•
24B-4d
- 93 Rólvur gekk í hallina inn
við allskyns mekt og...(!),¹⁴⁸
bjarta brúður við borðið situr,
spyr eftir navn hvat eitur.
- {29A-93b}
•
•
- 94 Rólvur hevði vanan tann,
ið hann hevði fyrr,
uttarlaga sessin tók
ytst við hallardy.
- •
•
•
- 95 Fyrstu nátt í borgum svav
á ríku frúur armi,
svørji tann eið á mína trúgv,

ei brast moyggjarnavn.
- „*vaksandi endurtøka*“: {29A-[98a; 101a]}
{29A-[98b; 101b]}
8C-52c; 10D-52c; 19A-11c; 23B-55c; 26A-96c; 16A-
113c; 29A-[36c; 41c; 73c; 98c; 101c; 108c; 117c]
{29A-101d}
- 96 Árla var um morgunin,

sól tók fagurt at...(!),

upp stóð Rólvur og klæddi seg,
allar vilja hann... (!),
- 2A-47a; 2B-[6a; 69a; 86a]; 2CII-[22a-23a]; 2D-[37a;
54a; 78a]; 2F-6a; 59a; 73a]; 6A-6a; 6B-48a; 7A-[20a;
32a]; 7B-[20a; 32a]; 8A-[1a; 27a; 63a]; 8C-35a; 9A-
[35a; 85a]; 9B-36a; 10A-24a; 10B-39a; 10C-44a;
10D-40a; 11A-66a; 12Ab-51a; 14C-50a; 16B-86a;
16CI-80a; 19B-1a; 26A-77a; 26B-[72a-73a]; 29A-
[99a; 102b]
2A-47b; 2B-[6b; 69b]; 2CII-[22b-23b]; 2D-[54b;
78b]; 2F-[6b; 59b]; 6A-6b; 6B-48b; 7A-[20b; 32b];
7B-[20b; 32b]; 8A-[1b; 27b; 63b]; 9A-[35b; 85b]; 9B-
36b; 10A-24b; 10B-39b; 10C-44b; 10D-40b; 11A-66b;
12Ab-51b; 14C-50b; 16B-86b; 16CI-80b; 19B-1b;
26A-77b; 26B-[72b-73b]; 29A-[99b; 102b]
{29A-[99c; 102c]}
{29A-[99d; 102d]}
- 97 Summar vildu slíta hans hár,
og sumar fyri bakkan kasta,
uttan frúgvín Lindinimjáv,
hon bað ikki Rólv so lasta.
- {29A-[100a; 103a; 104a]}
{29A-[100b; 103b]}
{29A-[100c; 103c; 104c]}
{29A-[100d; 103d]}

- 98 Aðra nátt á borgum svav
á ríku frúur síðu,
svørji tann eið á mína trúgv,

hans hendur fóru ei víða.
- 99 Árla var um morgunin,
sól tók fagurt at roða,
upp stóð Rólvur og klæddi seg,
allar vilja hann fjóna.
- 100 Summar vildu slíta hans hár,
summar fyri bakkan kasta,
svaraði frúgvín Lindinmjáv:
»Hví munnu tit Rólv so lasta?«
- 101 Tríðju nátt í borgum svav,
á ríku frúur arm,
svørji tann eið á mína trúgv,

at nú brast moyggjarnavn.
- 102 Árla var um morgunin,
sól tók fagurt at.. (!),
upp stóð Rólvur og klæddi seg,
allar vildu .....(!).
- 103 Summar vildu hann á gálgan føra,
summar fyri bakkan kasta,
uttan frúgvín Lindinmjáv:
»Hví munnu tit Rólv so lasta?«
- 104 Summar vildu hann á gálgan føra,
summar ríva hans hár,
uttan frúgvín Lindinmjáv,
hon fellir fyri hann tár.
- 105 »Heintið mær Skúgv av Stokkanesi

við sítt nevið blúgvva,
hann skal flyta Rólv yvir hav
so langa leið og drúgv!«
- „*vaksandi endurtøka*“: {29A-[95a; 101a]}
{29A-[95b; 101b]}
8C-52c; 10D-52c; 19A-11c; 23B-55c; 26A-96c; 16A-113c; 29A-[36c;41c;73c;95c; 101c; 108c; 117c]
•
- (*sí tilvísing til orindi 96, reglu a.*)
(*sí tilvísing til orindi 96, reglu b.*)
29A-[96c; 102c]
29A-[96d; 102d]
- {29A-[97a; 103a]}
{29A-[97b; 103b]}
{29A-[97c; 103c; 104c]}
{29A-[97d; 103d]}
- „*vaksandi endurtøka*“: {29A-[93a; 98a]}
{29A-[93b; 98b]}
8C-52c; 10D-52c; 19A-11c; 23B-55c; 26A-96c; 16A-113c; 29A-[36c; 41c; 73c; 95c; 98c;108c; 117c]
{29A-101d}
- (*sí tilvísing til orindi 96, reglu a.*)
(*sí tilvísing til orindi 96, reglu b.*)
29A-[96c; 99c]
29A-[96d; 99d]
- {29A-[97a; 100a; 104a]}
{29A-[97b; 100b]}
{29A-[97c; 100c; 104c]}
{29A-[97d; 100d]}
- {29A-[97a; 100a; 103a]}
•
{29A-[97c; 100c; 103c]}
•
- 21A-2c; 24A-4c; 24B-4c; 24C-5c; 27A-10c; 29A-30D-46c
•
•
6B-9b; 18B-10b; 29A-105d

- 106 Har kom fuglur, sum fyrr varð nevndur, •
settist har á jørð, •
hvar hann kemur á víðan vøll, •
hann merkir eftir spor. •
- 107 Tók hann hann á bak sítt upp, {29A-81a}
seks dagar mundi hann renna, •
inntil tann hin sjeýnda 5B-[33c; 34a]; 8A-[52c-53c]; 16B-[40c; 41a]; 16CII-
[45c; 46c; 47a]; 19A-[48c; 49c; 50a]; 27A-[76c-77c];
29A-[78c; 120c].
tá mundi hann Tróndheim kenna. •
- 108 Hann sá flóta ein feitan oksa, {29A-109a}
betur kundi hann ikki velja, {29A-[73b; 117b]}
svøri tann eið á mína trúgv, 8C-52c; 10D-52c; 19A-11c; 23B-55c; 26A-96c; 16A-
113c; 29A-[36c; 41c; 73c; 95c; 98c; 101c; 117c]
gammurin kvaðst at selja. {29A-[73d; 117d]}
- 109 Hann sá flóta ein feitan oksa, {29A-108a}
kvaðst ei frá at fara, •
setti hann á tað hægsta fjall •
í Tróndheimi var. •
- 110 Hann hevur so leingi á leiðini verið •
burtur frá kristnum monnum, •
hann sá ikki svartan fugl •
á hvítum snjófonnum. •
- 111 Rólyur kom úr fjalli oman, 28A-13a; 28B-14a; 28C-14a; 28D-[7a-8a]; 29A-
25a.
alt var fólk at ganga, {29A-14b}
møtti hann síni sælu systur •
við ungum syni í fangi. {29A-14d}
- 112 Hann kom ikki fyrr til Tróndheims múr •
enn alt [var] fólk á máli, •
sveinar trongdu kall í durum, •
hann gekk óræddur í skála. •
- 113 »Í fjallinum fjaldi eg mikið gull, •
fáan veit eg mín maka, •
hvør sum mær í durum treingir, •
eg unni honum væl at taka.« •

- 114 Kongurinn talar til sínar menn,
biður teir allar tuga:
»Gevið kalli ljóð um stund,
hann kann frá ferðum sigla!«
- 24B-24a
24B-24b
•
•
- 115 Tí svaraði Gongurólur,
ræður so orðum byrja:
»Fyrst er at geva manni mat
og síðan tíðindi spyrja.«
- (*sí tilvísing til orindi 36, reglu a.*)
12Aa-45b; 12Ab-43b
24B-24c; 24C-27c
24B-24d; 24C-27d
- 116 Tey bóru honum fram oksalær,
flykkini tól av svíni,
tunnubreyð og laksir sjey
og bollaskál av víni.
- {29A-[72a-73a; 117a]}
•
•
•
- 117 Tey bóru honum fram oksasíðu,
betur kundi hann ikki velja,
svøri tann eið á mína trúgv,
rá kvaðst Rólvur at selja.
- {29A-[72a-73a; 116a]}
{29A-[73b; 108b]}
8C-52c; 10D-52c; 19A-11c; 23B-55c; 26A-96c; 16A-
113c; 29A-[36c; 41c; 73c; 95c; 98c; 101c; 108c]
{29A-[73d; 108d]}
- 118 »Oftum havi eg í vási verið,
stundum uppi í ský,
hvør sum míni fótspor stígur,
lær ikki allan stund.¹⁴⁹
- {29A-119a}
{29A-119b}
{29A-119c}
{29A-37d; 119d}
- 119 Oftum havi eg í vási verið,
stundum niðri á grunn,
hvør sum míni fótspor stígur,
lær ikki allan stund.
- {29A-118a}
{29A-118b}
{29A-118c}
{29A-37d; 118d}
- 120 Seks vetur var eg í Trøllabotnum
í tann risans ranni,
inntil hann hin sjevnda¹⁵⁰
rá legði eg ást við Svannu.
- {29A-78a}
{29A-78b}
5B-[33c; 34a]; 8A-[52c-53c]; 16B-[40c; 41a]; 16CII-
[45c; 46c; 47a]; 19A-[48c; 49c; 50a]; 27A-[76c-77c];
29A-[78c; 107c]
{29A-78d}
- 121 Tríggjar nætur á Moyggjaland,
fari til dømar at taka,
har við bygdist heimurin,
at kvendi fekk sin maka.»
- •
•
•

122	<u>Svaraði signaður Ólavur kongur,</u> bæði við bold og ræði: »Um tú livir annaðslíkt, eg gevi tær kost og klæði.«	24D-44c; 30B-49a • 28E-35c •
123	<u>Tí svaraði Gongurólvur,</u> <u>gerst nú ný[t]ur drongur:</u> »Fáið mær prest og skrifta mær, eg vil ikki liva longur.«	(<i>sí tilvísing til orindi 36, reglu a.</i>) 24D-47b • •
124	Nevndu teir tann unga Rólv, <u>fagran og so fríðan,</u> tá ið hann kom úr funti upp, tá læt hann sítt lív.	• {29A-[9b; 10b]} • •
125	Tí varð hann kallaður Gongurólvur, eingin hestur hann bar, <u>kinnin var reyð sum hummarklógy,</u> <u>tá ið sólin roðar í kav.</u>	• • 24D-29c; 30D-28c 25B-[11d; 20d; 47d]; 25C-[11d; 52d]

Fylgiskjal 2:

YVIRLIT YVIR KVÆÐASEKVENSAM Í BRÚSAJØKILS KVÆÐI (CCF 25 A-C):

A	B	C	
1	1	1	Innleiðsla
2	2	2	
	3	3	
3	4	4	
4	5	5	
5	6	6	Dramatisering
	7	7	
6	8	8	
	9	9	
7	10	10	
	11	11	
	12	12	
8	13	13	
9	14	14	
	15	15	
10	16	16	
	17	17	
11	18	18	
12	19	19	
13			
	20	20	
	21	21	
		22	
		23	
		24	
14	22	25	

15	23	26	<i>Samrøða ímillum Ásbjörn og Brúsajökul</i>
16			
17	24	27	
	25	28	<i>Brúsajökul letur hellið aftur</i>
18	26	29	
19	27	30	<i>Bardagi</i>
20			
21			
22			
	28	31	
	29	32	
	30	33	<i>Ásbjörn doyr</i>
	31	34	<i>Sveinarnir hoyra um deyða Ásbjörns</i>
	32	35	
	33	36	<i>Heimferð</i>
	34	37	
	35	38	
	36	39	<i>Ormar verður leiddur inn í kvæðið</i>
	37	40	<i>Samrøða</i>
	38	41	
	39	42	<i>Ormar talar við Ólav kong</i>
	40	43	
	41	44	<i>Áminning</i>
	42	45	
		46	
23			
24	43	47	<i>(endurtøka)</i>
	44	48	
25	45	49	<i>Ormar leggur at hjá Brúsajökli</i>
	46	50	
	47	51	<i>Ormar talar við sveinarnar</i>
	48	52	
(27)	49	53	<i>Gongur niðan til hellið</i>
	50	54	
	51	55	<i>Rópar á Brúsajökul</i>
	52	56	

(26)	53	57	<i>Berjist við kettuna</i>
28	54	58	
29	55	59	
30	56	60	
31	57	61	<i>Berjist við 15 troll</i>
(38)	58	62	
32	59	63	
33			
(35)	60	64	<i>Ormar talar við Brúsajökul</i>
(34)	61	65	
36			
	62	66	
		67	
		68	
		69	
		70	
		71	
37	63	72	<i>Bardagi</i>
39	64	73	
40			
	65	74	
45	66	75	<i>Ormar „rívur kjöt og skegg“</i>
46	67	76	
47	68	77	<i>Brúsajökul talar</i>
48	69	78	
49			
	70	79	<i>Brúsajökul doyr</i>
50			
51			
52			
	71	80	<i>Ormar tekur gullið hjá Brúsajökli</i>
	72	81	
(41)	73	82	<i>Útgangur</i>

Fylgiskjal 3:

YVIRLIT YVIR ÚTGÁVUR AV FØROYSKUM KVÆÐUM

Yvirlitið, sum í høvuðsheitum byggir á *Kvæða- og vísuskrá* hjá Jeffrei Henriksen (1992) við einstökum dagføringum, er skipað í tíðarrøð eftir útgávuári, og fevnir um meginpartin av tí prentaða føroyska kvæðatilfarinum (tvs. yvirlitið umfatar ikki evnisviðgerðir av kvæðum¹⁵¹), ið komið er út á prent, bæði útgávur av stökum kvæðum, útgávum í størri heildarverkum, og kvæðasøvn. Umframt tær í yvirlitinum nevndu útgávur finst ein hópur av óprentaðum handritum, bandaupptökum o.líkn., ið ikki er givið út, men er at finna á søvnum ymsastaðni í Norðurlondum, umframt í privatari varðveitslu. Harumframt eru fleiri kvæði prentað í føroysku bløðunum (t.d. *Føringatíðindi*, *Fuglaframi*, *Dimmalætting*, *Sosialurin*, *Dagblaðið*, *Tingakrossur* og *14. september*) og í tíðarritum (t.d. *Fróðskaparrit*, *Útiseti*, *Mondul* og *Varðin*). Hesi eru heldur ikki tikin við í yvirlitið.

Útgávuár:	Útgevvari:	Heiti á útgávu:
1822	H. C. Lyngbye	Færøiske Kvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt
1853-1976	Svend Grundtvig	Danmarks gamle Folkeviser (DgF)
1884		Kvæði um Ormin Langa.
1884		Fuglakvæði
1890		Karlamagnusar kväje ædla Rólands kväje. Gaipatáttur.
1890		Karlamagnusar kväje ædla Rólands kväje. Runsevalsstry.
1891	V. U. Hammershaimb	Færøsk Anthologi I
1892	Jakob Jakobsen	Fuglakvæði med forklarende anmærkninger
1898	J. C. J. (?) (ums.)	Grindavísan
1901	Hjalmar Thurén	Dans og Kvaddigtning paa Færøerne
1902	Jóannes Patursson	Gunnleygs kvæði

1908	Hjalmar Thuren	Folkesangen på Færøerne
1910	A. C. Evensen	Kvæðabók I
1911	A. C. Evensen	Lesibók ¹⁵²
1916-17		Politiskir táttar I-IV
1922-45	Jóannes Patursson	Kvæðabók I-V
1923	Hjalmar Thuren & H. Grüner-Nielsen	Færøske Melodier til danske Kæmpeviser
1929	Richard Long	Fuglakvæði
1931-39	H. Grüner-Nielsen	Nyindsamling af færøsk Folkemusik
1934	Jóannes Patursson	Táttabók I
1934	H. Grüner-Nielsen	Færøske Folkemelodier
1939	Christian Matras	Svabos færøske visehaandskrifter
1942	Ernst Krenn	Føroyar-Studien.
1945	H. Grüner-Nielsen	De færøske kvadmelodiers tonalitet i middelalderen
1951		Danske Kæmpe og Folkeviser
1951-53	Christian Matras	J. H. Schröders optegnelse af Sjúrdar kvæði
1951-72	Svend Grundtvig og Jørgen Bloch (/Chr. Matras & N. Djurhuus)	Corpus Carminum Færoensium / Føroya kvæði, bd. I-VI
1952	Dávur Magnussen & Jóannes av Skarði	Kvæði, vísur og táttar
1960	Sverri Egholm	Kvæðabókin I
1963	Poul Eide	Stígum fast
1963		Brynhildar táttur
1963		Brynhildar táttur og Høgna táttur
1966	Jakob Jakobsen	Poul Nolsøe, lívssøga og yrkingar
1966-78	Marius Johannesen	Tættir I-V
1966-84		Lesibók til 2.-10. skúlaár
1967	Føroya Banki	Fruntatáttur
1968-82	Jóannes í Króki (Richard Long)	Sandoyarbók I-II
1969	V. U. Hammershaimb	Savn
1969	V. U. Hammershaimb	Færøiske Kvæder, 2. útg.
1974	Janus Mohr	Lív og lutir
1974-75	Óli Dahl et al.	Vit fara upp á gólv I-IV

1975	Karl og Marianne Clausen	Ándelig visesang på Færøerne
1975	Elsebeth Vestergaard	Feðgarnir Miðgerða Poul og Poul Johannes
1977	H. J. Højgaard	Føroysk songløg
1978		The Types of Scandinavian Medieval Ballad
1979	Astri Luihn	Føroyskur dansur
1979	Jóannes Patursson	Føroysk kvæði, 2. útg.
1980	J. Enni et al.	Grør so fagurt
1981		Vísur til brúðardans, 3. útg.
1981	Ólavur Clementsen	Søga og skemt av Sandi
1986	Bjarni Vestergaard & Adolf V. Hansen	1000 ár eftir bardagan við Hjørungavág
1987	J. Berg	Óli Jespersen
1987		Jákup á Møn
1988		Jómsvíkingar
1988		Símunartáttur
1995	Kristian Blak et al.	Alfagurt ljóðar mín tunga.
1995	Andrias í Norðradali	Rímur og frásagnir
1995	Marianne Clausen	Hundredesyv-visebogen
1996	Michael Chesnutt og Kaj Larsen	Føroya kvæði, bd.VII
1996	Sverri Egholm	Nýggja kvæðabókin I
1997	Sverri Egholm	Nýggja kvæðabókin II
1998-	Emil Thomsen	Føroya kvæði bd. 1-40 (í gerð)
2003	Marianne Clausen	Føroya kvæði, bd. VIII.
2003	Eivind Weyhe	Í miðjum grasgarði

TILVÍSINGAR:

- 1) Sí t.d. greinina „Sjúrdur, vølvurnar og Eddan“ í Listastevnublaðnum 2002, s. 5.
- 2) Tað er frá hesi umtalu Syvs, at vísubrotini eru kend. Vísubrotini sjálvi fórust allarhelst í eldsbruninum í Keypmannahavn í 1728 (Rasmussen 1987:68).
- 3) Worm skrivar soleiðis: Ex Faroensibus insulis hæc ad me delata, A° 1639 („úr føroysku oyggjunum er mær greitt frá í árinum 1639“; Helgason 1924:30).
- 4) Helgason 1924:31ff.
- 5) Debes 1673:307f. Her eftir Helgason 1924:30.
- 6) Hamre 1944:60
- 7) Matras 1969:418f.
- 8) Andreassen u/ár.
- 9) Myhren 1981:57.
- 10) Myhren 1981:56.
- 11) Debes 2000:94.
- 12) Her eftir Schier 1994:39. Skrivað umleið 50 ár eftir Svabo.
- 13) Men øvugt heldur Hammershaimb um heimstað Jóannesar í Króki, at „Svært rigt er også forrådet af kvæði i Sandur“ (Schier 1994:39).
- 14) Schier 1994:40. Sitatið er úr Hammershaimbs „Meddelelser fra en Rejse på Færøerne i 1847-48“ í Antiquarisk Tidsskrift, útgivið av Det kongelige nordiske Oldskrift-Selskab, Kbh. 1846-1848.
- 15) Síðstnevndi hjálpti eisini til við arbeiðnum við Føroya kvæði.
- 16) Kallsoy 1925:66. Høvundsins áherðsla.
- 17) Sí til dømis blaðkjak í Dimmalætting, mars 2000.
- 18) Conroy 1974:3.
- 19) Fromm 1980.

- ²⁰⁾ Hví einstaklingaavrik Sjóvarbóndans ikki eru tikin við her, er óvist. Hetta hevur kanska verið roknað sum eitt undantak til meginregluna.
- ²¹⁾ Hill 2000:375.
- ²²⁾ Bennett D. Hill er Ph.D. í søgu frá Princeton University, og er professari í søgu við Georgetown University.
- ²³⁾ Upplýsingarnir stava frá Menocal, M. R.: *The Arabic Role in Medieval Literary History*, University of Philadelphia Press, Philadelphia 1990, s. IX-XV og 27-33.
- ²⁴⁾ Orðið troubadour stavar eisini frá andalusiskum *trabar* (at syngja), ið aftur stavar frá arabiskum *taraba* (Ibid.).
- ²⁵⁾ Ibid., egnar áherðslur.
- ²⁶⁾ Esmark & McGuire 2000:199.
- ²⁷⁾ Vilhelm 9. livdi 1027-1127 (Ibid.).
- ²⁸⁾ Møguliga úr Onglandi umvegis Skotland uttan Noreg sum millumlið. Arge (2002) metir, at sambandið tann vegin hevur verið munandi meira ferðað, enn vanligu verður hildið. Hinvegin er sum nevnt nógv, ið bendir á, at kvæðini hava norsk „fingramerki“ á sær.
- ²⁹⁾ Debes 2000:96f.
- ³⁰⁾ Tarnovius 1950:76. Her eftir Andreassen 1992:137f.
- ³¹⁾ Sí <http://www.slaid-ring.fo>, undirsíðan „Dansisøga“.
- ³²⁾ Chesnutt & Larsen 1996:14.
- ³³⁾ Chesnutt & Larsen 1996:16.
- ³⁴⁾ Í skrivi, nevnt „Skrivelse af 14 December 1872 til professor Grundtvig fra Directionen for den grevelige Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse“.
- ³⁵⁾ Yvirlitið er fingið til vega úr Chesnutt & Larsen 1996:30,32.
- ³⁷⁾ Samanber Conroy 1974:50.
- ³⁸⁾ Sí Barnes, Michael: Grammatical instability in Faroese Ballads and written Faroese, úr Tradisjon og Samfund, Festskrift til professor Olav Bø, 1978, s. 231f.
- ³⁹⁾ Til dømis áðurnevnda sitat hjá Kallsoy (1925:66).

⁴⁰⁾ Sum dæmi kunnur nevnast „Fuglakvæðið“ v/Per Frost (1995) og „Ormurin Langi“ v/»Týr« (2001). Síðstnevnda hefur umframt stóra heimliga undirtøku vunnid stóra viðurkenning á útlandskum pallum.

⁴¹⁾ T.d. gjördu 6.-7. flokkur í skúlunum á Ziskatrøð og við Ósánna í Klaksvík eina tílka útferð til Noregs í 1992.

⁴²⁾ Fyribils bókaummæli, skrivað av Hans Jacob Debes. Dimmalætting 24.10.2001.

⁴³⁾ Conroy 1974:23.

⁴⁴⁾ Ibid. Egin undirstriking.

⁴⁵⁾ Her verður sæð burtur frá teimum yngru, skrivligt framleiddu kvæðunum sum t.d. Ormurin Langi, Viljorm Cornus, Brettis kvæði o.ø. Hesi bera týðiliga brá av at vera úrslit av skrivligari traditiún og eru meiri „fullkomin“ í kvæðahøpi, hvat viðvíkur metrikki, rímsniði osfr.

⁴⁶⁾ Verður nýtt í Andreassen u/ár:7f.

⁴⁷⁾ Sambært Conroy 1974 (op.cit.) eru umleið ¾ av kvæðunum í Føroya kvæði av hesum slagnum.

⁴⁸⁾ Andreassen u/ár:8.

⁴⁹⁾ Conroy op. cit.

⁵⁰⁾ Andreassen u/ár:18.

⁵¹⁾ Andreassen u/ár:20.

⁵²⁾ Parry, Milman: „Studies in the Epic Technique of Oral Verse-Making I: Homer and the Homeric Style“, Harvard Studies in Classical Philology (1930), her úr Andersen 1985:5. Leggjast skal tó merki til, at her verður tosað um sonevndan homeriskan skaldskap (Homeric poems). Parry letst á ongum sinni sum um hansara formhugtak er universelt.

⁵³⁾ Sagt á ein annan hátt, so hoyra formlarnir til eitt eldri málsøguligt stig; eitt stig, sum kann vera trupult at tíðarfesta neyvt, av tí at eftirtíðin (t.e. tíðin ímillum at formlarnir vóru gerandismál og ein eftir øðrum umstøðum nærri definerað *terminus ante que*) eisini kann hava tikið teir við nær sum helst. Sí Myhren 1981:48.

⁵⁴⁾ Conroy 1974:11f.

⁵⁵⁾ O’Neil 1970:59-68.

⁵⁶⁾ Andersen 1985:32f.

⁵⁷⁾ Andersen 1985:92ff, Conroy 1974:35ff.

- ⁵⁸⁾ Hetta er ikki tað sama sum Flemming Andersen nevnir *introductory formulas*.
- ⁵⁹⁾ Samanber CCF 2B, ør. 6, 69 og 86 við CCF 2D, ør. 37, 54 og 78 og CCF 2F, ør. 6, 59 og 73 ella CCF 10 A, ør. 24 við CCF 10 B, ør. 39; CCF 10C, ør. 44 ella CCF 10D, ør. 40.
- ⁶⁰⁾ Kemur í 1. bindi av Føroya kvæði fyri í CCF 7A, ørindi 66b; CCF 10C, ørindi 32b; CCF 10D, ørindi 28b (í hesum báðum dømunum í sniðnum er mær greint ífrá); CCF CCF 19B, ørindi 56b; CCF 23D, ørindi 40b og CCF 24D, ørindi 40b.
- ⁶¹⁾ CCF 10D, ørindi 24b; CCF 12C, ørindi 84b; CCF 29B, ørindi 23d; CCF 29D, ørindi 23b.
- ⁶²⁾ Hesi máttini kunnu variera sera nógv, og oftani eru tey, tá ið tey verða nevnd tvær ferðir, ikki tey somu báðar ferðirnar, hóast talan er um sama skip. Ætlanin er ikki at geva eina nágreiniliga lýsing av skipinum, einans at vísa á, at talan er um eitt stórt og stásiligt sjófar.
- ⁶³⁾ Variatiónin í hesum formli kvæðanna millum er einans subjektíð (vindur hann/vundu teir) og staðið, har ferðast skal til (Uppland, England, Írland, Girtland (Grikkaland), Hólmgarðar osfr.
- ⁶⁴⁾ At hesin siglingsformulin finst so ofta, kemst av, at hetta slagíð av ørindum eisini eru karmur um „vaksandi endurtøkur“ (sí seinni). Vanliga eru tað einans, eftir føroyskum formlasiði, einans tvær tær fyrstu reglurnar, ið hava formulfunktiún, meðan tvær tær síðstu meira beinleiðis lagaðar til frásøguna.
- ⁶⁵⁾ Samanber hugtak Andersens *transitional formulas*. Andersen 1985:221ff.
- ⁶⁶⁾ Hetta verður gjørt í Sandoyarbók, har hesi bæði ørindini altíð eru samantvinnað. Møguliga er hetta eitt dømi um ein staðbundnan formul? Eisini kann hugsast, at fyrra ørindið, har hetta fyríkemur einstakt, er ein leivd av einum longri formli, ið hevur umfatað bæði ørindini. Hetta kann tó ikki sigast við vissu.
- ⁶⁷⁾ Eitt undantak frá hesi meginreglu er *Magnus kongur av Noregi*, har tað er dóttirin, ið býðir faðiri sínum at drekka.
- ⁶⁸⁾ Andersen 1985:265ff.
- ⁶⁹⁾ Sí eisini Andersen 1985:272.
- ⁷⁰⁾ Ibid.
- ⁷¹⁾ Samanber eisini CCF 2D, ør. 57, har Kráku táttur byrjar (!) á hendan hátt. Her hevði helst verið rættari at latið hetta ørindið hoyrt við til fyrra táttin, men júst vegna dualistisku náttúruna av hesum formli – hann bæði endar ein kvæðasekvens og byggir brúgv til tann næsta, hevur tað helst verið trupult at havt hendan við í fyrra táttinum, um endamálið ikki var at fara í holt við tann seinna.
- ⁷²⁾ Her at skilja í týðninginum „undirdeild av kvæðum“.
- ⁷³⁾ Í varianti Hammershaimbs (Færøiske kvæder I (1851)) er hetta ørindið nr. 61.

⁷⁴⁾ Samanber Kvørfinns Táttur/Dvørgamoy V (CCF 9), A, ørindi 4 við sama ørindi í variantunum B og C.

⁷⁵⁾ Í førum tekur Hammershaimb ørindi burturúr (t.d. ørindi 14 í CCF 154A, sbr. Færøsk Anthologi kvæði 2, fótnotu 2 (Ólavur Riddararós)), í øðrum førum setur hann tey inn, og fýrir ikki fyri at taka ørindi úr einum øðrum varianti uppi, har hann heldur tað vera rætt fyri hendingagongdina. Harumframt fremur hann málsligar og ortografiskar rættingar í handritunum, umframt at tað tykist sum um hann ger eina roynd at arkaisera málið, soleiðis at tað líkist meir upprunamálinum.

⁷⁶⁾ Conroy 1974:26f.

⁷⁷⁾ Her verður sæð burtur frá tí móguleika, at Jóannes í Króki kann hava korrigerað føstu vendingarnar soleiðis, at tær gjørdust „sær sjálvum líkar“.

⁷⁸⁾ Jens Christian Svabo viðmerkti tó ongantíð, hvaðani hann hevði kvæðini, tíansheldur nær tey vórðu uppskrivað. Tann størsti parturin av hansara uppskriving fór tó fram í árunum 1781-1782.

⁷⁹⁾ Conroy 1974:28.

⁸⁰⁾ Harumframt finnast aðrar uppskriftir av kappakvæðum enn tær, ið finnast í Føroya kvæði, eitt nú í privatari ogn.

⁸¹⁾ Hammershaimb skrivar tó *Fenix' fiðri* í ør. FA 1, ørindi 18. 33. ørindi skrivar hann bara =v.18.

⁸²⁾ Michael Barnes skrivaði í 1978 eina grein um hetta málið, har hann finst at, at útgevarin hevur gjørt aðrar broytingar enn tær, ið viðvíkja stavseting, í mun til upprunahandritini, uttan at viðmerkja hetta. Sí Barnes, Michael: Grammatical instability in Faroese Ballads and written Faroese, úr Tradisjon og Samfund, Festskrift til professor Olav Bø, 1978, s. 209-235.

⁸³⁾ Joensen 1989:29.

⁸⁴⁾ „Startskotið“ til liberalistiska rákið innan búskaparfrøðina var verkið The Wealth of Nations hjá skotska búskaparfrøðinginum Adam Smith, ið kom út í 1776, sama árið sum liberala og nýskapandi grundlógin hjá USA varð undirskrivað.

⁸⁵⁾ Hertil má tó viðmerkjast, at kvæði eisini hava viðvirkað til at sett spurnartekin við onnur av tjóðarinnar virðum. M.a. kann nevast upprunin til tjóðarhátið Føroya, Ólavsoøkuna. Kvæði sum Ormar Tóraldssons kvæði (CCF 24) og Trøllini á Hornalondum (CCF 27) benda á, at fólk hava mett vikingahetjuna Ólav Tryggvason, heldur enn tann kristna Ólav Haraldsson, at vera tjóðarhetju Føroya. Hetta undirstrikar tann siðsøguliga týdning, kvæðini hava fyri fatanir av Føroya søgu (Mortensen 2002).

⁸⁶⁾ Gellner 1986:169.

⁸⁷⁾ Her verður fyrst og fremst tikið støði í eystureuropeiskari tjóðarbygging.

- ⁸⁸⁾ Umsetingin var umvegis J. H. Schønheyders donsku umseting, *Det tabte Paradiis* (1790), og er munandi stytt í mun til upprunayrkingina; meðan verk Miltons var 11.000 ørindisreglur, vóru Púkaljómur „einans“ 56 ørindi við 10 reglum í hvørjum (Weyhe 1997:313)
- ⁸⁹⁾ Debes 1989:13.
- ⁹⁰⁾ Debes 1993:17ff.
- ⁹¹⁾ Gellner 1986:2. Benedict Anderson bjóðar hesum ástøði av við at halda uppá, at øll samfeløg – og altsó ikki einans einstøk – eru „ímyndað“, og tekur soleiðis frástøðu frá hugskotinum um, at tað kunnu finnast „veruligar“ tjóðir. Orðarætt sigur hann: „In fact, all communities larger than primordial villages of face-to-face contact (and perhaps even these) are imagined.“ (Anderson, Benedict: *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Endurskoðað útgáva, Verso, London/New York 1991, s. 5).
- ⁹²⁾ Karlsson 2000:199, høvundsins áherðsla.
- ⁹³⁾ T.d. heimasíðan <http://www.slaid-ring.fo>, undirsíðan Dansisøga.
- ⁹⁴⁾ Ibid.
- ⁹⁵⁾ Ikki at blanda saman við áðurnevnda ástøði Herders um ein „gullaldur“.
- ⁹⁶⁾ Kallsøy 1925:66ff.
- ⁹⁷⁾ Ibid. (bls. 70)
- ⁹⁸⁾ Ibid. (bls. 66)
- ⁹⁹⁾ Jacobsen 1995:135.
- ¹⁰⁰⁾ Kallsøy op.cit.
- ¹⁰¹⁾ Ibid., høvundsins áherðsla.
- ¹⁰²⁾ Ibid.
- ¹⁰³⁾ Dalsgaard 2001, fyrilesarans áherðsla. Sitatið er tikið frá einum fyrilestri hjá Jóannesi N. Dalsgaard, ið m.a. snúði seg um munin ímillum munnbornar lógir, ið livdu í mannahugsan, áðrenn skriftmentanin fekk fastatøkur á fyrisitingarvaldinum, og so lógartekstir. Vert er at geva gætur, hvussu nógv stórri autoritetur liggur í teimum skrivaðu tekstinum í mun til siðvenjurnar, ið vórðu galdandi frammanundan.
- ¹⁰⁴⁾ Samanber eisini Andreassen 1995:231.
- ¹⁰⁵⁾ Rasmussen, Rasmus: *Sær er siður á landi* (1949), bls. 139.

- ¹⁰⁶⁾ Hansen, Johanna Maria Skylv: Gamlar gøtur (1956), síða 158. Her eftir Jacobsen 1995:120.
- ¹⁰⁷⁾ Hvat Petersen meinar við hesi distinktiónum ímillum „kæmpe- og folkeviser og færøske kvad“, tvs. hví hon ger mun ímillum „kappakvæði“, „fólkavísur“ og „føroysk kvæði“, er óvist.
- ¹⁰⁸⁾ Petersen 1975:29.
- ¹⁰⁹⁾ Andreassen 1992:128.
- ¹¹⁰⁾ Jacobsen 1995:130.
- ¹¹¹⁾ Patursson 1924.
- ¹¹²⁾ Samanber Andreassen 2001:36f.
- ¹¹³⁾ Conroy 1974:35,52.
- ¹¹⁴⁾ Conroy 1974:35.
- ¹¹⁵⁾ Conroy 1974:33ff.
- ¹¹⁶⁾ Hammershaimb 1891:390.
- ¹¹⁷⁾ Conroy 1974:37.
- ¹¹⁸⁾ Conroy 1974:32.
- ¹¹⁹⁾ Samanber til dømis Andreassen 1994:343ff.
- ¹²⁰⁾ Yrkt uml. 1830 av „sjóvarbóndanum“, Jens Christian Djurhuus. Kvæðið hevur motiv frá norrønu víkingahetjuni Ólavi Tryggvasyni, hvørs skip bar hetta heitið.
- ¹²¹⁾ Andreassen 1992:131. Víst verður til Luihn, Astri: Føroyskur dansur – studier i sangdanstradisjónen på Færøyan, Rådet for folkemusikk og –dans, Trondheim 1979.
- ¹²²⁾ Andreassen 1992:135; Hammershaimb op.cit.
- ¹²³⁾ Samanber Jacobsen op.cit.
- ¹²⁴⁾ Løgtingslóg nr. 125 frá 20. mai 1997 um fólkaskúlanum sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 128 frá 22. desember 2000.
- ¹²⁵⁾ Dimmalætting 17.09.02.
- ¹²⁶⁾ Jacobsen 1929:14.

- ¹²⁷⁾ Samanber eisini Hansen 1987.
- ¹²⁸⁾ Hansen 1987:176ff; 208ff.
- ¹²⁹⁾ Ibid., s. 244.
- ¹³⁰⁾ Kallsoy 1925:71.
- ¹³¹⁾ Her verður sipað til Heimamissiónina, og serstakliga røðurnar hjá fyrsta trúboðaranum, Axel Fr. Moe (f. 1888). Hin stóra vekingarrørslan, Brøðrasamkoman, legði seg ikki stórvegis út í politisk viðurskifti um hetta mundið (sí Hansen 1987, s. 169-267).
- ¹³²⁾ T.d. í Færøsk kirketidende nr. 8/1915.
- ¹³³⁾ Undir 1. veraldarbardaga hevði tiltikna „adressumálið“ eisini sett enn størri kílar ímillum sambands- og sjálvstýrisfólk, og kann hetta hava ført við sær, at fólk hava viljað polariserað seg enn meir enn frammanundan.
- ¹³⁴⁾ Dimmalætting nr. 181/2002. Orðini eigur formaðurin í dansifelagnum í Havn, Niels á Velbastað.
- ¹³⁵⁾ Dimmalætting nr. 158/2002.
- ¹³⁶⁾ Dimmalætting nr. 181/2002.
- ¹³⁷⁾ Formaður í meginfelagnum hjá dansifeløgnum, Sláið Ring. (2003)
- ¹³⁸⁾ Dimmalætting nr. 158/2002.
- ¹³⁹⁾ Ibid.
- ¹⁴⁰⁾ Samanber til dømis Andreassen 2001:20f.
- ¹⁴¹⁾ Ibid.
- ¹⁴²⁾ Har tónleikur er kravd lærugrein.
- ¹⁴³⁾ Dimmalætting nr. 162/2002. Egin viðmerking í klombrum.
- ¹⁴⁴⁾ Fyllskapur (afturvið enskum dansi, sum var tann einasti, bretar tóku lut í), verður av søgufrøðinginum John F. West eisini mettur sum ein tann størsti (einasti) trupulleikin hjá føroyingum undir 2. veraldarbardaga, sum bretska hersetingarvaldið var orsök til – og tá er væl sloppið (Sí West, John F.: *Faroe – the Emergence of a Nation*. C. Hurst & Co., London og Erikson, Paul S. Inc., New York 1972, s. 178).
- ¹⁴⁵⁾ Í handriti Svabos stendur Gudl o Fea (gull og fæ).

- ¹⁴⁶⁾ Samanber hetta orindið við orindi 23 í Sjúrdur og Dvørgamoy ella Dvørgamoy I (CCF 6), B.
- ¹⁴⁷⁾ Øll hini dømini uppá formulin, uttan tey í 107c og 120c av hesum sama kvæði, hava sniðið inntil tann hin triðja.
- ¹⁴⁸⁾ Rópitekin verða í Føroya kvæði nýtt við a) málfrøðiligt óreglusemi, b) danismur, og c) avskepilsí. Tað er tó rættiliga vist, at hetta er sama orðing, sum formultilvísingin sipar til.
- ¹⁴⁹⁾ Hetta orðið stund er ikki at finna í hesum ørindi upprunahandritinum hjá Svabo, einans í ørindinum eftir (119). Í handritinum stendur „lear ikkji adlan Tuj“ (lær ikki alla(n) tíð), ið eisini hóskar betri sum rím til ský.
- ¹⁵⁰⁾ Í upprunaliga handritinum hjá Svabo stendur tann hin sjeynda, sum eisini er málfrøðiliga rættari at nýta, við tað at víst verður til orðið vetur.
- ¹⁵¹⁾ Uttan so, at ein tílík viðgerð er prentað saman við kvæðinum/kvæðunum. Eitt yvirlit yvir evnisviðgerðir av kvæðum er at finna á heimasíðuni hjá Sláið Ring, www.slaid-ring.fo.
- ¹⁵²⁾ Kvæðini í hesi eru tey somu sum í Kvæðabók I eftir sama høvund (1910).

Bókmentaskrá

VÍSINDALIGAR BÓKMENNTIR:

Andersen 1985: Andersen, Flemming G.: *Commonplace and Creativity – The Role of Formulaic Diction in Anglo-Scottish Traditional Balladry vol. I*. Dr.phil.-ritgerð, Odense University Press.

Andreassen: Andreassen, Eyðun: *Føroyskur Kvæðaskaldskapur, dansur og kvøðing*. FMD. Óprentað.

Andreassen 1988: Andreassen, Eyðun: Folkelig kultur, borgerlig kultur, kulturindustri. Í: *Nord Nytt 32 – nordisk tidsskrift for folkelivsforskning. Folkekultur og massekultur*. Redigeret av Stein Mathisen og Torunn Selberg. NEFA-Norden, s. 11-24.

Andreassen 1990: Andreassen, Eyðun: Strofeformer, rytme og metrum i balladediktningen. Seminar for nordiske etnologer og folklorister 27.-30. august 1990. Fyrilestur útgivin í *Nordatlantiske foredrag*, Norðurlandahúsið, Tórshavn 1991, s. 125-131.

Andreassen 1992: Andreassen, Eyðun: *Folkelig Offentlighed – En undersøgelse af kulturelle former på Færøerne i 100 år*. Dr.phil.-ritgerð, Københavns Universitet, Museum Tusulanums Forlag, s. 127-204.

Andreassen 1994: Konkurransen om folks musikk. Í *Hverdag* (Vett & Viten 1994). Særtrykk fra Festskrift til Brynjulf Alver. Bergen, s. 343-349.

Andreassen 1995: Andreassen, Eyðun: Folkelig kultur på massemedias dagsorden. Í: *Nostalgí og sensasjonar – Folkloristisk perspektiv på mediekulturen*. Serprent, NIF 1995, s. 223-245.

- Andreassen 2000b: Andreassen, Eyðun: »Hvør sum í míni fótspor stígur, lær ikki allan stund« – søga og undirsøga í Gongu Rólvs kvæði. Í: *Fróðskaparrit 49*, Tórshavn.
- Andreassen 2001: Andreassen, Eyðun: *Kristindómur og kvæðayrking*. „Skái“, fylgiblað til *Dimmalætting*, februar 2001.
- Buchan 1972: Buchan, David: »*The Ballad and the Folk*«, Department of English Studies, University of Stirling, Routledge & Kegan Paul, London and Boston.
- Chesnutt & Larsen 1996: Chesnutt, Michael og Larsen, Kaj: *Føroya kvæði, Corpus Carminum Feroensinum. A Sv. Grundtvig et J. Bloch comparatum. VII: History, Manuscripts, Indexes*. Edited for Universitets-Jubilæets danske samfund. C. A. Reitzels Forlag, Keyptmannahavn.
- Conroy 1974: Conroy, Patricia Lee: *Faroese Ballads and Oral-Formulaic Composition*, Ph.D.-ritgerð, University of California, Berkeley.
- Debes 1673: Lucas Debes: *Færøa et Færøa Reserata*, s. 307-308.
- Debes 1989: Debes, Hans Jacob: Tjóðskaparrøsla sum søguligt fyrirbrigdi og gransk- ingarevni. Í: *Fróðskaparrit 36.-37. bók*, 1988-1989, s. 8-27.
- Debes 1993: Debes, Hans Jacob: Omkring formation af en nation. Í: *Fróðskaparrit 41. bók*, Tórshavn 1993, s. 17-53.
- Debes 2000: Debes, Hans Jacob: *Føroya søga 3 – Frá kongligum einahandli til embætis- veldi*. Føroya Skúlabókagrunnur, Tórshavn.
- Debes 2001: Debes, Hans Jacob: *Færingernes land – Historien om den færøske nutids oprindelse*, útgivin af Steen A. Cold og Kristian Hvidt, forlaget Multivers, Kbh.
- Fromm 1980: Fromm, Hans: *Das Heldenzeitlied des deutschen Hochmittelalters*. Í: *Balladenforschung*. Útgivin av Walter Müller-Seidel, Königstein.
- Gellner 1986: Gellner, Ernest: *Nations and Nationalism*. Basil Blackwell, Oxford.

- Guðjonsson 2001: Guðjonsson, Pauli: *Kreativ memorisering og bundin improvisation – um oralar formlar og teirra nýtslu í føroyskari kvæðatradition*. Fri heimauppgáva í høvuðsgreinarlestrarevnum Føroysk kvæðayrking v/Eyðuni Andreassen, Føroyamálsdeildin, 2000-2001. Óprentað.
- Hammershaimb 1891: Hammershaimb, Vencelaus Ulricus: *Færøsk Anthologi*, bd. I., Hammershaimbsgrunnurin 1991, upprunaliga Kbh. 1891.
- Hamre 1944: Hamre, Håkon: *Færøymålet i tiden 1584-1750*. Skrifter udgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, II. Hist.-filos. Klasse, No. 2, Oslo, s. 7-11 og 57-62.
- Hansen 1987: Hansen, Gerhard: *Eindarmentan føroyinga og vekingarrørslurnar*. Dr.teol.-ritgerð (upprunaliga *Vækkelsesbevægelsesnes Møde Med Færingernes Enhedskultur. En Analyse ca. 1850-1918*, Lund 1984), Emil Thomsen, Hoydalar.
- Helgason 1924: Helgason, Jón: *Færøiske studier. I: Den eldste optegnelse af færøiske kvad. Í: Maal og minne*, Christiania.
- Henriksen 1992: Henriksen, Jeffrei: *Kvæða- og vísuskrá*. Føroya Skúlabólagrunnur, Tórshavn (og dagfórda yvirlitið av sama á heimasíðuni hjá Føroya Landsbókasavni, <http://www.flb.fo/Evnislistar/Visuskra/glymur.htm> – sí Aðrar heimildir)
- Hill 2000: Hill, Bennett D.: *Creativity and crisis in the Central and Later Middle Ages*. Í: McKay, John P.; Hill, Bennett D.; Buckler, John & Buckley Ebrey, Patricia: *A History of World Societies*, Fifth Edition, Houghton Mifflin, Boston/New York, kap. 13, s. 370-409.
- Jacobsen 1929: Jacobsen, M.A.: *Jóhannes Klæmintsson í Króki. Í: Varðin IX*, Tórshavn.
- Jacobsen 1995: Jacobsen, Elin Súsanna: *Rúsdrekka – siðir og ósiðir*. Ph.D.-ritgerð við Historisk Institut, Aarhus Universitet. Bók nr. 2 í røðini um upplýsandi og fyrirbyggandi tilfar hjá Rúsdrekka- og Narkotikaráðnum. Annales Societatis Scientiarum Færoensis Supplementum XX, Rúsdrekka- og Narkotikaráðið, Tórshavn, s. 113-115 og 130-132.

- Joensen 1989: Joensen, Jóan Pauli: At finna ella uppfinna tað føroyska – Ein smávísindalig ritroynd. Í: *Fróðskaparrit 36.-37. bók*, Tórshavn 1988-1989, s. 28-38.
- Kallsoy 1925: Kallsoy, Jóhan: Hin føroyski dansurin á gravarbakka – stendur honum til bata? Í: *Varðin 5*, Tórshavn, s. 66-73.
- Karlsson 2000: Karlsson, Gunnar: *Iceland's 1100 Years – The History of a Marginal Society*. Hurst & Company, London, s. 195-227.
- Lenvig 1998: Fororð. Í: Thomsen, Emil: *Føroya kvæði 1. bind*. Bókagarður, Tórshavn, s. 7-10.
- Matras 1969: Matras, Christian: Nøkur orð um mál og aldur. Í: *Afmælisrit Jóns Helgasonar*, s. 418-420.
- Myhren 1981: Myhren, Magne: Språkhistoriske synsmåtar på den norske og nordiske balladen. Í: Seminar i visediktning, *Tradisjon 10* (serprent), Oslo, s. 45-59.
- Niclasen 1998: „Føroysk kvæðayrking“ og „Kappakvæði“. Í: Thomsen, Emil: *Føroya kvæði 1. bind*. Bókagarður, Tórshavn, s. 11-36.
- O'Neil 1970: O'Neil, Wayne: The Oral-Formulaic Structure of the Faroese *kvæði*. Í: *Fróðskaparrit 18. bók*, Tórshavn, s. 58-69.
- Patursson 1924: Patursson, Jóannes: Tríggjar føroyskar kvæðakempur. Í: *Norsk årbok*, Bergen.
- Patursson 1983-84: Patursson, Jóannes: Kvæðabók I-V (2. útg.). Blaðstarv, Tórshavn.
- Petersen 1975: Petersen, Maria Eide: Religiøs sæd og skik på Nólsoy og i Funningur omkring år 1900. Í: *Fra Færøerne – Úr Føroyum, bd. VII-VIII*. Dansk-færøsk samfund, Kbh., s. 27-31.

Rasmussen 1987: Rasmussen, Petur Martin: *Den Færøske Sprogrensning – med særligt henblik på kampen om færøsk som kirkesprog i national og partipolitisk belysning*. Annales Societatis Scientiarum Færoensis Supplementum XIII, Hoydalar.

Schier 1994: Schier, Kurt: Om *kvæði*-diktingen på Færøerne i det 19. århundre – Noen resepsjonsforhold. Í: *Fróðskaparrit 42 – Jóannes í Króki 200 ár*. Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn, s. 37-51.

Weyhe 1997: Weyhe, Eivind: John Milton på færøsk dialekt. Í: *Nordiska dialektstudier*. Utgivna av Maj Reinhammar (serpent). Språk- och Folkminnesinstitutet, Uppsala Universitet, s. 313-323.

FYRILESTRAR:

Andreassen 2002: Andreassen, Eyðun: *Sjúrdarkvæðini*, fyrilestur í sambandi við Listastevuna 2002, hildin í Mentanarhúsinum Atlantis, Klaksvík, 17. august 2002 kl. 16-17. Óprentaður.

Arge 2002: Arge, Símun V.: Fyrilestur hildin á Fornminnissavni Føroya í Hoyvík 10. oktobur 2002. Óprentaður.

Dalsgaard 2001: Dalsgaard, Jóannes N.: *Demokrati sum hugtak og hugsjón*. Fyrilestur hildin á Sjómannsskúlanum í Tórshavn 22. novembur 2001. Óprentaður.

Mortensen 2002: Mortensen, Andras: Fyrilestur um eldri søgu Føroya og kvæði, hildin á Sjómannsskúlanum, Tórshavn, 5. novembur 2002. Óprentaður.

KVÆÐATEKSTIR:

- CCF 1 – Sjúrdarkvæðini (A-H)
  - CCF 2 – Ragnars Kvæði (A-F)
  - CCF 3 – Gests Ríma/Áslu Ríma (A-B)
  - CCF 4 – Nornagests Ríma (A-C)
  - CCF 5 – Ísmal fræga kempa (A-B)
  - CCF 6 – Sjúrdur og Dvørgamoy / Dvørgamoy I (A-B)
  - CCF 7 – Dvørgamoyggjin fagra / Dvørgamoy II (A-B)
  - CCF 8 – Ása Dvørgamoy / Dvørgamoy III (A, C)
  - CCF 9 – Kvørfinns táttur / Dvørgamoy V (A-B)
  - CCF 10 – Risin á Hólmgorðum / Dysjadólgur (A-D)
  - CCF 11 – Risin av Leittrabergi (A-B)
  - CCF 12 – Ragnarlykkja / Viljorms Kvæði (A-D)
  - CCF 13 – Lokka táttur (A-C)
  - CCF 14 – Álvur kongur (A-D, F)
  - CCF 16 – Arngríms synir (A-C)
  - CCF 18 – Kappin Illhugi (A-B)
  - CCF 19 – Jallgríms Kvæði (A-B)
  - CCF 20 – Jómsvíkinga Vísa (A)
  - CCF 22 – Sigmundar Kvæði (A-G)
  - CCF 23 – Kjartans Tættir (A, B, D)
  - CCF 24 – Ormar Tóraldssons Kvæði (A-D)
  - CCF 25 – Brúsajökils Kvæði (A-C)
  - CCF 26 – Finnur hin Fríði (A-B)
  - CCF 27 – Tormaður Skald (A-B)
  - CCF 28 – Trøllini í Hornalondum (A-E)
  - CCF 29 – Gongurólvs Kvæði (A-F)
  - CCF 30 – Geyti Áslaksson (A-D)
- Djurhuus, Jens Christian: Ormurin langi. Í: Færøsk Anthologi I, s. 270-282.

BLAÐGREINAR:

- Dimmalætting*, 1. mars 2001.
Dimmalætting, 21. mars 2001.
Dimmalætting, 27. mars 2001.
Dimmalætting, 11. apríl 2001.
Dimmalætting, 24. oktober 2001.
Dimmalætting, 8. februar 2002.
Dimmalætting, 8. mars 2002.
Dimmalætting, 15. august 2002.
Dimmalætting, 20. august 2002.
Dimmalætting, 26. august 2002.
Dimmalætting, 29. august 2002.
Dimmalætting, 17. september 2002.
Listastevnublaðið 2002: Sjúrdur, vølvurnar og Eddan, s. 5.
Sosialurin, 18. mai 1998.
Sosialurin, 26. august 1998.

AÐRAR HEIMILDIR:

- Heimasíðan hjá felagsskapinum Sláið Ring, <http://www.slaid-ring.fo>, 27.06.2002.
- Heimasíðan hjá Føroya Landsbókasavni, <http://www.flb.fo/Evnislistar/Visuskra/glymur.htm>, 07.01.2003
- Løgtingslóg nr. 125 frá 20. mai 1997 um fólkaskúlan, sum seinast broytt við løgtingslóg nr. 128 frá 22. desember 2000.
- Spurnarbløð, útflyggjað Klaksvíkar Dansifelagi í novembur 2001.